

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 36 (2822)

Пятніца, 3 верасня 1932 г.

Цана 8 кап.

няць іх. Перад вачыма праплы-
валі дубовыя гаі, заліўныя лугі
у івечені, мурагі, на якіх па-
свіліся вялікія статкі нароў,
белізной свяціліся жывлага-
доўчыя фермы з пануючымі
над імі бліскучымі воданпор-
нымі вежамі...

У адным месцы толькі Іван
Захаравіч прапанаваў спыніць-
ца, і лодка зашуршэла на пры-
бярэжным пяску. Здзівілі на-
рыхтаваныя горы таго пяску.
Архіп Раманавіч растлумачыў
нам, што гэты пясок адсюль во-
зяць у Мінск на трактарны і
аўтамабільныя заводы ў ліцей-
ных цэхі.

— Вы паглядзіце, гэтыя пя-
чынкі, прамытыя, маленькія і
роўныя. У такім пяску можна
адліць любую танчэйшую дэ-
таль, — сказаў Архіп Рамана-
віч, прыжмурыўся і тут жа пера-
вёў размову. — Памятаеш,
Іван Захаравіч, калі ты мне
даў адрас сваіх родных і га-
варыў, што калі загінеш, то на-
пішы, палітрук, пісьмо. Я та-
ды запытаў, а што напісаць, і
ты мне з усмешкай адказаў:
«Напішы, што загінуў, вызва-
ляючы беларускія пяскі і ба-
лоты».

Пяскі і балоты... Ці адзін Ла-
гачоў, упершыню трапіўшы ў
Беларусь, гаварыў тады так? І
вось нашы пяскі і балоты, а
што яны хавалі пад сабой? Ця-
пер Іван Захаравіч жыве ў Ки-
еве і многа ведае пра братнюю
Беларусь. Ён ведае пра нашы
электрастанцыі і пра салігор-
скіх шахцёраў, ведае, як зямля
слябе ўзбагаціла. Якія высокія
ўраджай наш народ-працаўнік
сёння атрымлівае з налгасных
і саўчасных палёў. А яшчэ ве-
дае, што наша нафта ідзе ў
агульным патоку нафтаправода
«Дружба». У нас з'явіліся такія
прафесіі, як шахцёры, нафтаві-
кі.

Далей сваю маторную лодку
мы спынілі многа разоў. Ба-
чылі, што, нібы малыя, узвыша-
ліся буравыя вышкі геалага-
разведчыкаў, бачылі помнікі
над магіламі тых, хто аддаў
сваё жыццё за родную зям-
лю.

Разведчыкі нафты заўсёды ў пошуку. Калектыў Рэчыцкага
Упраўлення буравых работ нарошчвае вытворчыя магутнасці.
На здымку — перадавая брыгада Упраўлення У. Валаводзіна.

Над намі праліцею вялікі ну-
лік-вєраценнік і знік у нябеснай
сіняве з задуменнай песняй:
«Гэта-а-а... Гэта-а-а...» Звёў ле
на дзыньнанне тонкай нітачкі,
абарваў да наступных вєснаў.
І гэтую песню некалі будуць
слухаць нашы нашчадкі і гавя-
рыць: «Зямля мая...».

Уладзімір ФЕДАСЕЕНКА.

ЗЯМЛЯ МАЯ...

Бягуць у далечыню бетонныя
слупы выснавольных ліній,
гойдае блісконца стужка Дня-
пра нашу невялічкую маторную
лодку. На лодцы нас трое: па-
ляшук, былы палітрук роты
падрыўнікоў Архіп Раманавіч
Харамецкі, рускі таварыш Іван
Захаравіч Лагачоў і я. Праз
трыццаць з лішкам гадоў мы
ўпершыню сабраліся разам і
вырашылі праехаць па мясці-
нах былых партызанскіх баёў.
Архіп Раманавіч «арганізаваў»
маторку. І паплылі мы ўніз па
цячэнню, дзе магутны Дняпро
зліваецца з Бярэзінай. Ці ў га-
ды вайны ў той цяжкі суровы
час мы не заўважалі ўсяе пры-
гажосці Прыдняпроўскай зямлі,
ці проста пасталелі і да прыга-
жосці свядома далучылі не ба-
гаці, што яна, гэтая зямля,
настолькі ўзбудзіла, усхваля-
вала нашы душы. Я заўважыў у
Івана Захаравіча слэзы і сам
маўчаў. Нам бы хацелася на
кожнай вярсеце выйсці, але дум-
кі і ўражанні змяняліся так
хутка, што не пажадалі spy-

Чырвоны вымпел камбайнеру, сцяг узяты ў гонар перадавак жытва... Так ушаноўваюць удар-
ніцаў спарорніцтва на хлебнай ніве ў многіх гаспадарках рэспублікі.
На здымку — старшыня рабочага камітэта саўгаса імя Леніна Смаллвіцкага раёна В. Ермакоў
(справа) уручае пераходны Чырвоны вымпел камбайнеру П. Ламаку.

Добра працуюць салігорскія шахцёры. Паспяхова завершана
паўгадавое заданне, на-гара выданы сотні звышпланавых
тон мінеральных тукаў. Першыняство ў спарорніцтве займае
калектыў першага рудаўпраўлення камбіната «Беларуськалій».
На здымку — намеснік начальніка ўчастка першага руда-
ўпраўлення камбіната А. Палаводаў.
Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб пленуме Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі

У Мінску 31 жніўня г. г. адбыўся III пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

Акрамя членаў і кандыдатаў у члены ЦК КПБ, членаў Рэвізійнай камісіі Кампартыі Беларусі, на пленум былі запрошаны сакратары абкомаў партыі, якія займаюцца пытаннямі прамысловасці, будаўніцтва, транспарту, сельскай гаспадаркі, першыя сакратары гаркомаў і райкомаў партыі, сакратары парткомаў на правах райкомаў, намеснікі старшын аблвыканкомаў, якія займаюцца пытаннямі прамысловасці, будаўніцтва, транспарту, сельскай гаспадаркі, старшыні планавых камісій аблвыканкомаў, старшыні абласных камітэтаў народнага кантролю, адказныя работнікі ЦК КПБ, кіруючыя работнікі Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР, міністэрстваў, ведамстваў, арганізацый, навукова-даследчых і навучальных устаноў рэспублікі.

Пленум ЦК КПБ абмеркаваў пытанне «Аб рабоце Дзяржплана БССР па паляпшэнню планавання народнай гаспадаркі рэспублікі ў святле патрабаванняў XXV з'езда КПСС». Докладчык — старшыня Дзяржплана БССР П. Л. КОХАНАУ.

У абмеркаванні гэтага пытання прынялі ўдзел: У. А. МІКУЛІЧ — першы сакратар Брэсцкага абкома КПБ; С. М. ШАБАШОУ — першы сакратар Віцебскага абкома КПБ; В. А. ГВОЗДЗЕУ — першы сакратар Гомельскага абкома КПБ; Л. Г. КЛЯЦКОУ — першы сакратар Гродзенскага абкома КПБ; В. В. ПРЫШЧЭПЧЫК — першы сакратар Магілёўскага абкома КПБ; М. А. СУХІЙ — старшыня Мінскага аблвыканкома; М. Ц. АРХІПЕЦ — міністр прамысловыя будаўніцтва БССР; У. А. ЛЯПЕШКІН — першы сакратар Мінскага гаркома КПБ; В. А. КАЗЛОУ — міністр сельскай

гаспадаркі БССР; А. Я. БЫЧКОУ — першы сакратар Мазырскага райкома КПБ; М. С. КОНАНАВА — міністр лёгкай прамысловасці БССР; У. А. БЕЛЫ — віцэ-прэзідэнт АН БССР; В. І. КАВАЛЬЧУК — ткачыя Брэсцкага дыванава-суконнага вытворчага аб'яднання; А. Я. АНДРЭЕУ — міністр аўтамабільнага транспарту БССР; А. А. СМІРНОУ — сакратар ЦК КПБ; М. Г. ПЯРВУХІН — член калегіі Дзяржплана СССР.

З вялікай прамовай на пленуме выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі таварыш П. М. МАСХЭРАУ.

Па абмеркаванаму пытанню прынята адпаведная пастанова.

Пленум разгледзеў арганізацыйнае пытанне.

Пленум вызваліў ад абавязкаў члена Бюро ЦК КПБ І. М. ТРАЦЦЯКА ў сувязі з выбыццём яго за межы рэспублікі.

Членам Бюро ЦК КПБ пленум выбраў М. М. ЗАЙЦАВА — камандуючага войскамі ЧВВА.

Пленум вызваліў ад абавязкаў загадчыка аддзела адміністрацыйных органаў ЦК КПБ Г. М. ЖАБІЦКАГА ў сувязі з пераходам яго на іншую работу.

Пленум зацвердзіў загадчыкам аддзела адміністрацыйных органаў ЦК КПБ П. С. АДАМОВІЧА, які працаваў раней загадчыкам аддзела харчовай прамысловасці ЦК КПБ.

Загадчыкам аддзела харчовай прамысловасці ЦК КПБ пленум зацвердзіў У. К. ЛЯСУНА.

У рабоце пленума ЦК КПБ прынялі ўдзел інструктар ЦК КПСС А. В. Тракін і загадчык пададзела аддзела тэрытарыяльнага планавання Дзяржплана СССР Н. І. Трошаў.

III пленум Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі закончыў работу.

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА КОЛАСАЎЦАЎ

Напярэдадні свайго пяцідзесяцігоддзя Беларусі дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа трымаў творчую справаздачу ў Маскве.

Вялікі поспех выпаў на долю спектакля «Таблетку пад язык» А. Манайкіна. Калектывам знойдзена вельмі данладная танальнасць спектакля, якая дазволіла выявіць усё багацце і разнастайнасць характараў героў п'есы, вясці даверліваю размову з гледачом пра сур'ёзныя праблемы зямлі і людзей. У спектаклі няма прадыхных роляў, яго ствараў цэласны актёрскі ансамбль, які адольна адназначна і любоўна ставіўся і да маленькай, і да вялікай ролі.

Гэтая зладжанасць, ансамблевасць радавала ва ўсіх спектаклях гэтай сталіцы. Па заслугах ацанілі гледачы вясёллы, багатыя гумарам спектаклі, поўныя рамантызму і актёрскіх знаходак. — «Зячюканы апостал» А. Манайкіна і «Укралі нодзяс» А. Петрашкевіча. Тэатр шмат і сур'ёзна працуе над засваеннем класічнай спадчыны. «Улада цемры» Л. Талстога глыбока і сілазаны філасофскі твор — тэатр здолеў працітаць па-свойму, стварыць яго цікавую сцэнічную канцэпцыю. — Заслужаная артыстка БССР Г. Марціна выступіла ў такіх розных ролях, як Анісія

ва «Уладзе цемры», матухна Кураж у п'есе Брэхта, жонка Арыстарха ў «Энергічных людзях» Шукшына. І для ўсіх, настолькі розных роляў яна змагла знайсці праўдзівыя фарбы, данладны псіхалагічны малюнак.

Творчыя ўданы спадарожнічалі актёрам усіх пакаленняў тэатра. Шчырасцю, натуральнасцю сваёй ігры пакарыла гледачоў С. Анружнал ў ролі Аніюткі ў спектаклі «Улада цемры». Сцэна начной трыюнкай гутарні Аніюткі і Мітрыча (народны артыст БССР А. Трус) — адна з лепшых у спектаклі. Высока была ацанена работа заслужанага артыста БССР Г. Дубава ў ролі Арыстарха ў «Энергічных людзях». Цяжка пералічыць усіх актёраў, якія сваім талентам, яго сардэчнай цэльнай вызначылі поспех сталічных гастролі. І «Матухна Кураж», і «Энергічныя людзі», і «Званы Віцебска» налілі адзітат творчай індывідуальнасці тэатра, былі відовішчныя, музычныя, з выдумкай аформлены.

Гастролі тэатра ў Маскве з'явіліся доназам таго, што да свайго юбілею трупы прыйшла ў росквіце творчай сталасці.

Далейшых поспехаў коласаўцаў жадаюць гледачы Масквы, якія сталі яго шчырымі пры-

хільнікамі. Тэатральная грамадасць сталіцы ацаніла гастролі як характарную з'яву ў культурным і тэатральным жыцці.

Т. ГРОМАВА,
кар. ТАСС — спецыяльна
для «Літаратуры
і мастацтва».

— Пётр Ільіч, вы ўжо вопытны рэпарцёр. Скажыце, калі ласка, чым адрозніваюцца касмічныя рэпартажы ад зямных?

— Перадачы з космасу, як і ўсякая работа ў касмічным палёце, вядуцца ў асаблівых умовах — у бяспэжнасці. І гэта накладвае адбітак на ўсе матэрыялы, якія перадаюцца з арбіты.

Касмічныя рэпартажы — кароткія па часу, але ёмістыя па зместу. Рэпарцёру даводзіцца плаваць па пам'яшканні карабля або станцыі. Нават каб злавіць мікрафон — трэба прыкласці нямаля намаганняў. Акрамя таго, рабочы дзень на арбіце воўнасцю насычаны іншымі мерапрыемствамі па выкананню праграмы палёту. Таму мы вельмі цэнім минуты, якія дае нам Зямля для інфармацыі з касмічнай лабараторыі. За адведзены нам тэрмін мы стараемся праінфармаваць Зямлю пра самае галоўнае, самае істотнае ў нашай рабоце. І не даўна, што напярэдадні сеанса сувязі з Цэнтрам кіравання палётам мы заўсёды складалі невялікі план — канспект для будучага рэпартажу. Адным сло-

Антон БЯЛЕВІЧ

КАРАВАЙ

— Ой, дабранач, поле! —
пелі жнеі, —
А пара ж нам, жыта, на
вячэру.
Кожны колас даў зярнятаў
жменю,
А мы расчыняем насцеж
дзверы
У хаў маладому караваю:
— На стале пасад свой
занімай!..
Ручніком кужэльным
накрываем
Прапацелы, цёплы каравай;
Тую песню мы яму спяваем,
Калі дажынаюць ураджай.
— Каравай, каравай,
Каго хочаш выбірай!..
А каго ж тут выбраць?
Усе шчыра

Працавалі ў полі дзень пры
дні,
А магчыма, выбраць
брыгадзіра?
Можа, падысці да старшын?
Пакланіцца, можа,
трактарысту?
Можа, камбайнеру?.. Многа іх.
Прапацелы, цёплы, залашты,
Паглядаў на родных, дарагіх.
І сказаў ён шчыра і
ўрачыста:
— Выбраў вас усіх, усіх, усіх!
Вы ж мяне паілі і кармілі,
Песняй жаўруковай акрылілі,
Падарылі сонца і зару.
Каб жылі вы, людзі, ў добрай
сіле, —
Сілу сваю хлебную дару!

У НАШЫХ ЛІТОЎСКІХ СЯБРОЎ

Тэатральны сезон

Паказам оперы Д. Вердзі «Травіята» пачаў свой новы сезон Дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета Літоўскай ССР.

Калектыў тэатра паказаў шэраг новых пастановак. Гэта — прэм'еры «Мадам Батэрфляй» і «Тоска» Д. Пучыні, «Блакiтны Дунай» І. Штраўса, «Рамза і Джульета» С. Пракоф'ева.

Кожную суботу ў тэатры будзе праводзіцца «Дзень сельскага работніка», на якім слухачам і гледачам будучы жыццёвады, паляводы, механізатары з розных раёнаў рэспублікі.

Па дарогах баявой славы

Група педагогаў, савецкіх, камсамольскіх і прафсаюзных работнікаў Вілкавіцкага раёна павывала ў дзесяцідзённым паходзе па месцах баявой славы ў Беларусі.

Экскурсанты наведалі Мінск, Хатынь, Маладзечна і іншыя гарады і вёскі братняй рэспублікі, сустрэкаліся з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны.

Палац выставак

У цэнтры горада Каўнаса пачата будаўніцтва Палаца мастацкіх выставак. Арыгінальны будынак спраектаваны архітэктарам Л. Гедтаўдзіне. У палацы

будзе абсталявана вялікая галерэя перыядычных выставак, сем залаў пастаянна дзеючых экспазіцый, рэстаўрацыйны майстэрні.

Дружба двух калектываў

У Літве гасцюе камерны хор дэляўчынак «Ювентус кантас» з Чэхаславакіі. У розных раёнах ён выступіў асобна, а таксама сумесна з заслужаным літоўскім хорам «Ажуалюкас».

Неўзабаве ансамбль «Ажуалюкас» адправіцца на гастролі ў Чэхаславакію.

Этнаграфічныя вечары

У Шылаўскім раёне два тыдні працавала краязнаўчая экспедыцыя Вільнюскага дзяржаўнага ўніверсітэта і В. Капсукаса. Студэнты запісалі больш як 200 народных песень, мелодыі 50 танцаў, 1.200 старажытных назваў ваколіц. Члены экспедыцыі правялі этнаграфічныя вечары ў саўгасах «Паюраліс» і «Саўлеткіс».

На гастролі ў Ленінград

З летніх гастролі ў рэспубліцы вярнуўся калектыў Панявешкага драматычнага тэатра. Ён павываў у Аліўскім, Пранайскім, Капсукеім і Варэнскім раёнах.

Дзе падрыхтоўка да новага сезона, які пачнецца 11 верасня ў Ленінградзе. За месяц тэатр даць у горадзе на Няве 45 спектакляў.

ДА 100-ГАДОВАГА ЮБІЛЕЮ

У сувязі са стагоддзем з дня нараджэння беларускай паэзіі і грамадскага дзеяча Цёткі (Пашкевіч) радыёслужба ЮНЕСКА падрыхтавала спецыяльную перадачу, прысвечаную яе жыццю і творчасці.

Гэта дата ўключана ў календар самых выдатных дат і падзей, што адзначаюцца ва ўсім свеце, які распаўсюджвае ЮНЕСКА.

ТАСС.

СЛОВА

космасу ў найбольш адказны момант палёту — стыкоўні ў космасе. Гэта складаная і тонкая работа. Яна патрабуе высокай вытрымкі, філіграннай дакладнасці ў дзеяннях, глыбокіх ведаў і аўтаматызму ў рабоце.

Для вырашэння задачы па стыкоўцы неабходна выканаць комплекс работ. Дзесяткі разнародных, рознамаштабных, разнапланавых задач па вярчэнню планеты, цягі рухавікоў карабля, змены дня і ночы, рэсурсы сістэм, магчымасці радыёсувязі і, нарэш-

чэння аднаго года, аднавіць у памяці некаторыя часткі дыялогу з «Зарой».

— Тэко не забываецца ніколі. Вось гэтыя перадачы:

— «Зара», я «Каўказ». Да арбітальнай станцыі 4.000 метраў. Хуткасць — сем метраў у секунду. Усё па графіку... Уключаю рухавік... Рухавік працаваў 12 секунд. Хуткасць 13 метраў.

— «Каўказ», бакавал хуткасць тры сотыя.

— Міэрыял бакавал, зра-зумелі.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і актыўную грамадскую дзейнасць народнай артыстка БССР, артыстка Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Зінаіда Іванайна БРАВАРСКАЯ ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за шматгадоваю актыўную работу ў савецкіх органах, друку і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння начальнік упраўлення па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю выканкома Мінскага абласнога Савета дэлегатаў працоўных Рыгор Іванавіч ГУЖАВІН ўзнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

майстраваць і мільёны трактар.

Анатоль Ігнатавіч Пацёнак, трактарыст-абкатчык новых машын, прывык абганяць час. Ён ужо даўно закончыў заданні першага года пяцігодкі.

Словам, нашы лепшыя майстры працуюць так, што ніякі АТК не можа знайсці ў іх вырабах ні сучка, ні задзірынікі.

— Міхаіл Пятровіч, згадзіцеся, што выдатным спецыялістам заўсёды ўласціва высокая якасць работы і своеасаблівае культура працы.

— Гэта іх жыццёвая неабходнасць. Чалавек на сваёй

— Значыцца, губляецца прафесіянальная гордасць за канечны вынік — новы трактар?

— Ні ў якім выпадку. Спытайцеся ў кожнага рабочага, які вытачвае ступіцу задняга кола ці штампуе кабінку. Ён не скажа, што я раблю дэталю для трактара. Ён адкажа: «Я выпускаю трактар!» Тут, на першым плане, выступае гонар за свой завод, за марку яго прадукцыі.

Калі ў мінулым годзе на спарбніцтвах у Злучаных Штатах Амерыкі наш трактар заняў першае месца і быў занесены ў Чырвоную Кнігу, як лепшая

сваім рабочым месцы павінен працаваць творча, з душой. Такое асноўнае патрабаванне. І кожны рабочы выступае як кантралёр. Скажам, па канверты рухавіца дэталю. Метал трапляе да токара, дэталю, вырабленая ім, прыходзіць да зборшчыка. І кожны крытычна ацэньвае работу таварыша, правярае яе. Вось на гэтым своеасаблівым «ланцужку» і праходзіць першае выпрабаванне кожнай дэталю новай машыны. Так рабочыя кантралююць працу сваіх таварышаў.

— Значыцца, функцыі штатных кантралёраў, работнікаў аддзела тэхнічнага кантролю адміраюць?

У гэтыя дні, дні пяцігодкі якасці і эфектыўнасці, работа ўсіх падраздзяленняў прадпрыемства скіравана на паліпшэнне якасці нашай прадукцыі, на павышэнне якасці ўсёй нашай дзейнасці. Мы дабіліся змяншэння страт ад браку, амаль адсутнічаюць рэкламачы на нашы трактары. За кошт чаго дасягнута гэта? Першае, стала вельмі высокай свядомасць людзей. Кожны прасякнуты пачуццём высокай адказнасці за вынік сваёй працы. Па-другое, на заводзе дзейнічае комплексная сістэма кіравання якасцю. Па-трэцяе, ва ўсіх цэхах укаранёна пабальшая ацэнка якасці. На многіх участках мы перайшлі ад вытворчай узаемазалежнасці да вытворчай узаемазалежнасці. Брыгада, што называецца, працуе на «агульны кацёл». Усе выпускаюць прадукцыю і зарплату атрымліваюць у цэлым толькі за прынятую прадукцыю. З гэтага ж «агульнага котла» кожнаму па яго старанню і працы выдаецца пэўная частка. Галоўнае, кожны зацікаўлены ў тым, каб не «праскочыць» праз яго рукі дэфект. І калі назіраецца адход ад стандартных нормаў, адразу бачна, на чый віне ён дапушчаны. Словам «безыменных» дэфектаў няма.

— А які ўдзел партыйнай арганізацыі аддзела тэхнічнага кантролю, важнае якой вы з'яўляецеся, у павышэнні якасці беларускіх трактараў?

— Мы вядзем вялікую работу па выхаванню людзей. Уся дзейнасць партыйнай арганізацыі АТК скіравана на тое, каб дабіцца павышэння свядомасці людзей. Прывімаем пачуццё, што рабочы высокай прафесіянальнай кваліфікацыі павінен быць рабочым высокай прафесіянальнай культуры. З рук такога чалавек не выйдзе брак, яго вырабы заўсёды з рабочай гарантыяй. Кожны павінен добрасумленна ставіцца да сваіх абавязкаў. Усімі сродкамі выхоўваем людзей, якія не могуць працаваць «абы-як». Тут ідзе размова аб канкрэтай маральнай пазіцыі, неаддзельнай ад прыроды чалавека, ад маральных пачаткаў, замацаванне якіх набывае асабліва сэнс у нашы дні, дні пяцігодкі якасці і эфектыўнасці. І таму высокі Знак якасці — Знак майстэрства — успрымае амаль кожны беларускі трактар.

ЗНАК МАЙСТЭРСТВА

Дыялог карэспандэнта штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» А. Астрэйкі з сакратаром партыйнай арганізацыі аддзела тэхнічнага кантролю, начальнікам лабараторыі кантрольных выпрабаванняў, рухавікоў і трактараў Міхаілам Пятровічам Багаленавым.

натуры не можа працаваць абы-як, выконваць прадукцыю абы збыць. Высокая якасць — гэта маральны фактар. Калі чалавек штось робіць, калі ставіцца на вырабе, што называецца, сваё «кляймо», — яго радуе канечны вынік. Тут, як кажуць, пастаўлены на карту яго прафесіянальны гонар. Бачыць сваю прадукцыю прыгожай, дыхтоўнай — гэта найлепшая адзнака майстэрства. Хто можа без задавальнення глядзець на ўдала зробленую рэч?!

— Аднак, як быць з такім вырабам, як трактар? Гэта ж прадукцыя працы соцень людзей. Ці не губляецца тут асабістая адказнасць за канечны вынік? Ці ёсць тут месца ініцыятыве і старанню асобнага чалавек?

— Безумоўна, тэхнічная рэвалюцыя прывяла да складанай дыферэнцыяльнай працы, або кажучы прасцей, да вузкай спецыялізацыі. Скажам, той жа касцюм у атэлье зараз шыюць дзесяткі чалавек. Адно — рукавы, другія — спіну, трэцяя — каўнер... Словам, кожную дэталю выконвае асобны швец. Тое ж можа назіраць і на нашым заводзе. Таксама кожную дэталю вырабляюць пэўныя людзі.

машына свету, усе нашы рабочыя хадзілі, быццам героі. Маўляў, і я, што называецца, укладу часцінку працы ў гэты поспех. Мінскі трактар! Вось гэта здорава! Вось якія мы!

— І што садзейнічае памучню такога гонару?

— Фактараў тут шмат. Уся наша палітыка-выхаваўчая і агітацыйна-масавая прапаганда скіравана на прывіццё прафесіянальнай гордасці. Кожнага навучаюць са слаўнай 30-гадовай традыцыяй нашага прадпрыемства. У брыгадах, зменах, цэхах прывіваецца любоў да выбранай прафесіі, за гонар заводскай маркі. І як вынік гэтага, усе нашы машыны, за выключэннем «МТЗ-80», адзначаны вышэйшым знакам майстэрства — дзяржаўным Знакам якасці. Думаю, што ўжо сёлета і «МТЗ-80» будзе ўдасцойна гонаровага Знака!

— Значыць, якасць паянне вельмі ёмістае?

— У гэтым няма сумнення. Якасць работы паянне больш складанае, чым якасць трактара, чым якасць асобнага вырабу. Пачынаецца яно з самадyscyпліны, з памучня прафесіянальнай адказнасці. Гэта дасягаецца стварэннем спрыяльнага маральнага мікраклімату ў калектывах. Кожны на

— Гэта крыху так і не так. Безумоўна, многіх рабочых мы не кантралюем. Яны прад'яўляюць прадукцыю, мінуючы АТК. Зараз жа функцыі кантралёраў набываюць новы сэнс. Калі, скажам, некалькі гадоў назад работнікаў АТК лічылі нейкімі фурункуламі на «цэле вытворчасці», то зараз гэта не так. Раней было як? Кантралёр убачыць, што дэталю выканана з парушэннем стандартных норм, бракуе яе, вяртае на перапрацоўку. Кантралёр выступаў як нейкі прыдзіравы інспектар. А зараз? Зараз кантралёр, калі заўважыць дэфект, імкнецца дапамагчы рабочым выправіць яго. Вось, скажам, быў у нас нядаўна такі выпадак. Старэйшы выпрабавальнік рухавікоў і трактараў нашай лабараторыі Уладзімір Лук'янавіч Гойшык пры выбарачнай праверцы новых машын заўважыў, што пры рабоце на іх дапускаецца перарасход паліва. І хоць перарасход не вельмі значны, усё ж мірыцца з такім становішчам было нельга. У садружнасці з супрацоўнікамі Мінскага матэрнага завода нашы выпрабавальнікі знайшлі прычыну непадалкі і ліквідавалі яе. Вось такое «ўмяшанне» ў тэхналагічны працэс мы лічым галоўным у сваёй рабоце.

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю

- Праз тры минуты цень.
- Зразумеў...
- Дазвольце ўключыць ручное прычальванне.
- Уключайце.
- Любі адчынены. Здрава як!

ПРА КОСМАС

— Адчувалася, што вы працавалі лёгка...
— Так. Але за гэтай нашай лёгкасцю хавалася вялікая, я б сказаў, велізарная праца экіпажа. Паток інфармацыі быў такі шчыльны і імклівы, што часам не хатала і минуты часу на раздум. Але, тым не менш, спешкі, перашучасці або замінкі ў нашай рабоце не было.
— Слухаючы ваш рэпартаж, я ўспомінуў словы інструктара-метадыста Цэнтра падрыхтоўкі касманаўтаў, які рыхтаваў геранічны экіпаж «Саюз-18» да сустрэчы на арбіце. Ён сказаў: «У касмічных рэйсах працэс збліжэння і стыкоўкі — адна з важнейшых аперацый, якія

вызначаюць поспех палёту. І складаная аперацыя. Вельмі хутка мяняюцца параметры руху. У такіх умовах часу на раздум у абрэд, а іншы раз і зусім не застаецца. Патрэбны навык, даведзеная да аўтаматызму

здольнасць рэагаваць на тую або іншую аперацыю». Пракамеціруйце, калі ласка, гэтыя словы.
— Гэты ёмісты выраз як нельга лепш характарызуе складанасць і адказнасць нашай работы. Сотні разоў на зямлі адпрацоўваеш свае дзеянні за пультам кіравання, каб потым, ведучы рэпартаж з космасу, сказаць у канцы перадачы два словы: «Праграма выконваецца».
— Якія рэпартажы вам найбольш запамніліся?
— Пастаянна наведвалі мяне Зямлі аб нашым касмічным ураджалі. На борце пшына зелянелі «градкі» з цыбуляй і гарохам. У спецыяльных ампулах з'явілася на свет некалькі пакален-

няў муж-дразафілаў, якія былі класічным аб'ектам для комплексных генетычных даследаванняў.
Цікавыя былі і нашы спектрэрэпартажы аб зорцы ІКС-1 у сузор'і Скарыёна.
— У космасе вы выдатна спраўляецеся з рэпартажскімі заданнямі. Калі вы ўпершыню са-сапраўднаму адчулі ў сабе творчае натхненне?
— Першую сваю заметку змясціў я ў школьнай на-сценгазете. Класны кіраўнік Сідарук Пётр Маргынавіч тады даў мне парад — «пісаць проста, без квяцістых фраз». Потым я стаў рэдактарам газеты. У вучыльніцы быў членам рэдакцыйна-курсанцкай газеты «Уалёт». Вось тады я са-сапраўднаму зразумеў цану слова. Цяпер у Зорным гарадку я ўдзельнічаю ў выпуску на-сценнага друку, вусных радыёчасопісаў.
— Чые артыкулы, карэспандэнцыі, рэпартажы, на-рысы пра касманаўтаў вам падабаюцца больш за ўсё?
— Карэспандэнтаў ТАСС Н. Жалызнова, Ю. Апенчан-

кі, А. Раманава, ваеннага журналіста палкоўніка-інжынера М. Раброва, брэсцкага журналіста М. Панасюка.
— Вашы любімыя пісьменнікі?
— З задавальненнем чытаю К. Сіманаву, І. Стаднюка, Г. Семаніхіна, В. Быкава, І. Шамякіна, А. Адамовіча. Яны праўдзіва, натхнёна пішуць пра вайну, пра воінаў сучаснай арміі, пра людзей, якія са-сапраўднаму захоплены справай, любяць Радзіму, адданых Камуністычнай партыі.
— Як вы ацэньваеце палёт экіпажа касмічнага карабля «Саюз-21» і платуюмай навуковай станцыі «Салют-5»?
— Палёт Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманаўта СССР В. В. Вальнава і В. М. Жолабава, несумненна, з'явіцца новым вялікім дасягненнем у засваенні касмічнай прасторы. Мне давалася неаднаразова сустрэцца з гэтым дружным экіпажам, знаёміцца з тэхнікай іх палёту. Вальнаў і Жолабаў — людзі мужныя, стойкія, якія выдатна ведаюць сваю справу. Яны старанна вывучылі

воіны папярэдніх палётаў і асабліва наш. Я ўважліва слухаў перадачы і рэпартажы сваіх касмічных «братоў», радаваўся іх поспехам.
— Вашы пажаданні чытачам газеты «Літаратура і мастацтва»?
— Зямлякам — пісьменнікам, журналістам, чытачам «ЛіМа» шчыра жадаю творчых удач у рабоце, высокіх дасягненняў у выкананні планаў дзесятай пяцігодкі, здароўя, шчасця і ўсяго добрага ў жыцці.

звесткі і выказванні людзей, якія добра ведалі В. І. Казлова. Прываблівае і сама форма надачы матэрыялу — своеасаблівы канспектны запіс гэтых расказаў.

Аўтар апавядае пра нялёгкае дзяцінства і юнацтва Васіля Казлова, які з чатырнаццаці гадоў па дзесяць га-

Хутка сталаеў Васіль Казлоў. Новым зместам поўнілася ягонае жыццё... Ён — самы актыўны ўдзельнік першых камсамольскіх сходак у роднай вёсцы Заградзі. Першае вяселле ва ўсёй акрузе без вячання ў царкве было яго вяселлем. Затым — служба ў Чырвонай Арміі, вучоба ў

МТС, ці сакратара райкома — усюды трымаў цесную сувязь з людзьмі, умеў знайсці з імі агульную мову, свечасова падказаць або параць ім нешта істотнае. І яму верылі, на яго спадзяваліся. І ён добра адчуваў і разумее сваю адказнасць перад гэтымі людзьмі. Таму, калі настаў

рашэнне. Так, паступова і быццам неўпрыкметку ўзнікае вобраз чалавека-грамадзяніна, байца ленинскай партыі. Аўтар кніжкі, па роду сваёй журналісцкай дзейнасці, у ліку іншых карэспандэнтаў рэспублікі, нярэдка сустракаўся з В. І. Казловым,

СВЯТЛО ЯГО ДУШЫ

Маскоўскае выдавецтва «Политиздат» выпусціла ў свет масавым тыражом кніжку беларускага журналіста М. Марушкевіча «Сяні яго жыцця», прысвечаную вядомаму партыйнаму і дзяржаўнаму дзеячу, Герою Савецкага Саюза, былому сакратару падпольнага Мінскага абкома ў час Вялікай Айчыннай вайны В. І. Казлову.

Пра дзейнасць В. І. Казлова, яго жыццёвы шлях ёсць няглыба ўспамінаў тых, хто быў побач з ім як у дні мірнай стваральнай працы, так і ў ваеннае ліхалецце. Яскравае ўяўленне аб асобе гэтага легендарнага чалавека даюць яго аўтабіяграфічныя кнігі «Людзі асобага складу» і «Верны да канца». Аднак зацікавіць чытача і нарыс М. Марушкевіча: у ім прыводзіцца невядомыя раней

М. Марушкевіч. Сяні яго жыцця. (Пра В. І. Казлова). На рускай мове. Масква, Выдавецтва палітычнай літаратуры, 1976.

дзін у дзень працаваў на чыгунцы рамонтнікам — «заганяў сонца пад шпалы», як вобразна сказана ў кніжцы. Знаёмства з рабочымі-большавікамі, размовы з імі паскорылі высяванне рэвалюцыйнай свядомасці ў юнака. Непрыкметна для сябе Васіль становіцца агітатарам — пра бачанае і чулае ў Жлобіне, дзе працаваў, ён расказвае аднавяскоўцам. А расказваць было што. Ішла імперыялістычная вайна, і па чыгунцы штодзень у бок фронту праносіліся эшалоны з войскамі — новымі ахвярамі бессэнсоўнай бойні.

Юнак разумее, што толькі большавікі абараняюць інтарэсы працоўнага люду — рабочых і сялян, таму душой і сэрцам быў разам з імі.

камбузе, партыйная работа... Большавіцкі гарт, глыбокае разуменне надзённых задач партыі, умение ў нязначным, здавалася б, факце ўбачыць важнае, заўсёды прыцэл на перспектыву — гэтыя галоўныя якасці яго складуць потым валявы характар чалавека, узнімуць яго да маштабнай дзяржаўнай дзейнасці.

Высокая ідэйна-тэарэтычная падрыхтоўка, якая галоўным чынам была дасягнута шляхам самаадукацыі, прароджаны розум, кемлівасць вылучалі В. І. Казлова сярод сваіх таварышаў-партыйцаў. Якія б адказныя пасады ён ні займаў — ці то калгаснага парторга, ці то дырэктара

навальнічны для нашай краіны час — гэты зусім мірны чалавек узначаліў партызанскае злучэнне, павёў народных месціцаў на барацьбу з лютымі ворагам.

Заслуга аўтара ў тым, што ён не толькі здолеў дакладна перадаць выказванні людзей, якія былі блізка знаёмы з В. І. Казловым, іх усхваляваныя ўспаміны, а і зрабіць да іх добры каментарый. Аўтар як бы працягвае думку таго ці іншага суб'ядніка, аналізуе абставіны і складаныя сітуацыі, у якія трапляў герой, ашыдна адабранымі дэталімі падкрэслівае тую ці іншую рысу ў яго характары, даводзіць — чым ён кіраваўся, калі прымаў якое-небудзь

калі ён быў ужо Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, гутарыў з ім. Гэтую акалічнасць ён абыгрывае з добрай тактоўнасцю, не выстаўляючы наперад сваёй асобы. Таму і давер'е ўсталёўваецца да аўтара, узнікае жаданне разам паразважаць, зрабіць пэўныя высновы.

Самы разгорнуты раздзел у кнізе — «Гады вогненныя». І гэта зразумела. Менавіта ў ваенны час новымі гранямі зазьяў арганізатарскі талент Васіля Іванавіча. Гэта яму, арганізатару партыйнага падполля на Міншчыне, належала ідэя правесці ў першыя месяцы вайны рэйд з мэтай разгрому намецкіх і паліцэй-

У 1972 годзе Альфрэд Матрунёнак выдаў сваю першую літаратуразнаўчую працу «Псіхалагічны аналіз у сучасным беларускім раманах», якая ўвогуле была становячым аглядом літаратурнай грамадскасці і крытыкай, хоць былі ў яе адрас і слухныя заўвагі. А летась выйшла новая кніга гэтага аўтара — нібы працяг папярэдняй. Ва ўсякім разе, яна прысвечана той жа праблеме, толькі разглядаецца кола пытанняў у больш шырокім плане, на новым мастацкім матэрыяле: аўтар на гэты раз ставіць задачу «даследаваць» спосабы і сродкі псіхалагічнага раскрыцця ў беларускім раманах у перыяд яго станаўлення. І ён звяртаецца да творчасці Я. Коласа, К. Чорнага, М. Зарэчкага і іншых пісьмennisкаў.

Як і ў папярэдняй кнізе, А. Матрунёнак аперыруе, галоўным чынам, паняццямі так званых дынамічнага і аналітычнага псіхалагізму, аб'ектыўнага і суб'ектыўнага элементаў у спосабах характарыстыкі. Аўтар падзяляе думку тых даследчыкаў (Храпчанка), якія класіфікацыю тыпаў псіхалагічнага раскрыцця звязваюць з цягай пісьмennisка або да знешніх падзей, або да ўнутранага жыцця героя. Не аддаючы перавагі таму ці іншаму тыпу псіхалагізму, А. Матрунёнак тым не менш робіць слушную выснову, што «суіснаванне і ўзаемадзеянне розных тыпаў псіхалагіч-

А. Матрунёнак. Псіхалагічны аналіз і станаўленне беларускага рамана. Мінск, «Навука і тэхніка», 1975.

нага аналізу — падзейная гарантыя нармальнасці і натуральнасці ў развіцці рамана.

Нельга не пагадзіцца, што ў мастацкай творчасці сама па сабе значнасць гістарычнай падзеі аўтаматычна не прыводзіць да значнасці мастацкай,

рэзкага, М. Гарэцкага і іншых празаікаў, якіх не змагла схіліць да «перабудовы» вульгарызатарская крытыка. Разам з тым А. Матрунёнак адзначае і тую «выдаткі», на якія быццам бы часам вымушаны былі ісці празаікі, аддаючы міжволь-

станаўлення асобы заканамерна прыводзіць да пастаноўкі і вырашэння новых задач, якія датычаць патрэбы выказаць сваю ацэнку рэчаіснасці, напоўніць новым значэннем само паняцце абставін, стварыць сітуацыі, якія б маглі паказаць ча-

Згушчанасць падзей, інтэнсіўнасць духоўнага жыцця — характэрная рыса нават невялікіх па памеру твораў К. Чорнага, слухна адзначаецца ў рабоце. Аднак даследчык часам не ўлаўлівае асаблівасцей стылю пісьмennisка — часцей за ўсё там, дзе яму даводзіцца адступіць перад складанасцямі эстэтычнага зместу. І тады А. Матрунёнак паўтарае тое, што гаварылася пра Чорнага тымі ж вульгарызатарамі: «Унутранае жыццё герояў разглядаецца пісьмennisкамі ў адрыве ад плыні самога жыцця, яно амаль не залежыць ад сітуацыі, абставін, падзей».

Гэта сказана пра апавяданне «Будзем жыць». Аналагічныя агаворкі можна знайсці і ў лініках некаторых асаблівасцей раманаў «Сястра», «Зямля», «Ідзі, ідзі», «Бацькаўшчына». Даследчык не заўсёды ўлічвае своеасаблівасці сітуацыі ў творах К. Чорнага. Героі ж К. Чорнага знаходзяцца ў своеасаблівых адносінах з рэчаіснасцю. І тут часам проста дзівіцца дасягненням мастака. Не так лёгка, напрыклад, зразумець, чаму, пры ўсёй скупасці мастацкіх прыёмаў і сродкаў сацыяльна-псіхалагічнага аналізу тагачаснай прозы, К. Чорны змог намаляваць тыпы, якія яшчэ і ў жыцці не паспелі сфарміравацца выразна, наметыў шляхі станаўлення асобы грамадзяніна.

Бясспрэчна, аднак, што кніга А. Матрунёнкі «Псіхалагічны аналіз і станаўленне беларускага рамана» — цікавая з'ява ў сучасным беларускім літаратуразнаўстве, якое ўсё больш і больш настойліва даследуе праблемныя пытанні літаратурнага працэсу.

А. РАГУЛЯ,
кандыдат філалагічных навук.

ШЫРОКАЕ ПОЛЕ ДАСЛЕДАВАННЯ

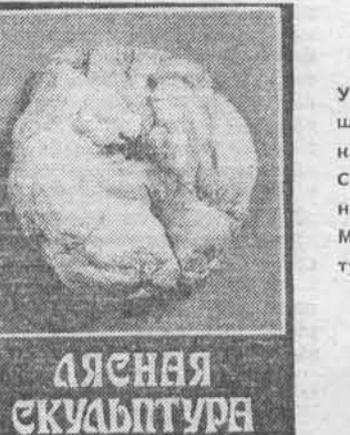
А. Матрунёнак адзначае, што «псіхалагічны змест вобраза можна раскрыць не інакш як толькі праз дзеянне», што яно — «носьбіт псіхалагічнага зместу ў творах». Пры гэтым вылучаецца роля дзеянняў не толькі знешніх, але і «ідэальных», «духоўных». Аўтар далей звяртае ўвагу на той факт, што па шырэшце псіхалагічнага аналізу ў раманах адбывалася ў барацьбе з вульгарызатарскай крытыкай, якая часам «сваё найўняе філасофскае саматужніцтва» суправаджала абвінавачваннем К. Чорнага ў ідэалізме, патрабаваннем «перамагчы сябе» — адмовіцца ад псіхалагічнага аналізу. У святле прыведзеных даследчыкам фактаў асабліва відавочна грамадзянская мужнасць Я. Коласа, К. Чорнага, М. За-

на перавагу «інтарэсу падзей» за кошт «інтарэсу падрабязнасцей пачуццяў». Аднак нам здаецца, што ён тут перабольшвае ўплыў вульгарызатарскай крытыкі на творчасць буйных празаікаў. Вядомы даследчык літаратуры 20-х гадоў Ю. Андрэеў лічыць, што псіхалагічны аналіз «не з'яўляецца абсалютнай каштоўнасцю і не ўспрымаецца як мэта ці самамэта мастацкай літаратуры. Ён уяўляе сабой толькі сродак, няхай магутны, няхай важнейшы, але дапаможны сродак літаратуры».

Цікаваць да падзейнага раду ў беларускай прозе 30-х гадоў грунтуецца на папярэдніх здабытках літаратуры. Аналіз

лавека на магістральных шляхах гісторыі. І ў гэтым была адзнака эстэтычнага прагрэсу. Закладваліся асновы сацыяльна-філасофскага рамана. Уласціваю Я. Коласу цікавасць да жыцця ў знешніх, аб'ектыўных, даступных назіранню збоку праявах аўтар звязвае з яго пошукамі «большага прастору» ў эпічных формах. Падобныя тэндэнцыі былі ўласцівы творчасці і іншых празаікаў.

У працы А. Матрунёнкі многа ўвагі ўдзяляецца праблеме сувязі псіхалагізму з асаблівасцямі творчага аблічча мастака. Разам з дасягненнямі тут сустракаюцца моманты спрэчныя або занадта катэгарычныя.

У выдавецтве «Беларусь» выйшлі кнігі: «Анталогія беларускай народнай песні» (мастак С. Кавалёў), «Мастацтва мужнасці і гераізму» (мастак М. Ганчароў), «Лясная скульптура» (мастак Г. Грак).

ВІТАЛЮ ВОЛЬСКАМУ—75

5 верасня вядомаму беларускаму пісьменніку Віталю Вольскаму спяўняецца 75 гадоў. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Віталію Фрыдрыхавіч! Прыміце нашы шчырыя віншаванні з выпадку Вашага 75-годдзя і 50-годдзя літаратурнай дзейнасці.

З вялікім жывым багажом прыйшлі Вы ў літаратуру. Упершыню выступілі ў друку ў 1926 г. з артыкуламі пра тэатральнае мастацтва і фальк-

лор. Нясмыслена даследчыная праца дала Вам магчымасць стаць кандыдатам філалагічных навук. Вашаму перу належаць манаграфія «Эдуард Самуйленак. Жыццё і творчасць», «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры эпохі феадалізму» і іншыя.

Вядомы Вы і як драматург. Доўгае жыццё на сцэне тэатраў атрымалі Вашы п'есы «Несцерка», «Цудоўная лудка», «Дзед і жораў».

За Вашай творчасцю з цікавасцю сочаць юныя чытачы. Вы падарылі ім шмат краязнаўчых нарысаў і апавяданняў, якія выйшлі асобнымі кнігамі: «Палескія сцэнакі», «У лясках над Бярозай», «Месяц за месяцам», «На бабровых азёрах», «Чайнік над Нараччу», «Родны край», «Афрыканскае падарожжа», «Падарожжа па краіне беларусаў», «Палессе».

З'яўляецеся Вы і аўтарам некалькіх сцэнарыяў, па якіх пасяўлены дакументальна-краязнаўчыя фільмы. Ваша творчасць прасякнута любовасцю да людзей, клопатамі пра родную зямлю з яе прыгожымі краідамі, з вялікім светам жыцця і радасці.

Жадаем Вам, дарагі Віталію Фрыдрыхавіч, бадзёрасці, моцнага здароўя, новых творчых поспехаў».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Віталю Фрыдрыхавічу доўгіх год жыцця, новых поспехаў у шматграннай літаратурнай дзейнасці.

скіх гарнізонаў, разбурэння мастоў, складаў, нафтабаз, правядзення шырокай палітыка-масавай работы сярод насельніцтва і далучэння яго да ўсенароднай барацьбы з ворагам.

Як і ў перадавыя гады — апора на калектыў, калегіяльнае рашэнне нялёгкіх задач. Аўтар даводзіць, што баявая дружба з В. З. Каржом дапамагала В. І. Казлову авалодаць тактыкай партызанскай вайны, стаць сапраўдным камандзірам «лясных салдат».

М. Марушкевіч узнаўляе абставіны прыезду Васіля Іванавіча ў верасні 1942 года ў Маскву, яго гутарку з начальнікам Цэнтральнага штаба партызанскага руху П. К. Панамарэнкам, сустрэчу і размову з І. В. Сталіным, К. Я. Варашылавым, А. А. Андрэевым і іншымі кіраўнікамі партыі і ўрада краіны. «Многае дала гэта размова Казлову, — зазначае аўтар. — Яшчэ і яшчэ раз пераасэнсоўваў ён ролю партызанскага руху на фоне той тытанічнай барацьбы, якую вяла ўся наша краіна супраць фашысцкага нашэсця. І зразумеў сакратар абкома, што вайну ў тыле ворага неабходна разгортваць яшчэ шырэй, скіроўваючы ў адзінае рэчы-

шча народны гнеў супраць рабаўнікоў».

З прыведзеных у кнізе выказванняў, шматлікіх прыкладаў дзейнасці В. І. Казлова бачна, што ён быў надзвычай чулы і ўважлівы да людзей, жыў іх турботамі, надзеямі. Будучы прэзідэнтам рэспублікі, не адмахваўся ад здавалася б, дробязных пытанняў, з якімі звярталіся да яго працоўныя, стараўся чым мог дапамагчы ім. Разам з тым быў цвёрды, прынцыповы, калі гаворка ішла аб інтарсах дзяржавы, усяго савецкага грамадства.

Асабліва цёпла напісаны тыя старонкі, дзе В. І. Казлоў паказаны ў быце, у адносінах з сямямі, з таварышамі, дзе расказваецца, як прыхільна ставіўся ён да прэсы, як уважліва прыслухоўваўся да думкі журналістаў...

Увогуле, кніга напісана проста і даходлівай мовай, пазначана пэўным даследчым пошукам. Яна хораша аформлена, удала размешчаны ў ёй ілюстрацыйны матэрыял. Думаецца, гэта добрае папаўненне серыі «Героі Савецкай Радзімы». Шырокі ўсесаюзны чытач блізка пазнаёміцца з жыццём і дзейнасцю выдатнага сына беларускага народа.

Віктар ПОЛЯК.

А Д Н Ы Р А Д У Ю Ц Ц А, Д Р У Г І Я...

Літаратурная спадчына старажытнай беларускай пісьменнасці надзвычай багатая і разнастайная. Вялікая колькасць арыгінальных і перакладных твораў, летапісы, граматы, дагаворы даюць даследчыкам мовы і літаратуры невычэрпны матэрыял для назіранняў, для высноў аб далёкім мінулым Беларусі, яе эканамічным, палітычным і культурным жыцці, яе сувязях з іншымі краінамі. Старажытныя пісьмовыя творы былі неад'емнай часткай тагачаснай сістэмы навучання, і першымі «Букварамі», і першымі даведнікамі па тых ці іншых пытаннях.

Як вядома, шмат якія помнікі старажытнай пісьменнасці былі апублікаваны яшчэ да рэвалюцыі і ў першыя гады Савецкай улады. З прыемнасцю хочацца адзначыць, што назіраецца актывізацыя ў справе выдання і перавыдання іх. Так, выданы «Хрэстаматыя па гісторыі беларускай мовы» ў двух тамах, «Хрэстаматыя па старажытнай беларускай літаратуры» таксама ў двух тамах, «Прадмовы і пасляслоўі» Ф. Снарнына, «Александрый». А зусім нядаўна выйшла кніга «Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці», якую ўключылі «Лісты» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага і «Баркулабайскія хронікі».

Закранаць тэматыку апублікаваных твораў, відаць, не гарт. Дастаткова смяцка, што А. Ф. Коршунаў, укладальнік і аўтар уступнага атыкула і каментарыяў, сабраў і падрыхтаваў да друку ціннавы і арыгінальны матэрыял, якія адлюстроўваюць грамадска-палітычны падзеі на тэрыторыі Беларусі ва ўмовах Рэчы Паспалітай.

Хочацца адзначыць інашэ. Творы гэтых выдадзены ў сучасным графічным афармленні.

Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці. Укладальнік А. Ф. Коршунаў. Рэдактар Ю. С. Пшыркоў, Мінск, «Навука і Тэхніка», 1975.

Тэксты лёгка чытаюцца. Здавалася б — радавацца, ды і толькі. Але не будзем з гэтым спяшацца...

Таніч выданы цікавы перш за ўсё спецыялістаў — мовазнаўцаў, літаратуразнаўцаў, гісторыкаў і інш. На каго ж разлічаны «Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці»?

Кніга падрыхтавана Інстытутам літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Гэта і вызначыла яе арыентацыю выключна на літаратуразнаўцаў. Даследчыкі ж мовы задаволяцца гэтым выданнем, на жаль, не могуць. Бо як можа лінгвіст устанавіць тую ці іншую моўную з'яву дадзенага тэкста, калі графічны выданне не адпавядае графіцы арыгіналаў і южныя слова ёсць усяго толькі сучасная мадэль слова тагачаснага. З гэтага вынікае, што лінгвістам... трэба выдаваць «свае» «Помнікі»!

Думаецца, што такога парадокса і не ўзнікла б, каб рыхтуючы выданне, аб'ядналі два ўкладальнікі — лінгвіст і літаратуразнаўца. Або каб укладальнік аб'ядноўваў у сваёй асобе і таго, і другога, як, скажам, У. В. Анічэнка, які рыхтаваў да друку зборнік «Александрый» (1962). Не выпадкова супраць яго нічога не маюць ні літаратуразнаўцы, ні лінгвісты, ні хто іншы.

І яшчэ сякія-такія заўвагі. Нязручнасцю для даследчыка, чытача «Помнікі...» з'яўляецца тое, што каментарыі да слоў трэба шукаць у канцы кнігі. Лепш было б даваць іх у падрадкавых заўвагах. Абавязковым, на нашу думку, павінен быць і дадатак бібліяграфіі прац аб выдадзеным помніку.

Толькі глыбока гістарычны падыход да помнікаў літаратуры і пісьменнасці, захаванне ўсіх іх асаблівасцей, у тым ліку графічных і арфаграфічных норм, задаволяць шырокае кола чытачоў.

М. ПРЫГОДЗІЧ,
аспірант БДУ
імя У. І. Леніна.

ЧАЛАВЕК ЗАЙЗДРОСНАГА ЛЁСУ

Дарэмна вы будзеце летам шукаць Віталія Фрыдрыхавіча Вольскага ў Мінску — не знойдзеце. Калі вельмі трэба — едзьце ў парачанскія лясы і на азёры, у люстраныя блакіты Палесся, у Белавежскую пушчу і, урэшце, туды, дзе яшчэ не ступала нага чалавека. Ён можа ляцець на самалёце, плысці па цеплаходзе ці чаўне, ехаць па чыгуны, але пераважна ідзе пешшу, каб мацней бачыць і дакранацца да ўсяго жывога, цудоўнага, нечаканага.

Вольскага ўсюды сустракаюць як даўняга знаёмага і сябра і на сваёй зямлі беларускай, і ў паўночнай Афрыцы («Афрыканскае падарожжа», «Эль Махрыб»), ды ці мала яшчэ дзе яго шукаць — свет вялікі. А няўрымслівае сэрца пісьменніка вабіць да спазнання жыцця, прыроды, да новых знаёмстваў. Назапашанае за лета ператвараецца ў жывое слова ўспамінаў, у рукапісы, кнігі.

У свой час Янка Маўр у прадмове да кнігі Вольскага «Родны край» пісаў, што яе аўтар — «сябра прыроды і чалавека», бо цікавіць яго не толькі флора і фаўна Беларусі, але і, галоўнае, яе людзі, якія ператвараюць балоты і нетры Палесся ў каласныя ўгоддзі, у калійныя шахты, узводзяць даўнагогія лініі электраперадач. Маўр пісаў пра выключную каштоўнасць кнігі Вольскага, асабліва для нашага юнацтва. Сам абхадзіўшы Палессе ўздоўж і ўпоперак, у выніку чаго нарадзіліся яго выдатныя «Палескія рабінзонны», ён захапляецца апантанасцю Вольскага падарожжамі на роднаму краю, тым, як ён малое жывую

прыроду, як тонка разумее ўнутраны свет жывой істоты, як самааддана служыць сваёй любімай справе — краязнаўству. Гэта ўласціва яму і цяпер, на схіле год, толькі яшчэ больш ён асянашаны ведамі, жыццёвай мудрасцю, дапытлівым розумам.

Мне давялося пазнаёміцца з Віталіем Фрыдрыхавічам ў Мінску на пачатку дваццятых гадоў, калі ён яшчэ быў пад уражаннем падзей Кастрычніка і грамадзянскай вайны. Рэвалюцыйны Піцер і беларускія франты ў барацьбе з акупантамі Пінскага былі яго грамадзянскай школай. Сярэдняя росту інтэлігентны чалавек з шэра-блакітнымі вачыма і прывабным тварам здзіўляў сваімі валавымі якасцямі і канструктыўным розумам, бальшавіцкай прышчэпкай. Без гэтых якасцей наўрад ці давялося б яму доўга працаваць у Галоўрэпартаўме рэспублікі. То былі гады жорсткай барацьбы за пераўтварэнне жыцця, за новага савецкага чалавека, за яго бальшавіцкі светапогляд і адданасць Савецкай дзяржаве. Частка творчай інтэлігенцыі ў тыя часы была на раздарожжы, не адразу паверыла ў рэвалюцыйны перамяненне.

«Паглядзім, што з усяго гэтага будзе?» — асцярожнічалі некаторыя старыя інтэлігенты. Але час не чакаў, не тая была эпоха. Вольскі разумее свой абавязак камуніста-бальшавіка. Ён не толькі разбіраецца ў дзейнасці першых аб'яднанняў пісьменнікаў — «Маладняка», «Поляма», «Узвышша», ён смела ідзе ў тэатры, падтрымлівае ўсё прагрэсіўнае, сапраўды

пралетарскае, перспектыўнае. Ён сам бярыцца за перо, па сцэну выходзяць «Несцерка», «Дзед і жораў», «Машэка», Чаруе «Цудоўная лудка». Ён іша з захапленнем, з верай у свято, з улюбленасцю ў фальклор беларускі, у некананую тады яшчэ дзіўную багатую народную спадчыну, якая нарэшце пры Савецкай уладзе атрымала права на творчае асэнсаванне, на паказ. І яго слухаюць і спазнаюць тысячы гледачоў як у дзяржаўных, так і ў народных, самадзейных тэатрах, дарослым і малым.

На экран выходзяць краязнаўчыя фільмы па творах Вольскага «Белавежская пушча», «Бярэзінскі запаведнік», мастацкая стужка па перапрацаванай у сцэнарыі п'есе «Несцерка», якая на той час набыла вялікую папулярнасць. «Несцерка» ў пастаноўцы тэатра імя Якуба Коласа атрымлівае Дзяржаўную прэмію СССР.

Адным словам, новы шлях раскрыўся перад савецкім пісьменнікам і вучоным, і гэты шлях пладавіты і плённы, бо ён — для Радзімы, для партыі, для народа. На гэты незвычайны шлях выйшаў рабочы Піцераўскага трубіага завода, удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі ў горадзе Леніна, Чырвонаармеец, баец-добраахвотнік у вайне з белавардзецкай Юдзенай, з белапальскай акупантамі...

З 75 год жыцця — больш за пачэснага на творчай ніве. Гэта юбілей высокага ўздыму, заслужаная павяга сяброў па перу, шматлікіх прыхільнікаў яго таленту.

Яўген РАМАНОВІЧ.

ДЗЕЦІ СКАЖУЦЬ ДЗЯКУЙ

Выдавецтва «Веселка» на Украіне плануе выпускаць зборнікі паэзіі літаратараў братніх рэспублік для дзяцей. Адной з першай у гэтай серыі выйдзе кніга беларускіх аўтараў.

У зборніку «Лясная калыска» будуць змешчаны творы Ф. Багушэвіча, Цёткі, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, М. Танка, П. Броўкі, П. Глебкі, А. Ку-

ляшова, К. Кірэенкі, П. Панчанкі, В. Віткі, Э. Агняцвет, Г. Бураўкіна, Е. Лось, Н. Гілевіча і іншых.

Для перакладу запрошаны лепшыя ўкраінскія паэты.

Створана рэдакцыйная калегія ў складзе П. Варанько, М. Нагібеды, В. Віткі, А. Орача. Укладальнік кнігі — А. Орач.

ДАРОГІ ВЫ, ДАРОГІ...

Некалькі гадоў назад Міністэрства ўнутраных спраў БССР сумесна з Саюзам пісьменнікаў і Саюзам журналістаў рэспублікі праводзілі літаратурна-мастацкі конкурс «За бяспеку ў дарозе». Па ўмовах яго лепшыя творы, адзначаныя прэміямі, меркавалася выдаць асобнай кнігай.

І вось зборнік «Дарогі вы, дарогі...», які склаў М. Гамолка, выйшаў у выдавецтве «Мастацкая літаратура». У кнізе апавяданні Ул. Шыціка «Другая версія», М. Ваданосава «Здарэнне на Прорве», В. Хомчанкі «Шырокая вуліца», А. Дзятлава «Высокае неба», М. Ракітнага «Радасць» і іншых аўтараў, а

таксама нарысы А. Мацакова, А. Шлега, Л. Сузіна, В. Гардзея, С. Ваганова, артыкул В. Лазарэва «Этыка на дарозе», гумарэска М. Гарулёва «Дзень добры, Джуліета!».

У творах расказваецца пра работнікаў ДАІ, узнікаюцца важныя праблемы ўзаемадосцін пешаходаў і вадзіцеляў.

С. ВІРЗОЎСКІ.

Ігнату ДУБРОЎСКАМУ — 70

Зайтра вядомаму беларускаму на-
рысісту і празаіку Ігнату Дуброўска-
му спаўняецца 70 гадоў. З гэтай наго-
ды прафесіяналы Саюза пісьменнікаў
БССР накіравала юбіляру прыві-
танне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Ігнат Цімафеевіч!
Горача вішваем Вас, вядомага пісь-
менніка і вучонага, з днём сямідзеся-
цігоддзя.

У канцы 20-х гадоў Вы надрукавалі
вершы, засведчыўшы свой прыход у
літаратуру. На пачатку Вялікай Ай-
чынай вайны пайшлі на фронт, дзе
мужна змагаліся з ворагамі, каман-
дуючы артылерыйскай батарэяй.

У 1949 годзе зноў у друку з'явіліся
Ваши творы, на гэты раз у жанры
прозы. Чытачы атрымалі зборнікі Ва-

Пра яго я пачула ўпершы-
ню недзе ў канцы 50-х га-
доў, калі настаўнічала на
Піншчыне, у калгасе «Свет-
лы шлях».

У гэты час прыметнымі
ужо сталі зрухі ў жыцці
вёскі, і выходзіў у літ пер-
радавых па раёну калгас
«Светлы шлях», набіраў сілу
і суседні, славуці сёння саў-
гас «Аснежныці». Ужо можа
на было на аснове набытага
 вопыту рабіць пэўныя аб-
гульненні, вызначаць далей-
шыя перспектывы ўздыму
сельскай гаспадаркі. І калі
аднойчы аб гэтым зайшла
размова, я даведалася, што
«аб нас ужо пішуць». Як ця-
пер бачу старога калгаснага
 актывіста Івана Дзінавіцка-
га, чую яго голас: «Цінавы
 быў чалавек... Да ўсёго яму
 была справа. Не таі, як ін-
шыя: прыедуць на дзень,
 пасядзяць у канторы над
 паперамі — ды зноў у го-
 рад... Гэты, відаць, месяцы
 тры тут жыў... Усё з людзь-
 мі ды з людзьмі, ды на полі
 усё. І ў гаспадарцы, трыба
 зназаць, дужа добра разбі-
 раўся. Праўда, хлопцы?»
 «Хлопцы», пераважна ста-
 лыя сяляне, кіеалі галовамі
 ў знак згоды...

Неўзабаве выйшла з дру-
ку кніга, на вокладцы лютай
 значылася: «Ігнат Дуброўскі,
 Светлы шлях». І зноў была
 гаворка. Было добрае здзіў-
 ленне, быццам адкрыццё
 «збоку» саміх сябе, сусе-
 дзяў, аднавіскоўцаў. Была,
 вядома, задаволенасць («Бач,
 і мы часосці варты»). Былі
 і незадаволеныя — з тых,
 што трапілі пад агонь кры-
 тыкі. Прытым не было па-
 рокаў аўтару ў адступленні
 ад фактаў: ён сказаў праўду.
 Наўрад ці ведаў калгаснік
 Дзінавіцкі ўсе «пастасі» «ці-
 наўнага журналіста», калі
 даваў яму пахвальную атэс-
 тачыню, вартую, заўважым,
 разгорнутай «вытворчай ха-
 рантарыстыкі». Аднак ён

беспамылкова вызначыў тое
 галоўнае, што забяспечыла
 плён працы гэтага чалавека
 — прафесіянальную кампе-
 тэнтнасць і душэўную шчод-
 расць.

Сёння, бяспрэчна, трыба
 гаварыць (і ёсць што сказа-
 заць) аб зробленым Ігнатам
 Цімафеевічам Дуброўскім і
 ў галіне навукі, і ў літарату-

чыную вяху на пэўным
этапе рэарганізацыі вёскі.
І кожная — вынік шматга-
довай працы, назіранняў,
карпатлівага аналізу, твор-
чага асэнсавання партый-
ных і урадавых пастановаў па
праблемах уздыму сельска-
гаспадарчай вытворчасці.

І Дуброўскі валодае са-
рэтамі «ажыўлення» жыццё-
вага матэрыялу. Ён разумее,
што фант, нават «дабраякас-
ны» і значны, застаецца
толькі будаўнічым матэрыя-
лам, пакуль не будзе рас-
крыта яго сацыяльнай, «ча-
лавецкай» сутнасць. Таму ён
стараецца «напільнуць» фант
глыбей, да яго каранёў, каб
здабыць псіхалагічнае ас-
вятленне праблемы, і тым
самым наблізіцца да ісціны.

Заслуга І. Дуброўскага-
пісьменніка не толькі ў тым,
што ён занатаваў для гісто-
рыі данкладны адбіткі сваё-
го часу (факты, падзеі, імё-
ны), але і стварыў буйным
планам абагульненыя воб-
разы-тыпы. Такія яго «ге-
роі», як Шаблонскі («Свет-
лы шлях») і Гаруноў («Зям-
ныя вузлы») па праву мо-

шых апавяданняў «Радня», «Паўз са-
мыя вокны», апавесці «Зямля мала-
дзее», «Зямныя вузлы». Шырокую па-
пулярнасць і поспех прынеслі Вам на-
рысы, у якіх Вы глыбока і ярка рас-
казалі аб нашай сучаснасці, аб пра-
блемах вясновага жыцця, аб мужных
і працавітых людзях роднай зямлі. Гэ-
тыя нарысы выданыя асобнымі іні-
гамі — «Светлы шлях», «Да долі чала-
вечай».

З'яўляючыся кандыдатам сельска-
гаспадарчых навук, Вы шмат сіл і
стараннасці аддалі навуковай дзей-
насці, працуючы ў Інстытуце эканомі-
кі Акадэміі навук БССР.

Мы ведаем Вас як актыўнага гра-
мадскага дзеяча, чалага і добрага ча-
лавека.

Жадаем Вам, дарагі Ігнат Цімафе-
евіч, моцнага здароўя, новых твор-
чых здзяйсненняў, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літарату-
ра і мастацтва» дазваляе да гэтага
вішавання і жадае Ігнату Цімафе-
евічу шчасця ў жыцці, плёну ў твор-
часці.

Падзеі, пададзеныя ў рамане «Му-
жанцы», бярэць пачатак з ваеннага,
цяжкага, мужнага і гераічнага лета
1945 года. У цэнтры твора людзі спа-
леннай датла, але не скоранай, аб-
уджанай да жыцця вёскі ў прыгарадзе
Мінска. Ваіна жорстка выпрабавала,
амаль нічога, апрача галоднага існа-
вання, не дала ўзаем. Але яны лю-
бляць адваляны, выратаваны і ахоў-
ваемы імі родны кут.
Некаторыя з іх — жыхароў вогнен-
най вёскі — вяртаюцца на папіль-
шчы, ладуць жыццё, выходзяць на
шырокія калгасныя гоні, здзяйсня-
юць амаль немагчымае. Іншыя едуць
у горад, будуць гіганты індустрыі.
Рабочыя і калгаснікі здзяйсняюць
подзвіг, упартай працай пішуць яшчэ
адну гераічную, неўміручую старонку
ў багату на драматычныя падзеі гі-
сторыю Беларусі.
Чытачам прапаную ўрываек са свай-
го твора.

Аўтар.

НА ПЯРЭДНІМ КРАІ

ры асобна. Між тым, дума-
ецца, ёсць падстава гаварыць
аб яго творчай дзейнасці ўвогуле — як тым апты-
мальным варыянтце даследа-
вання жыцця, калі даслед-
чык аб'ядноўвае ў сваёй
асобе і вучонага, і мастака
слова, — асабліва, што
вызначае характар падыхо-
ду, спосаб асэнсавання рэ-
чаіснасці.

Працуючы на перэднім
краі літаратуры, І. Дуброўскі
добра ведае ношт і маг-
чымаці своечасова адкрыта-
га, значнага сваім зместам,
праблемнага фанта. І варты
адзначыць, што фант у яго
творах, са свайго боку, вы-
яўляе творчую адметнасць
аўтара: тонкую сацыяльную
інтуіцыю, імкненне быць на
быстрым жыцці, засяродж-
ваць увагу на галоўным.
Змест твораў адрэсаваны да
следчы «рэгіён», асноўную
тэму, якая сведчыць аб тым,
што І. Дуброўскі праводзіць
свой пошук на адной з гла-
лоўных магістралей сучасна-
сці, што адрыла ў савецкай
літаратуры цэлую пляду та-
ленавітых пісьменнікаў — «вяс-
коўцаў».

Нарысы І. Дуброўскага —
гэта па сутнасці своеаса-
блівы летапіс калгаснага бу-
даўніцтва на Беларусі ў па-
сляваенны перыяд. Кожная
з яго кніг уяўляе падагуль-

гуць быць пастаўлены побач
з вядомымі тыпамі В. Авец-
ніна (Барзоў), Г. Баўланава
(Ларыёнаў), А. Калініна
(Малынаў) і інш.

Творы І. Дуброўскага ма-
юць выразную палемічную і
крытычную накіраванасць.
Аднак крытыка іх канструк-
тыўная ў сваёй сутнасці, бо
абумоўлена сапраўднай гра-
мадзянскаю пазіцыяй аўта-
ра, яго байцоўскай якасця-
най публіцыста. Варты прыга-
даць, як нястомна змагаецца
пісьменнік з правамі вал-
онтарызму ў навуцы, рэшт-
камі «жалежнага стылю» у
кіраўніцкай сельскай гаспа-
дарнай, як выступае ён за
творчае гаспадаранне з вы-
карыстаннем вопыту і ініцы-
ятывы шырокіх народных
мас.

У гэтым сэнсе творчасць
І. Дуброўскага можа быць
добрай школай для маладых
публіцыстаў. Як прыклад
чалавечай і прафесіяналь-
най добрасумленнасці, дас-
ледчыцкай апантанасці, ад-
данасці сваёй справе. Як і
тое, што ён заўсёды выступа-
пае з «адкрытым забралам»
— бяспрэчна адзана муж-
насці, шчырасці, цвёрдасці
перакананняў.

Ёсць нешта асабліва пры-
вабнае ў тым, калі твае ўяў-
ленні аб чалавеку, што

сім як у нарысе «У пошуках
залатога дна»: калі ўжо дас-
ледаваць рэчышча Ясельды,
то толькі так: самому з кіе-
м у руцэ, сярод расліннага
і жывёльнага царства з ры-
знікай трапіць у «чортава
вока» — палескім рабінзо-
нам ад пачатку і да канца...

У пісьменніку Дуброўскім
і сёння жыць той сялянскі
сын, што падаўся калісці
ў навуку, каб потым спаўна
аддаць свае веды, клопат і
сілы роднай зямлі. Кроўная
еднасць са сваім народам
прыкметна і ў знешнім аб-
ліччы, у манерах Ігната Ці-
мафеевіча, у яго мове, воб-
разнай, каларытнай, дасціп-
най.

Не сакрэт, што сёння, каб
ісці ў нагу з жыццём, тры-
маючы руку на пульсе часу,
пісьменнік павінен пры-
спешваць свой крок. Ігнат
Дуброўскі не адстае ад тэм-
паў сучаснасці, з зайдзрос-
най энергіяй «абстаўляе» ча-
сам і больш маладых сваіх
калег.

Няхай жа і надалей, ша-
ноўны Ігнат Цімафеевіч, не
падводзіць вас зрок, такім
жа чуйным будзе ваш слых і
шырока адкрыта насустр-
рач свежым павезам жыцця
ваша душа чалавека-грама-
дзяніна.

Антаніна ЛЫСЕНКА.

Паўлюк ПРАНУЗА

ЛЮБЛЮ Я СКЛАДАНАСЦЬ ЖЫЦЦЯ...

ХТО АДЛІЧВАЕ ЧАС...

Хто адлічвае час! Мо гадзіннік!
З гэтым звякліся мы ўжо даўно.
Для мяне мой гадзіннік адзіны —
Сонца, што зазірае ў акно.

Час адлічвае яблык паспелы,
Што задумліва хоча на дол.
Час адлічвае сябар сцівела,
Што пранёс сваю ношу гадоў.

Час адлічвае радуга кветак,
Звон касы на шырокіх лугах,
І радок неспакойны паэта,
І рака, што цячэ ў хмызняках.

Час адлічвае вісненню вырай,
Што ў далёкі кіруецца край.
Час адлічвае хлопца, што вырас,
І гаварыць матулі: «Бывай».

На палях сівізна павуціння,
У туманнай смуге далёкага...
І жыццё, і прырода — гадзіннік,
А зямля ў ім — жывы цыферблат.

ПАКУЛЬ НЕ ХВАРЭУ Я НІКОЛІ...

Пакуль не хварэу я ніколі,
Жыву я звычайным жыццём,
Але мне балюча, як поле,
Не росіцца цёплым дажджом.

Балюча, калі непагода
Гуляе па нівах, садах,
Калі майго сябра сумота
Адольвае не па садах.

Сябе адчуваю я «аорым»,
Знікае вясёлы настрой,
Калі хто бярозку пад карань
Ссякае драпежнай рукою.

Балюча, калі браканьеры
Палююць дзікоў і ласёў,

Калі мой знаёмы кар'еру
Цярэбіць, забыўшы на ўсё.

Балюча, калі ў немаўляці
Убачу слязінку-агонь,
Калі кляпатліва маці
Не можа суцішыць яго.

Пакуль не хварэу я ніколі.
Люблю я складанасць жыцця.
Сумленне — ахоўнае поле
Для радаснага пачуцця.

ЗА РАКОЮ на грэблі ай жа
дую папабіў Сямён Пужык ху-
дую даўгальную кабылу: пу-
гай, пугаўём, лазовымі дубцамі, да-
лоняй па тымсе — адно сябе назлава.
Яна споўдалася ў глоблях, ледзь крата-
ла за сабою калёсы, чмычала, хмылілася,
наравіла ўбрыкнуць семнаццацігадовага
Міцьку, Сямёнавага сына — лікарослага,
метра паўтара з шапкаю, сухога, з ма-
ленькім лісіным тварыкам паганятага,
што стаяў на клунку з удалым з вай-
ны адзеннем і махаў няўпымна лейцамі
ў правай, без вялікага пальца, прастрэ-
пелай нешмаі руцэ.

Сямён знямогся ўжо груба, басавіта
крычаць на пязграбіае, бы соннае, кані-
но, ішоў наперадзе падноды — адыходзіў
далёка, спыняўся, глядзеў на пущу, на
поле ўзбоч гравінай шашы, скрозь у ла-
піках зазелянелай азіміны, на худобіну
ў калёсах, адно толькі паўтараў:
— А ліхаматары з жывёлінай!

Міцька махаў лейцамі, падсвіставаў. А
то і на яго сабатам нахлынула злосці.

— Но-о, сабача твая морда! — закры-
чаў ён, зашпільгаў кабылу лейцамі. — Но-о
ты, кратайся.

— Хоць бы над гару злез з воза, —
сказала Валя, старэйшая за яго сестра,
што ішла на адкосе, рвала жоўтыя, пры
самай зямлі, кветкі курынай слепаты. —
Прайшоў бы.

— Не тваё дзела, страказа! Тата мне
сказаў ехаць.

— Вэй жа ўрода — і капачкі бацькі
сабраў, — першы раз за дарогу загавары-
ла маці — пізенькая, паўнаградкая
Хадорка, украдзеная некалі ў Кайкаве,
кіламетраў за дваніццаць ад Мужанкі, у
пенаежнага міраеда і бабіка кулака Ха-
мулы. — Вэй жа ўпарты, хоць ты яго
рэдзі... Каніны гэтай пень. Лягчы было
б... Не слухаецца... Прайдзі, Мішечка,
пяшком. Прашу-такі цябе.

— Ідзі сама!

— Вэй жа неслух.

— Самі вінаватыя з бацькам. Распус-
цілі.

— Вінаватыя мы за ўсёх вас, дачушка.
— Маўчы ты, страказа!

З шашы па роўнай, урослай травой
вудліны калёсы самі качыліся, цапралі
хамут кабыле на галаву, а яна, каб ма-
думала бегчы, толькі шырэй ступала. Ды
пра яе халу ўсё забыліся.

— Такую-то школу спалілі фрыцы, —
ківаў галавою Сямён, — не мог маў-
чаць. — Гадоў пяць пастаяла... Калод-
дзе такой аблілоўвалі ўручыцу. Столькі
папапляжылі... А жыцця б вы не ведалі,
гады!

— Сяду во тут не зачалілі, — гаво-
рыць Хадорка. — Вэй жа цвету будзе!

— Дзічына ўсё, — махае рукою Сямён. —
Глядзі вуць, у Івана Буравіка яблыня на
агародзе засталася.

— Вэй жа ўзяўся палыном плян! Калі
тут будзе да толку якога дайсі, — раз-
важае Хадорка.

— Дарка выпале. Гэта табе не Анюта
другога Буравіка, што ахмістрыню з ся-
бе стройць.

— У Анюты яшчэ лепшыя агуркі рас-
лі... Як жа ўжо яе сын, што перад вай-
ноў ў Мінску вучыўся? Вэй жа ёмкі
быў, разумны.

— У партызанах загінуў.

— Вэй жа ў роце перасохла!

— Міцька, лейцы мне адчапі. Паўём-
ся.

— Жэрдка вуць ляжыць, — паказаў
Міцька пальцам.

— Вядро захачеў утапіць? — зазлаваў
Сямён.

— Там жа каска дротам прывязана,
тата.

— Ага, каска, ліхаматары... Прыблі-
таў жа нехта.

— Ціхон і прыблытаў. Вэй жа сукава-
тая палка была.

— Якая была... Не яго гэта работа.
Цвікоў столькі пасадзілі. А ліхаматары,
не чэрапецца...

Сямён сам першы пакаштаваў вяду —
зрабіў адзін глыток. Зморыўся ад бо-
лю — холад зайшоў у адзіны яго, жоў-
ты, завостраны, як долата, зуб. Астатнія

— што самі выпалі яшчэ ў першую сусветную на Карпатах, што немцы ботамі выбілі, як расстрэльвалі.

— А ліхаматары, халодная. І не заста-лася.

— На крыніцы ж калодзеж, — смака-нула Хадорка. — Праўда ж халодная!

Напілася і Валя, прысела на муроўжы-стым дварышчы:

— Прыстала.

— Пратрухалася тут, буркнула маці:— Ісці не вялікая работа... А мне ў бацькі было... Сенакосу таго! Жыво... Рана ўстань, позна ляж. Дажджу, як бога, ча-каеш, каб адаспацца... Вэй жа было!

— Дык ты збегла ад працы цяжкой? З нялюбам? Хоць за старца, абы ў дзеў-ках не застацца?

— Хацелася за каханага, ды каханы не браў. Вой жа ты, дзеўка нявучаная шчэ.

Міцька паў з каскі кабылу. Зачарпе вады, паднясе ёй. Мігам пусцее посуд. Зноў ён апускае шост у студню. Колькі разоў так, пакуль бацька не ўлаваўся:

— А ліхаматары, з хлопцам! Даедзем мы сёння да сядзібы?

— Напаць жа трэба! — агрызуўся Міцька. — Пі ты, морда сабачая! А то чмякаеш...

Сямён нічога не сказаў, павольна пай-шоў наперад на травяністай, тры дзён

— Ты немцаў на шашы страляла? Ты масты падрывала? Ты хадзіла на чыгун-ку? Жыцця б вы не ведалі, бабы гэтыя... Толькі і бачаць Акулініны сукенкі.

— Выцалела б Мужанка, каб не Паў-лы і Андрэй такія!

— А ліхаматары, баба заўпарціцца...

— Ціхэй вы, вуль чалавек нейкі ідзе, — перапыніла сямейную перапалку Ва-ля. — У вайсковай форме.

Нядоўга ўзіраўся Сямён на печакана-га, як прывід сярод пустэчы, чалавека. Высока падмае ногі — Ціхон Фінік. За сто верст пазнаў бы яго Пужык. Аднаасо-бнікамі былі яны да вайны, коней мелі, разам ездзілі ў заробкі: вясною ў Мінск агароды араць, летам на базу ў раён соль вазілі, зімою тралявалі лес з пушчы. Не лёгка жылі, хоць і не бедна, адшчапенцамі.

— Што ты тут робіш, Ціхон, ліхамат-тары? — рады сустрэчы, здалёк гаварыў Пужык.

— Боты шыю, Сямён, знаеш.

Расмяяліся абодва, павіталіся за ру-ку. Доўга і раўніва разглядалі адзін ад-наго. Ці захаваў у сабе кожны самае каштоўнае і маладое, што яднала іх з да-ваеннай пары.

— Адслужыў? — спытаў Пужык.

— Штука што. Каница не відаць слу-жбе.

— А чаму без пагонаў, ліхаматары? — дапытываўся Сямён.

— І як вас тады не застрэлілі абаіх...

— Як ляснулі затворамі, дык я і па-валіўся. І Міцька побач. Дык яны пады-шлі ды зверху бухаюць. У плячы цёпла стала — ніякай болі спачатку. Кроўю паддэк, пакуль адышлі гады... Рукі, жыцця б яны не ведалі, не крануць. І Міцька ўвесь акрываўлены.

— А я, знаеш, тады ўбачыў, што стра-ляюць. Іду так. А тады як крутануся, як пэцку смаркачу таму, што вёў на рас-стрэл, пад шчэлеці. Адкаціўся, знаеш, гарбузом. Я за вінтоўку. Камянуў пры-кладам па галаве. Агародамі да ракі. Скінуў боты. Вінтоўку ў ваду. А сам уплаў. У хмызах, думаю, трасу ты мяне возьмеш. Уцёк, знаеш.

— Трыццаць сем мужчын палажылі, ліхаматары!

— Усіх Амежнікаў. Як дубы, знаеш, ляжалі на сваім двары. Фаню з дзецьмі... Іван на вайне...

Доўга гаварылі мужчыны, успаміналі. Хадорка з Валяй ужо два разы праме-ралі сядзібу ад вуліцы да ракі і назад, настаяліся над каменным пограбам, не надта зычна, але ўволю навалілі ліха на старэйшых, крыху менш на Міцьку. Дзе ж ім ведаць, што на вуліцы вырашасца такое важнае пытанне.

— Дадуць, Ціхон, аднаасобнікам хоць па гектары якому зямлі? — пытаўся Ся-мён Пужык.

Валянцін МЫСЛІВЕЦ

Вяртанне

няезджанай вуліцы. Хадорка з Валяй перагледзіліся — з Міцькам кашы не зварыш, — паспяшаліся за ім. Карцела хутчэй зірнуць на сваё, роднае папалі-шча!

Чужая старца, кажучы, тугою арана, слязьмі засявана. На чужыне кожнаму з іх, нават Хадорцы ў родным некалі Кай-каве, не раз смыцела ў грудзях па дому, па Мужанцы. Проста таму, што бацькаў-шчына. Ніхто ж іх, пагарэльцаў, у нава-коллі не крыўдзіў.

Сонца амаль на паўдні, на рэдкасць раніш вясною, шчодро прыпякае. Белае, высокае, лагоднае. Хоць шапку знімай, каб верыў якім забабонам, становіцца пер-рад ім на калені. Паўсюдна — над папалі-шчамі і полем, над ракою і зара-чанскімі хмызамі, — над жывое, калы-шанца марыва. Мільёнамі ледзь заў-важных нітак цягнецца да яснага неба, да чысціні і прасторы асірацелай, знявеч-чанай вайною зямлі. У вышыні трапе-чуча няўмоўчыва жаўрукі. Мкнучы упе-рад, яшчэ вышай, як усё роўна хочуць вылузацца з апярэня. Пад пагамі, на самай вуліцы лосніцца срэбным адлівам, сырадом пахне трава.

У вялікім горах заўсёды знойдзецца месца радасці. Хвілінай ці доўгай, а ўсё ж радасці!

Горача Сямёну. Агнём пякуць ногі ў бахілах. Даўно ўжо ён расхрыстаў зрэбную кашулю. Зняў з галавы выпашаную, цяжкую ад поту кепку. Рукавом выцер лоб, спыніўся.

— Бачыш ты, Хадора, як дубок аб-гарыў у Парамонавых на двары? — кажа старэйшы Пужык. — Як помнік! Ство-рыць жа прырода!

— Агонь так стварыў, — направила бацьку Валя.

— Агонь і ёсць прырода! — настойвае Сямён. — Запусце сядзіба... Старых, га-ды, расстралілі!

— За Паўла! Было яму пайсіні ў ка-мендатуру...

— Камандзір партызанскага атрада пойдзе немцам у рукі! А ліхаматары, га-лава ў бабы!

— Вэй, атрад там быў! Андрэй Гар-дач насіў Акуліне прыборы!

— На чыгунцы, знаеш, не даюць, — выціраў далоньмі вока Ціхон.

— А ліхаматары, я думаю ты з фрон-ту.

— Штука вялікая — адпусіць з фронту, — разважаў Фінік. — Вайна ж не закончана. Германія нашы бяруць, зна-еш. На Берлін наступаюць. Раненых эшалонамі пруюць на Усход.

— Трэба нам гэты Берлін, як...

— Трэба, Сямён, Берлін браць! Фашы-стаў з зямлі сцерці, знаеш.

Хвілін колькі пастаялі моўчкі. Пакуль пад'ехаў Міцька. Саскочыў з калёс, пад-бег блізка, падаў Ціхону руку.

— І вы сюды перабраліся, дзядзька Фінік? — пытаўся Пужык-маладзейшы.

— Веселай будзе.

— Думаю толькі, Міхаль, перабірацца. Халупу ж трэба якую скідаць, зна-еш. У пушчу дарогі хадзіў глядзець.

— Можна праехаць, Ціхон?

— Можна. Толькі на папярэбе вырві-ну лапкамі загасіць, знаеш.

— Там кожную веспу вырывае, — га-ворыць Сямён. — А падла якая ў цябе ёсць, Ціхон?

— Кабылка, знаеш, нічога. Партызан-ны тут затрымалі абоз перад адступлен-нем немцаў. Паліцаў далоў. А падво-ды, кароў сабе. І малы мой, Саша, пад-чапіў каня і карову. У драбінках пафар-баваных гоіцца на жаробку. Я тады, знаеш, прыходзіў у Мужанку... Дык Ан-дрэй Гардач супяў. Акуліне, кажа, ад-дай. І аддаў, знаеш. Ён жа начальнік. Дык Саша тады за кабылу. Вінтоўку мне ў воз. Едзь, кажа, бацька. Немцаў дзе з жыта блізка не падпуская... Так, знаеш, і засталіся ў мяне кабыла і каро-ва.

— А дзе цяпер Саша, дзядзька Фінік?

— Дома. Чакае прызыву на службу, знаеш.

— Колькі-та твайму, Ціхон?

— Семнаццаці. Зацягнуцца вайна — забяруць, знаеш... А цябе ўжо, Сямён, не чапаць?

— Выклікалі. У абоз, кажучы. Дык я, як стаяў, шась на сабе сарочку. Пагля-дзіце, ліхаматары, па плячо, як развер-нула!.. Адпусцілі.

— Штука вялікая, дадуць...

— Жыцця б яны не ведалі, склепа-шкада! Столькі некалі з бацькам папар-валіся, каменне возыкі... А лесу на хаты дадуць аднаасобнікам, не чуў, Ціхон?

— У апошнюю чаргу, знаеш.

— Ну, каня ж дадуць трымаць?

— Штука што, дадуць...

— Дык ты, Ціхон, будзеш паступаць у калгас?

— Дзеці, знаеш, у адно слова, каб у калгас. І Саша, і Ядзя. Валяр'яну восем гадоў — па ім, як хочаш.

— А жыцця б яны не ведалі... Што калі будзе, Ціхон, а зямлянку-то на бацькоўскай сядзібе збудую.

— Як сам знаеш.

Сямён глядзеў у зямлю перад сабою, думаў. У галаву лезла мінулае, трыцца-тыя гады, як агітавалі тады яго ў кал-гас... Якіх толькі папрокаў у свой адрас не чуў! Што-кольвек запамінуў назаўсё-ды:

«Адзін воўк і за гарою вые».

«Адна галавешка і ў печы не гарыць».

«Аднаму і ў нашы няспорна».

«Змяшайся між людзей, будзеш і ты чалавек».

Амаль што былі ўгаварылі Сямёна Пу-жыка. Заяву ўжо нават напісаў, каб прынялі ў калгас. Сказаў Хадорцы. Бы варам на яе лінуў, так усхадзілася. Не наймітка, маўляў, яна ў хаце, каб і дзя-цей глядзець, і на работу штодзень бе-гаць, высалапіўшы язык. Расплакалася, у печы перастала паліць.

Кожная галава свой розум мае.

Актывісты — сваё, яна — сваё. У іх — гарачка, у яе — балачка. Ніколі не ўладзіш абаім. Хоць на бэльку было лезь. І не пацёс Сямён заяву.

Спачатку толькі цяжэнька было, пакуль прывык уласны горб пад усё-ўсякае пад-стаўляць.

Як жа быць цяпер? Блэжальбная ра-шучасць свяцілася на ягоным худым, па-рослым чрэпню, загарэла-маршчыністым сялянскім твары.

Надвечоркам Валя з Міцькам пайшлі на раку.

Яна — пасядзець на беразе, можа, спа-ласінуць халоднай вадою ногі, а то і па-

глядзецца ў люстраную гладзь, як нека-лі. Ён — наводзіць рыбу на самаробны кручок, на чарвяка.

Валя прысела насупраць сваёй сядзібы, якраз за тым лавовым кустом, дзе першы раз затрымаў яе Косця Яранга. Потым часта гаварылі яны, цалаваліся, спявалі песні на муроўжыгым — рукою зачарпнуць ваду — беразе Мужанкі. Яна села, толькі палажыла рукі на калені, схіліла галаву — на здзіўленне ясна, амаль фізічна ад-чула, увіяла тыя незваротна-шчаслівыя гады.

Гаварылі яны многа, звонка, нікога не саромеліся, не баяліся. Як сапраўдныя закаханыя. Букалі позна ў хмызах за ракою. У пушчы іх бачылі разам. Зай-дросцілі маладосці, лёгкасці, спрыту за-каханых. Хто ж мог папярэдзіць, наву-чыць, што субоце раней за пятніцу не вар-та старайца быць?

Косцю Ярангу перад самай вайною за-бралі службы. Вечар зрабілі бацькі. Па-спявалі, патанцавалі, размыліся людзі. А Валя ўжо ноч блукала з лобым за ваколі-цай. Пра што толькі ні гаварылі, як ні за-кціналіся! Усё яна помніць, не забудзецца ніколі...

Няўжо загінуў Косця Яранга, што вест-кі нікому не шле? Хутка год міне, як Бе-ларусь вызвалілі.

Хай бы вярнуўся! Без рук, без ног! Любіла б яго, глядзела б неадступна ў сіняватыя вочы!

Ці не з гора дзівочага, з нуды, адзіно-ты сама сабой заўладала душою, сарва-лася з яе вуснаў песня, што некалі спява-лі з Косцем:

Да ўсе лугі пакасілі,

Да ўсе сенажаці.

Пытаецца сын у маці:

— Каторую браці?

— Ці тую, што хораша ўбрана?

— Ці тую, што сэрцу прыстала?

— Ці тую, што золатам багата?

— Багата да пыхата

З пыху не паходзіць,

А бедная сіротанька

Што возьме, то зробіць.

Падбег Міцька, лёгка таўхануў Валю ў плечы:

— Памачала б ты, страказа! Рыба

кляваць перастала.

— Чорт яе бяры, Міця, з рыбай. Скажы

мне, чаго вы сёння такія з бацькам?

— Высяляць будучы к Гарэламу бало-

ту, хто ў калгас не ўступіць.

— Дык трэба ўступаць.

— Уступай, страказа! А я не буду ла-

паціць на чорта лысага.

— Ты хаця на сябе зарабі, з такою ру-

кою. У калгасе лягчэйшую работу зной-

дучы.

— І без іх сам на сябе зараблю!

— А я, Міця, у Мінск падамся. Хай

толькі аб'явіцца вярбоўка.

— Шчаслівай дарогі, страказа! І не

мяўкай мне тут, не разганай рыбы.

— Адышоў бы ты на завоіну. Раней

столькі там пад карчамі вадзілася. Косцік

ныраў, рукамі лавіў.

— Косцік-мосцік... Вучыць яшчэ мяне

страказа. Тых карчоў ужо даўно няма.

Немцы бомбы залажылі, глушанулі — усё

разнеслі.

Міця паскакаў нечага па адной назе,

пабег паўз бераг, схаваўся за хмызамі.

Рэзкі, ветраны — ён дазваляў сабе ўсякую

несусебеніцу. І ўсё з яго, як з гуся вада,

бісследна спадала.

На імгненне Валя заплюшчыла вочы.

Здалося, што вясновы водар закружыў ёй

галаву і яна пачала патанцаць у забыцці.

Марыў сон як не ад хранічнай бяссонні-

цы. Адно яе непакоіла ўсё гэтыя гады;

яна незамужняя ўдава...

Раздвоенасць пацучыў, перовасць,

пакута з кожным днём усё больш і больш

паланілі яе душу.

Марудна, ледзь заўважна несла свае

чыстыя поды Мужанка. Быццам і вайны

на яе берагах ніколі не было, баўё за пе-

раправы. Быццам трупы ворагаў не плылі

па ёй густа — здалёк, у сляпое, бісслаўнае

забыцці.

Нейкі высокі, худы, з тонкай шыяй з

раёна лекцыю чытаў, што нельга есці ры-

бы, якая кармілася чалавечым мясам. Ні-

хто не паверыў. Людзі елі катой, сабак —

ніякіх бацька не набраліся. Елі альховую

кару. Нічога ніякага. А то рыбу нехта

некаму забароніць есці. Ніхто не будзе

скакаць пад такое гравіце.

Сонца паніжэла, навярнула правей,

стаяла ўздоўж пя рязь, палівала ваду

ружовым ззянем. Валя навярнулае спі-

ною да яго, уздыхнула глыбока, цяжка,

глядзела на пушчу, зноў снівала. Мішка

нягаў пекучою, злаваўся, але гаварыць

што сястры не ішоў.

Хадорка ўжо варыла вячэру. Бульбы

(Заканчэнне на стар. 8)

Нумар адкрываецца новымі вершамі народнага паэта Беларусі П. Броўкі. Паэзія прадстаўлена таксама творами Ю. Свірка, В. Зуевіна, Р. Баравіковай.

Друкуецца значэнне рамана П. Місько «Мора Герадла», апавяданне Л. Калодзежнага «Печаная бульба», абразкі Ф. Янкоўскага.

Народны паэт Беларусі М. Танк пераімае вершы сучасных польскіх паэтаў.

Нарыс А. Мальдзіса называецца «Есць такая зямля — Астравеччына».

Пад рубрыкай «Успаміны, дэнінкі, дакументы» — публікацыя М. Шлына «Вяшчун праўды і волі народа».

У раздзеле «Крытыка і літаратурназнаўства» — артыкулы Ул. Калеснікі і В. Мысліўца.

Новыя кнігі рэцэнзуюць А. Гудас, Ул. Мархель, З. Пазняк і іншыя.

«Памяці Друга» — развітальнае слова пра народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча Мележа.

БЕЛАРУСЬ

Перадавае артыкул называецца «З палёў рэспублікі». Змяшчае аператыўна інфармацыя аб ходзе сацыялістычнага спарніцтва па выкананні рашэння XXV з'езда КПСС — «На арбіце плягродкі».

«Будуць жыць вечно кнігі яго» — развітальнае слова І. Шамікіна ў сувязі з заўчаснай смерцю народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі І. Мележа.

У нумары багата прадстаўлена паэзія. З новымі вершамі выступаюць народны паэт Беларусі П. Панчанка, Р. Баравікін, Р. Баравікова, М. Калачынскі пераімае вершы балгарскіх паэтаў. Яны змешчаны пад рубрыкай «У братнім сузор'і».

Сярод праявітых твораў — «Родныя шыроты» А. Кулакоўскага.

Часопіс віншуе з юбіляямі І. Дуброўскага і В. Вольскага і змяшчае іх творы — «Баянічы» і «Белавенскія тарпаны».

Пад рубрыкай «Па роднаму краю» — нарыс М. Даніленкі «Лёў».

Новыя кнігі, якія выйшлі ў рэспубліканскіх выдавецтвах — «Пачуцці» А. Лойкі, «Міціль» А. Ясінскага і В. Гасанкова, «Ля рэчкі Добрыцы» Л. Прокшы, рэцэнзуюць Ю. Свірка, Г. Сіняковіч, А. Росін.

Вяртанне

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6—7).
паставіла. Кашу ўздумала стаўчы. А то булён ды булён—прыеўся, можа, Сямёну. Хоць злы, паўкаваты з ёю муж, а скрозь яму стрэчыла... Хадорка аблажыла чыгунок трэскамі, падшыла да Сямёна.

— Вэй жа ўсох ты, Сямён, за дзень.
Пужык маўчаў. Лыпаў блакітнымі, вялікімі, як у дзіцяці, вачамі, глядзеў уперад.

— Што можа быць у цябе, Сямён, за хвароба? — ласкава гаварыла Хадорка. — Ведалі б—у Кайкава пажылі тыздзень які. Што ж тут пад адкрытым небам рабіць?

Сямён адкашыляўся, усміхнуўся, паказаўшы адзіны ў роце зуб-долата, сказаў бясавіта, знарочыста падкрэслена:

— У калгас, ліхаматары, заганыць будучы! Высылаць к Гарэламу балоту аднаасобнікаў!

— Дык так перажываць? Вэй-вэй, мужчына...

— Што ж рабіць?—пытаўся насуплены Пужык.

— У калгас ісці,— проста вырашыла праблему Хадорка.

— А ты як?

— Буду аднаасобніцай!

— Так, ліхаматары, не дазваляць,— ківаў галавою Сямён.

— Вэй, дазваляць! Пайду ў сельсавет, наплачу. Напішу заяву, што нельга з табою жыць. Развядземся. За табою ўса-

ЭСТЭТЫЧНАМУ выхаванню ў нашай краіне надаецца вялікая ўвага. Адною з форм яго з'яўлення развіццё мастацкай самадзейнасці і творчасці самадзейных мастакоў. Менавіта аб іх рабодзе хацелася б сёння гаварыць. Аб'ектам размовы возьмем праблему мастакоў-аматараў Ліды.

У горадзе — каля 60 тысяч жыхароў, да паслуг якіх — тры прафсаюзныя клубы, Дом культуры, летні тэатр і іншыя месцы масавага адпачынку. Тут лічачы могуць паспрабаваць свае здольнасці ў музыцы, харэаграфіі, драматургіі.

Што ж датычыцца аматараў выяўленчага мастацтва, то ім, каб паказаць свае работы, прыходзіцца чакаць доўга. А калі адбываецца ў горадзе вернісаж, то аб ім успамінаюць як аб нечым цудоўным і казачным.

Неяк на суд зямлякоў свае работы вынес самадзейны мастак Вілен Іосіфавіч Сільвановіч. Ён прадставіў 120 работ — карціны, чаканку, разьбу па дрэву і графіку. Наведвальнікі былі ўдзячны аўтару, экскурсаводы лідскага экскурсійнага бюро прыводзілі сюды гасцей Ліды.

У размове Сільвановіч заўважыў:

— Калі гаварыць шчыра, то выстаўкі ў нашым горадзе для мастакоў хутчэй... рэклама, — і растлумачыў: — Так, менавіта рэклама: каб заўважылі і хоць чымсьці дапамаглі. Пасля таго, як даб'ёцца, каб выставілі работы, трэба самому зрабіць да карцін рамкі і паклапаціцца, каб выстаўку завезлі ў дэманстрацыйную залу.

Дададзім, што раённы цэнтр не мае выставачнай залы, і мастакі (так ужо павялося) дэманструюць свае работы ў фаякінацэнтры «Юбілейны». Фаяёсць фая, і тут даводзіцца думаць нават аб ахове работ, не гаворачы ўжо аб самым элементарным — добрым асвятленні іх.

А між тым, у гарадскім парку ёсць павільён, які з'яўляецца ў распарадкаванні шашыстаў ці шахматыстаў. Думаецца, што паклоннікі гэтых відаў спорту

маглі б «спяцісціцца». А павільён павольна невялікай рэканструкцыі мог бы адначасова служыць і выдатнай выставачнай залай. І карысць ад гэтага была б відавочная — летам у парк кожны дзень шмат людзей, і ніхто з іх не адмовіўся б сустрэцца з прыгажосцю.

Гродзенскаму абласнаму Дому народнай творчасці, аддзелу культуры Лідскага гарвыканкома трэба пра гэта падумаць.

Настала пара ўсур'ез задумвацца над тым, каб не толькі

зай занялых семінараў маглі б стаць такімі выстаўкамі, як выстаўка работ Сільвановіча. Творчыя сустрэчы былі б найлепшай формай вучобы самадзейных мастакоў.

На жаль у другім пасялі Гродна горадзе вобласці да гэтага часу няма ні гурткоў выяўленчага мастацтва, ні студыі, ні творчага клуба. А неабходнасць хоць у адным з гэтых відаў сумеснай работы і вучобы самадзейных мастакоў Ліды даўно наспела. Бо толькі яны маглі б

чы вопыт Пінскага краязнаўчага музея, пры якім створана карцінная галерэя, далі магчымасць музеям буйных раённых цэнтраў купляць у мастакоў-аматараў іх работы. Як бачыце, ёсць шмат праблем у самадзейнага мастака, але галоўная з іх — калі ў горадзе будзе студыя? У аддзеле культуры Лідскага гарвыканкома спасылкаюцца на адсутнасць прафесіянальнага мастака, які стаў бы кіраўніком і настаўнікам мастакоў-аматараў. Думаецца, што пры жаданні знайшлося б і тое, і другое. Бада ў тым, што выяўленчае мастацтва лічачы ў Лідзе справай другараднай.

Што ж датычыцца адсутнасці мастака-прафесіянала, то аб гэтым пытанні проста не падумалі ў абласным Дому народнай творчасці. Хочацца заўважыць, што прафесійны мастак — не самая галоўная праблема. Трэба знаходзіць таленавітых людзей сярод самадзейных мастакоў і прыцягваць іх да кіравання мясцовымі аматарамі мастацтва. Думаецца, гэта форма кіравання, заснаваная на добрым веданні мясцовых магчымасцей, пры прызнаным, заслужаным аўтарытэце кіраўніка магла б даць плённыя вынікі.

Зараз самадзейныя мастакі горада па сваёй ініцыятыве арганізавалі Таварыства аматараў выяўленчага мастацтва — менавіта тое, што павінна паслужыць зародкам будучага творчага клуба. У таварыства ўваходзіць дванаццаць чалавек — найбольш ініцыятыўныя і здольныя да мастацтва людзі. Кожны аўторак яны збіраюцца ў майстэрні Сільвановіча — малююць, спрачаюцца, мяркуюць выставіць агульную экспазіцыю. Ды калі шчыра гаварыць, умовы ў той майстэрні ўсёмі неспрыяльныя для плённай творчай працы. І ўсё ж энтузіязм і энергія, з якімі мастакі ўзяліся за справу, імкненне дасягнуць пастаўленай мэты даюць падставу думаць, што выяўленчае мастацтва ў Лідзе будзе развівацца масава і больш хуткімі тэмпамі.

Я. ЧАПЛЯ,
студэнт факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна.

А ўмоў няма...

арганізоўваць выстаўкі, але і пры дапамозе іх выходзіць густы глядач, вучыць яго крытычна ацэньваць творы мастакоў. Ші такая ўжо складаная справа на базе экспазіцыі выстаўкі арганізаваць чытанне лекцый па тэме выяўленчага мастацтва, што было б асабліва карысна для старшакласнікаў і студэнтаў індустрыяльнага тэхнікума і музычнага вучылішча?

У сувязі з выстаўкамі хацелася б разгледзець і другі аспект гэтага пытання. Справа ў тым, што ў Лідзе, як і ў іншых раённых цэнтрах, самадзейныя мастакі, па сутнасці, не маюць магчымасці вучыцца. Адзінай формай вучобы з'яўляюцца творчыя семінары, якія арганізуе Гродзенскі абласны Дом народнай творчасці. Але такія семінары — свята для самадзейнага мастака — бываюць толькі раз у год. Чаму б абласнаму Дому народнай творчасці не змяніць форму правядзення семінараў? Напрыклад, праводзіць іх на зостах, на якія запрашаліся б мастакі не з усёй вобласці, а з 5-6 бліжэйшых раёнаў? Яны маглі б збірацца значна часцей, і тады зусім дарэчы было б правядзенне раз у год абласнога семінара. А ба-

стаць пастаяннымі метадычнымі цэнтрамі па рабоце з мастакамі-аматарамі, толькі там дзесяткі людзей маглі б развіваць свой талент.

Трэба падумаць і пра навучэнцаў школ, якія займаюцца ў дзвюх дзіцячых студыях выяўленчага мастацтва — пры гарадскім Дому піянераў і клубе чыгуначнікаў. Гэта менавіта тыя эстэтычнага выхавання, дзе дзеці вучацца разбірацца ў навакольным свеце пры дапамозе мастацтва. А калі яны заканчваюць дзесяцігодку, то ім патрэбна ўжо «вышэйшая» школа валодання пэндзлем, каб працягваць займацца любімай справай, каб развіваць свае здольнасці. Такой школы няма. І пакрысе ўсё менш і менш буйных студыйшаў бярэцца за фарбы, бо зусім няма ўмоў для творчасці, бо нават фарбаў — без чаго і мастак не мастак — у Лідзе днём з агнём не адшукаць. Што ўжо гаварыць аб мальбертах, падрамніках і другіх прыладах?

І яшчэ. Купляе карціны ў мастакоў толькі абласны Дом народнай творчасці. Але робіць ён гэта вельмі рэдка і ў малой колькасці. Добра было б, каб адпаведныя ўстановы, улічваю-

дзьба застаецца. Мне дадуць пятнаццаць сотак. Будзем жыць, Сямён.

— Хіба так, ліхаматары, — глянуў жонцы ў вочы павесялелы Пужык.

— Вэй, што тут дабіцца? Стаў які куток! Будзем разам. Бяды вялікай.

— Націнем добра, ліхаматары, паддадуцца!

— Кашу таўчы, Сямён?—звяла на нішто гаворку Хадорка.

— А з чым яе будзем есці?

— Расолу набрала, як ад'язджалі.

— Таўчы!—зноў зласнавата буркнуў Сямён.

Бударажыла яго загадка: якую ж развязку карыстання зямлёю падрыхтаваў за гады вайны народ, сам дух часу?

Пакуль сабраліся вчэраць, надышоў Пужыкаў швагер, сястрын муж Кузьма Застружыч. Кавалачак сала палажыў на стол-застаўку з калёс, бохан хлеба.

— А ліхаматары, панам жывеш,—узрадаваўся Пужык.

— Купіў на базары,—мякка, сіплавата гаварыў Кузьма.—А матачкі мае, ёсць усё ў горадзе: сала, хлеб печаны. Абы грошы.

— Тое ж, што купіла няма, ліхаматары,—уздыхнуў Сямён.

— Зарабляем грошы,—разводзіў рукамі Застружыч.—Што па картачках даюць. На базары дакупляем.

— Гараджанінам стаў!

— А матачкі мае, чаго ж цяпер мне за зямлю, крыўдзіцельку сваю, трымацца?

— Каб сіла была!—ускінеў Пужык.

— Ад кашы поснай сіла?—усміхнуўся Кузьма, зігнуўшы на Хадорку.—Скварку во з'еш... Усё роўна трэба будавацца: у горадзе, у сяле.

— Недзе жывеш цяпер, ліхаматары?

— У бараку, матачкі мае. Прусакоў тых у шчылінах, тараканаў. І вецер гуляе.

— Дзядзька Кузьма, пра Ладзіка ніякіх вестак?—спытаў Міцька шапялява, з ядою ў роце.

— Загінуў сыноч,—уздыхнуў Застружыч.— Дар'я месца не знаходзіць, матачкі мае. Плача, плача... Далі запрос ў Маскву.

— Дык ты ж да нас не так, ліхаматары?—палагоднеў Сямён.

— Памог бы ты стопачку якую апытаць. Даюць участкі пад застройку. Дар'я ўчула—спасу няма, матачкі мае.

— Дар'я твая, Мар'я...—нешта думаў Сямён.—Сам жа па двары сяджу, ліхаматары. Пасобіў бы які дзень. Дык табе ўгарэла стопачка.

— А матачкі мае, калі табе памагаць, разбярэся, Сямён?—браўся рукамі за грудзі Кузьма.—Мінск, бачыў, разбіты які. Толькі вуліцы расчысціць...

— Дык жа сала маеце, ліхаматары!

— Не за грошы, Сямён, робім. Летась на Кастрычніцкія трыццаць тры тысячы мінчан выйшлі на вуліцы. Працавалі да познага.

— Дзядзька Кузьма, а вайна хутка скончыцца?

— Хутка, Міцька, павінна. Да Берліна нашы войскі падшылі... А матачкі мае, у вас няма радыё. У нас жа хоць навушнікі.

— Мясцовае вясчанне,—паказаў зуб-долата Сямён, зірнуўшы на Хадорку. Скажы ты яму, ліхаматары, што там бабы баялі.

— Вэй жа модны ты, Сямён,—зацягнула Хадорка,—якія ж тут бабы дзе?

— Дык у цябе, кажаш, свайго запятку... Паседу я тады ў горад. На работу заўтра.

— Позна, ліхаматары... Машыны тут рэдка ходзяць.

— Пашком пайду!

— Трыццаць вёрст!

Нельга пазіцца. Танкі мы рамантуем, машыны для фронту. А чаго ж бы ты думаеш, я ў Мінску быў? Па броні мадэльшыкаў недастача.

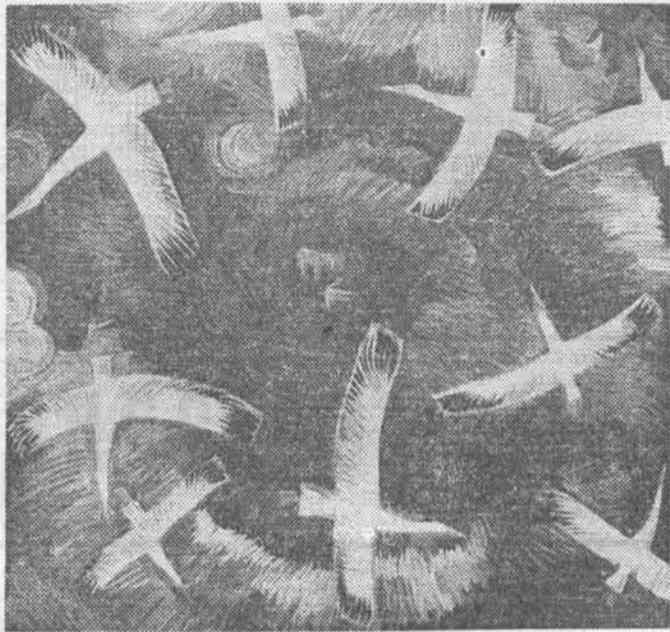
— Ты ўжо мадэльшык, ліхаматары,—расмяяўся Сямён.— Майстар-калупай-стар.

— А матачкі мае, рагоча. Вокны да вайны рабіў, забыўся? А столар і мадэльшык амаль адно і тое ж. Толькі па чарцяжах цяпер трэба, вельмі дэкладна.

— Дык ідзі тады на шашу, Кузьма,—устаў з каменя Сямён.— Цямнее, ліхаматары... Мы тут у саломе пераспім... А стопачку летам недзе апытаем... Дар'я толькі скажы, каб не разыходзілася вельмі. Узарве грудзі—не так проста наладзіць здароўе... Кабылу пайду глядзець. Ваўкарэзіна якая нарвецца.

Пакуль Сямён Пужык хадзіў каля ракі, слухаў, як плёскаюцца шчупакі ў Мужанцы—не выглышлі ўсё ж немцы ўсёй рыбы,—як спяваюць разагрэтыя за дзень птушкі ў хмызах на тым беразе, сям'я ўжо спала. Міцька з Валёю нанасілі ахліккі дробнай, перацёртай дажджамі і вятрам за два гады саломы на дворышча, Хадорка заслала стужкавай поцілкай лежбішча—ляглі ўсе ўпокат. Заснулі.

Сямён прывязаў кабылу лейчынай за калясо, каб скубла, асірочна падсушыўся бокам да Хадоркі—адчуў цяпло яе цела. Доўга глядзеў у высокае, цёмна-сіняе неба, на мігальныя зоркі, на белыя, як снег, рэдкія хмаркі—думаў, думаў...

Буслы.

ТВОРЧАСЦЬ Міхася Філіпавіча Чэпіка гледачу добра вядома. Таленавіты мастак тэатра, жывапісец, плакатыст, ён удзельнічае на выстаўках з 1953 г. І ўсё ж ягоная персанальная выстаўка, якая сёлета адбылася ў Палацы мастацтваў, з'явілася для многіх поўнай нечаканасцю і, не пабаюся сказаць, сапраўдным адкрыццём. Паказаныя М. Чэпікам шматлікія сюжэтына-тэматычныя карціны, пейзажы, графічныя лісты ў пераважнай

манер, факце, з'яве. Паказальная, напрыклад, невялікая карціна «Люстэрка» (1973). У светлай, па-святочнаму прыбранай сялянскай хаце над люстэркам, што стаіць на стале, схілілася дзяўчына. Вось і ўсё. Здаецца, ну што можна сказаць гледачу такім «звычайным» сюжэтам? Але, як слухна заўважыў яшчэ І. Крамской, «калі б усё можна было сказаць словамі, тады б не было жывапісу, не было б мастацтва». Дзякуючы эмацыянальнай чысціні, нейкай асаб-

ляе дэкарatyўна насычанаму колеру, у якім кожная фарба, гарманічна спалучаючыся з агульным каларыстычным задам работы, у той жа час заяўляе пра сябе на поўны голас. Адсюль мажорны, святочна-ўрачысты настрой палотнаў М. Чэпіка, іх радаснае, аптымістычнае гучанне. Паказальная карціна «Свята ўраджая» (1972) — узніслая паэма аб людзях калгаснай вёскі, якія штодзённай працай памнажаюць багаты краіны. І фігуры калгаснікаў са снапамі і вянкамі жыта ў цэнтры палатна, і постаці аркестрантаў на прыднім плане — яркавыя, чырвоныя, жоўтыя, зялёныя плямы адзення людзей — усё на гэтым палатне зліваецца ў адзіную радасную сімфонію, услаўляючую працоўнага чалавека.

У такім жа дынамічным ключы вырашаецца палатно «Працоўны семестр» (1975), у якім паказаны ў часе суботніка фігуры рабочых, жыхароў нашай сталіцы намалеваны з вялікай унутранай сімпатыяй, напісаны энергічна. Як і ў большасці работ М. Чэпіка, тут таксама дзвухмерная кампазіцыя, ва ўздзеянні якой на гледача асноўная ўвага ўдзяляецца агульнаму цэласнаму ўспрыманню. Але ў гэтым святочна-радасным, агульным гледач не знойдзе «агульных месцаў»: кожны вобраз тут па-свойму жыве, спрамяняе цеплыню, чалавечнасць, жыццёвую энергію і сілу.

Вялікай самабытнасцю, нейкай асаблівай унутранай свя-

нае светаўспрыманне. Не пазбягае ён і пэўнай стылізацыі, але яна ў яго творах ніколі не ператвараецца ў схематызм, бяздумнае штукарства. Высакародная прастата формы ў работах М. Чэпіка сведчыць аб сувязі яго стылю з народнай творчасцю, аб імкненні размаўляць з сучаснікамі яснай і дакладнай мовай, паведаміць ім аб нечым важным, істотным, заповітным.

Рэальнасць і легенда — лейтматыў многіх работ жывапісца. Яркі прыклад — карціна «Родны край» (1964). У адвечнай цішыні замоўкла, бы застыла, лясное мора, блакітна-зялёнае на прыднім плане, насычана-ультрамарынавае удалечыні. Стройная постаць жанчыны з кошыкам задумлена спынілася на ўскраіне лесу ля камянёў, ад якіх, здаецца, дышае сівая гісторыя. Рэальнае ў карціне пераплятаецца з легендаю, учараўнае з сённяшнім днём. Шырокая, сакавітая манера пісьма, унутранае мастакоўскае пранікненне ў тэму, непадробная любоў да зямлі ператвараюць карціну «Родны край» у сапраўдную паэму, узніслае, змястоўнае, вобраз. Такі ж задумлена-паэтычны настрой далёкага ўспаміну, легенды, спрамяняецца ад карціны «Купалле» — нейкай пэ-свойму загадкавай, казачнай.

Не пакаіае абыякавым палатно «Сейбіты», у якім адчуваецца мастакоўская павага да чалавека працы, да зямлі. Як многа сказана ў гэтых дужых, прыземленых, крыху нават няграбных фігурах сівых дзядоў, што, павольна ступаючы па свежаму ворыву, сеюць вечнае, добрае...

Арыгінальнасцю задумы і выяўленча-вобразных сродкаў вылучаюцца палотны М. Чэпіка, прысвечаныя падзеям грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў.

«За намі родная зямля» (1958). Цяжка паранены юнак палажыў галаву на плячо свайго таварыша, які, застаўшыся адзін, гатовы абараняць Радзіму да апошняга патрона. Вытрыманае ў карычнева-вогненным каларыце, палатно ўражае дакладнай перадачай атмасферы цяжкіх падзей Айчыннай вайны.

Яшчэ большай вобразнасці і псіхалагічнай выразнасці дасягнуў М. Чэпік у карціне «Да партызан» (1974). Апошнія праменні барвовага заходзячага сонца ружова-краснаватым святлом афарбавалі востры, выразны сілуэт беларускай сялянкі і яе сына-падлетка, што стаіць ля каля. Хутка ноч, у цёмры якой, магчыма, пазаўсёды знікне партызан.

У карціне ўдала знойдзена асвятленне, а таксама профільны сілуэт маці на фоне неба, чаго нельга, на жаль, сказаць аб вобразе партызана, акрэсленага занадта агульна і невыразна.

Цікавую старонку ў творчасці М. Чэпіка складаюць партрэты, асабліва дзіцячыя. Мастак абмалёўвае маленькіх герояў сваіх палотнаў з рэдкай сімпатыяй і абаяльнасцю, прычым многія дзіцячыя партрэты жы-

вапіса пярэдка ўспрымаюцца як паўнацэнныя сюжэтыныя карціны. Такія работы — «Партрэт дачкі» (1963), «Дзяўчынка» (1968), «Школьніца» (1971), «Сонечны дзень» (1973), «Асенія кветкі» (1975) і інш. Ранія з гэтых твораў па манеры выканання яшчэ досыць традыцыйныя, у іх стылі як бы спаробнічаюць між сабой звыклая акадэмічная манера і новая, больш абагульненая, абстрактная. Аднак ужо і ў гэтых творах відаць уменне мастака схваціць натуру востра і выразна. Такі, напрыклад, «Партрэт дачкі», зроблены бышчам на адным дыханні. Жывапісец як бы на ляду схвапіў жыццё і непасрэдна позірк дапытлівых вачэй дзяўчыны, нечаканы і рэзкі паварот яе маленькай зграбнай фігуркі. Вытрыманы ў блакітна-зялёнай гаме, партрэт уражае рэдкай жыццёвасцю.

Безмяцежна радасць дзіцяцтва, замілаванне да жыцця струменяць ад карціны «Сонечны дзень». Яркія сланечнікі, што на фоне блакітнага неба акаймавалі дзяўчынку ў чырвонай сукенцы, успрымаюцца як вялікія сонечныя кругі, спрамяняюць цяпло і пяшчоту.

Да «дзіцячых» карцін можна аднесці і вельмі таленавітую работу «Першы снег» (1973). Як і ў «Партрэце дачкі», тут таксама добра відаць уменне Чэпіка схваціць на першы погляд прыватны жыццёвы момант і ўзвесці яго да вельмі істотнага, важнага, нават вечнага. Зірнула ў замерзшае, у белых карунках, акно дзяўчынка і, дзякуючы пэндзлю мастака, застыла ў гэтым акне навечна. Застыла з узнятай рукою, вялікімі дзіўнымі вачыма. Срабрыстая па каларыту карціна ўспрымаецца як чароўная казка. У ёй пульсуе радасць жыцця, захвалленне яго неўміручым характарам.

Досыць упэўнена адчувае сябе М. Чэпік і ў жанры пейзажа. Праўда, сінтэзавана-абагульненых, эпічных краявідаў Беларусі гледач у яго не знойдзе: у гэтым сэнсе мастак уступае такім майстрам, як В. Цвірко і інш. Але сказанае не значыць, што М. Чэпік не здольны перадаць прыгажосць беларускіх лясоў, рэк і палёў, у якіх актыўна ўрываецца подых сённяшняга дня, бурлівай сучаснасці. Яркі прыклад — «Бягомльскія лясы» (1974) — пейзаж, у якім надзвычай удала, па-свойму перададзена бязмежная прастора зялёна-сініх беларускіх лясоў, сінеца якіх ля далягляду нагадвае мора. Машына з лесам на прычэпе, што паказана на прыднім плане, уносіць у адвечную цішыню некрутанай прыроды рытм сённяшняга дня, напаўняе пейзаж дынамікай, рухам. У пейзажы «Ратамскія нагоркі» настрой больш інтымны, лірычны.

Уваходзячы сваімі карэнямі ў родную глебу, карціны мастака прыносяць людзям радасць, выхоўваюць пачуццё горадасці за нашу сацыялістычную Радзіму.

В. ШМАТАУ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

ПЕСНЯ БАЦЬКОЎСКОЙ ЗЯМЛІ

большасці ўражвалі такой шчырасцю і непасрэднасцю мастацкага светаўспрымання, непадробнай любоўю да жыцця, арыгінальнасцю пачырку і нацыянальнай самабытнасцю, якія рэдка сустракаюцца нават у першакласных майстроў.

М. Чэпік — прадстаўнік сярэдняга пакалення. Як і яго калегам па пэндзлю, равеснікам (М. Савіцкаму, Г. Вашчанку, В. Грамыку, М. Данцыгу, Л. Шчамялёву і інш.), яму ўлашціліся адкрытыя, ярка выяўленыя грамадзянскія мастакоўскія пазіцыі, вострае ўспрыманне і адлюстраванне жыццёвых з'яў. Аднак празмерны рацыяналізм, які досыць часта адчуваецца ў палотнах некаторых нашых мастакоў, М. Чэпіку глыбока чужы. Яго адносіны да жыцця перш за ўсё эмацыянальныя — пачуццёвыя. На ўсё, што хвалюе жывапісца, ён рэагуе імгненна, успрымае навакольнае адкрыта, шчыра, усхвалявана. Адсюль тая амаль дзіцячая чысціня, свежасць жывапіснага стылю, якія з першага погляду ўражваюць у работах таленавітага жывапісца.

Стыль і мастацкая манера М. Чэпіка маюць ярка выяўлены характар: ён схоплівае натуру (прадмет адлюстравання) як бы на ляду, у адно імгненне. Амаль усё яго работы створаны як бы на адным дыханні. Пры такім чыста «экспромтным» адлюстраванні перада мастаком непазбежна ўзнікае небяспека павярхоўнасці, эпідэрыі і сырасці ў работах. Не заўсёды пазбягае гэтых хібаў і М. Чэпік: часам, здаецца, яму як бы не хапае «праграмных», па-філасофску абагульненых твораў. І ўсё ж агульнае ўражанне ад работ мастака вельмі і вельмі добрае. У іх адчуваецца тэмперамент, багатая мастакоўская інтуіцыя і дар каларыста, якія відаць у павышанай дэкарatyўнасці палотнаў.

Важнай асаблівасцю работ М. Чэпіка з'яўляецца ўменне паказаць значнае, важнае, нават вялікае ў звычайным, будзённым на першы погляд мо-

лівай жыццярадаснай светласці і рэдкай непасрэднасці маленькае палатно «Люстэрка» ўспрымаецца як сапраўднае адкрыццё. Гледач неяк па-новаму адкрывае для сябе і святочную чысціню знаёмай з дзіцяцтвам сялянскай хаты з бярвенняў, ад якіх, здаецца, спрамяняецца духмяны пах дрэва, смалы, і радасныя па колеру беларускія дываны на сцяне і поцілкі, дарожкі на падлозе, і, нарэшце, святочнае адзенне вясковай дзяўчыны, плаўныя гарманічныя лініі яе сілуэта. Дзіўным чынам у мастацкім вобразе карціны знітавана будзёнае і святочнае.

Амаль усе палотны М. Чэпіка створаны на простыя, немудрагелістыя сюжэты, якія жывапісец убачыў у жыцці, асабіста перажыў. Мастака глыбока цікавіць тэма вёскі, не выпадкова многія яго работы прысвечаны працоўным будням калгаснікаў, традыцыйным святам і абрадам. У гэтых работах талент жывапісца раскрываецца асабліва ярка. Ён адчувае сам дух народнага жыцця, валодае дарам апаэтызаваць вобраз. Прывоблівы і жывапісны «пачырк» мастака — смелы, тэмпераментны, энергічны.

Раннія творы М. Чэпіка («Прылукі» 1956, «Нацюрморт» 1960, «Астрашыцкія пагоркі» 1966 і інш.) яшчэ не выяўляюць колькі-небудзь яркай творчай індывідуальнасці. Яны маюць характар звычайных натурных штудый, выкапаных у традыцыйна-акадэмічнай манеры.

У пачатку 70-х гадоў жывапісная манера М. Чэпіка эвалюцыяніруе на шляху большай абвостранасці, экспрэсіўнасці. Як і многія іншыя прадстаўнікі сярэдняга пакалення, жывапісец рашуча адмаўляецца ў сваіх палотнах ад усяго другараднага, неістотнага, імкнецца да гранічнага абагульнення. Цяпер ён піша пастозна, шырока, свабодна. Дынамічная, крыху рэзкая манера яго пісьма набывае рэльефную матэрыяльнасць і асязальнасць. У эмацыянальным уздзеянні карціны на гледача М. Чэпік асноўную ўвагу ўдзя-

точнасцю вабяць палотны «Сейбіты» (1970), «Хлеб-соль» (1973), «Люстэрка» (1973), «Кумачкі» (1973), «На Купаллі» (1975) і інш. Карціны гэтыя ўрачыста-радасныя па каларыту, на дзіва непасрэльныя. У іх — глыбокае замілаванне мастака да бацькоўскай зямлі, захваленне яе сённяшнім днём і роздум аб мінулым, цікавасць да спрадвечных фальклорных свят і абрадаў.

Большасць палотнаў М. Чэпіка вытрымана ў блакітна-зялёных фарбах. Высакародны срабрыста-блакітны каларыт твораў мастака выгадна адзначае іх ад работ тых жывапісцаў, якія, грывіруючыся пад «сучасны стыль», нярэдка паўмысна размалёўваюць свае палотны ў ненатуральныя, неўласцівыя прыродзе нашага краю ржавыя карычневыя таны.

Багаты і свежы каларыстычны дар М. Чэпіка асабліва добра відаць у карціне «Хлеб-соль». Кампазіцыя даволі простая. Адлюстраваная ў фас калгаснікі хлебам-соллю сустракаюць гасцей. Удала згарманізаваны ў карціне вобразы людзей, паказаных буйным планам, як бы свядома набліжаных да гледача. Каляровы акцэнт зроблены на цэнтральнай фігуры жанчыны ў чырвонай шнуроўцы, якая прымае хлеб-соль. Астатнія кампаненты карціны ўдала «падтрываюць» цэнтральнай фігуры. Прыватны момант сустрэчы гасцей, дзякуючы мастакоўскаму абагульненню, ператварыўся ў абагульнены «вобраз сустрэчы», шырокавядомай гасціннасці нашага народа.

Як ужо было зазначана, М. Чэпік ахвотна звяртаецца да простых жыццёвых сюжэтаў. Аднак ён не бытапісальнік: большасць ягоных работ не маюць нічога агульнага з павярхоўнай апавядальнасцю і ілюстрацыйнасцю. М. Чэпік прымае з'явы жыцця як сапраўдны мастак, як паэт. Каб выказаць сваю любоў да людзей і прыроды, мастак знайшоў простыя і ясныя формы адлюстравання, якія дакладна выяўляюць яго-

Апаленае юнацтва.

Выдатнай падзей у тэатральным жыцці стала прэм'ера на опернай сцэне спектакля «У буру». Створаная кампазітарам Ціханам Хрэнікавым на лібрэта А. Файко і М. Вірты паводле рамана апошняга ў 1939 годзе, яна і дагэтуль выклікае паўсюдна цікавасць слухачоў. Так было і ў Мінску, дзе, дарэчы, рэжысура працавала ў творчым кантакце з аўтарам.

У той вечар не было ў зале раўнадушных. Музыка падабалася літаральна ўсім, бо яна напеўная ад пачатку да канца. А гэта ж вельмі важна ў оперным спектаклі.

У музыцы оперы «У буру» яскрава адчуваецца любоў кампазітара да простага чалавека, жаданне ўзняць, узвылічыць яго. Да таго ж драматычнае дзеянне драматургічна напружанае, яно захапляе слухачоў, цікавіць іх. Выдатна паказалі сябе і выканаўцы оперы: ансамбль салістаў (назваў хаця б В. Чарнабаева, А. Саўчанку, П. Дружыну, А. Генералава, І. Шыкунова, Я. Пятрова), хор і аркестр. Па ходу дзеяння ўзнікалі бурныя апладысменты, якія красамоўна сведчылі пра тое, што спектакль заваёўвае гарачыя прыхільнікі.

У чым «сакрэт» такога глыбокага ўздзеяння спектакля?

Я вырашыў спытаць пра гэта ў людзей дасведчаных, якія аддалі музычнаму мастацтву не адзін дзесятак гадоў жыцця.

Спачатку звярнуўся да народнага артыста ССРСР, арганізатара і былога мастацкага кіраўніка Беларускага дзяржаўнага хору Генадзя Іванавіча Цітовіча і пачуў у адказ:

— Я добра ведаю раман Вірты «Адзінога». Быў я і на спектаклі оперы «У буру» ў Ленінградзе ў 1948 ці 1949 годзе, ведаю і пра тое, што ў свой час яна выклікала самыя супярэчлівыя водгукі друку, сярод якіх былі і адмоўныя. Таму з нецярплівацю чакаў прэм'еры, а прыйшоўшы ў тэатр, амаль адразу акнуўся ў музычную стыхію оперы. Мяне прыемна здзіўляла тое, як грамна здолеў кампазітар «паглядзець» у жыцці і перакласці на мову музыкі вобразы і атмасферу гістарычных абставін часоў грамадзянскай вайны.

Бясспрэчна, што гэта дасягнута дзякуючы выключна яркай фантазіі мастака. Музыка оперы глыбокая, праўдзівая, хваляючая, і, на маю думку, гэта сапраўдная народная драма, у якой кампазітар удала працягвае традыцыі Мусаргскага. Мне, як фалькларысту, блізка народная прастае музыка. Опера Хрэнікава якраз і падкупляе сваёй чыста народнай песеннасцю. Кампазітар

Яскравы і запамінальны вобраз старой сялянкі Аксіні, партыя якой з'яўляецца сапраўдным узорам рускай народнай песні. Асабліва ўсхвалявала мяне яе песня «Разляцеліся сокалы», напісаная ў духу народнага галашэння. У гэтай партыі надзвычай удала выступіла П. Дружына.

Вельмі падабалася мне, як дырыжор-харавік і тое, што ў оперы многа хораў,

яшчэ не аднаму пакаленню савецкіх людзей.

Твор вельмі драматычны па зместу. Напрыклад, прыгадайце тыя супярэчлівыя пачуцці, якія трывожаць Аксініно: яе сымі аказаліся ў двух супрацьлеглых лагерах. Складаныя душэўныя пакуты маці пададзены ў спектаклі пераканаўча і надзвычай уражліва.

Вузлавая праблема спек-

Выразна паказаны і адмоўныя персанажы оперы: Антонаў і яго памагатыя. Асабліва запаміналася сцэна ап'янення, у якой бандыт і рабаўнік паўнацю раскрывае свой агідны характар і тое, што для яго няма нічога святога. Вельмі жыва пастаўлены рэжысёрам спектакля масавыя народныя сцэны. Яны пазабудзены статычнасцю, бо кожны персанаж жыве як бы сваім жыццём і адначасна

А ЖЫВАЮЦЬ А ГНІСТЫЯ СТАРОНКИ

ОПЕРА Ц. ХРЭНІКАВА «У БУРУ» НА БЕЛАРУСКАЙ СЦЭНЕ

здолеў сплавіць у арганічнае цэлае элементы фальклору, рэвалюцыйнай песні і гарадскога раманса, стварыўшы ў выніку новую музычную якасць. Адсюль і паходзіць адзін з самых прывабных бакоў музыкі оперы — яе меладыйная невычэрпнасць.

Гарманічная мова оперы спалучае яснасць і прастату з малюнічасцю, яскравымі сакавітым абаротамі пры агульнай чоткасці структуры. Инструментыка — багатая, эlegantная, надзвычай «аркестравая». Усё гэта робіць музыку цэльнай па стылю, тэатральнай, а быт народа прадстаўлены ў ёй шырока і праўдзіва, а значыць і пераканаўча.

— Генадзь Іванавіч! А якія месяцы ў оперы падабаліся вам больш за ўсе?

— Ужо адразу звяртаеш увагу на бурлівую агністую уверцюру, якая надзвычай добра ўводзіць у дзеянне спектакля. Кампазітар знаходзіць праўдзівыя музычныя характарыстыкі для сталага народнага «праўдзіву-кальніка» Фрола Баева і для кулака Старажова (артыст М. Зданевіч), у арый якога «Ідуць з поўначы людзі» адлюстраваны вобраз моцнага, бязлітаснага, але зацкаванага і асуджанага драпежніка. Хваляюць сваёй непасрэднай шчырасцю і парывістасцю пачуццяў лірычныя сцэны Наташы (І. Шыкунова) і Лёнькі (артыст В. Іваноўскі), асабліва — драматычная сцэна Наташы ў чацвёртай карціне. У музыцы гэтах эпізодах кампазітар умела ператварае інтанацыйныя звароты гарадской рускай песні і бытавога раманса.

У абмалёўцы антонаўцаў удала дастасавана кабацкая песня, якая характарызуе маральны крах кулацкага мецяжу. Праўдзіва паказаны Антонаў (В. Гур'еў) і яго «сяброўка» — вылодак Косава (артыстка Л. Шамчук),

якія выконваюцца як на сцэне, так і за кулісамі. Ва ўсіх гэтых хорах відаць выдатнае валоданне кампазітара харавай фактурай, надзвычай добрае голасавядзенне. Запомніўся хор, які спявае сялянская маса, змораная цяжкімі выпрабаваннямі вайны, «Араць бы цяпер». Надзвычай моцнае ўражанне пакінуў кульмінацыйны заключны хор оперы «Запамытаем усё».

Дарэчы, хоры звычайна абмалёўваюць народную масу, і ў тым, што іх так многа ў оперы, я бачу, зноў жа, працяг традыцыі Мусаргскага і іншых выдатных рускіх кампазітараў. Таму магу паўтарыць яшчэ раз, што «У буру» Хрэнікава сапраўдная народная драма, прасякнутая народным духам, і іменна гэта з'яўляецца прычынай гарачага прыёму, які аказалі ёй слухачы.

Праз некалькі дзён я сустрэўся з заслужаным дзеячам культуры БССР, аўтарам лібрэта чатырох опер і музычнай камедыі, пастаўленых на сцэнах нашых тэатраў, пэтам Алесем Міцлаевічам Бачылам і папрасіў яго падзяліцца сваімі ўражаннямі аб спектаклі.

— Раман Вірты напісаны звыш сарака гадоў назад, амаль трыццаць сем гадоў прайшло з таго часу, як опера Хрэнікава ўпершыню ўбачыла святло рампы. Мяне цікавіла, як сёння будучы успрымацца тыя падзеі, што аднаўляюцца на вельмі ўмоўнай мове опернага мастацтва. Ці будучы па-сапраўднаму хваляваць перажыванні герояў даўніх падзей? Твор, у якім ёсць глыбокія пачуцці, не можа ўстарэць... Але ж тут такое спалучэнне: героіка грамадзянскай вайны, селянскі побыт, жудасныя эпізоды і... музычная сцэна... Думаецца, што оперы «У буру» накіраваны шчаслівы лёс, бо ў ёй падзеі грамадзянскай вайны знайшлі надзвычай поўнае і яскравае адлюстраванне, а гэта — галоўнае! Яны будучы блізка і дарагія

такія — пошукі персанажамі ісціны, жыццёвай і сацыяльнай праўды. Вельмі цікава і хваляюча раскрыты вобраз Фрола Баева (В. Чарнабаеў); пераканаўча паказаны душэўныя зрухі, якія змусілі яго ісці ў Маскву шукаць там праўду. У наступнай дзеі мы бачым яго ў прыёмнай Леніна. Вярнуўшыся ў вёску, Фрол расказвае сялянам пра сваю сустрэчу з правадыром. Арыя Фрола, у якой раскрываецца вобраз Леніна, — надзвычай удала як па музычнаму матэрыялу, так і па магчымасцях намаляваць праўдзівы вобраз Ільіча. З ленінскай верай ходзіць гэты чалавек з вёскі ў вёску, несучы праўду новай улады аж пакуль не гіне ад рук бандытаў. І ў мяне, у час спектакля, міжвольна ўзнікла паралель паміж Фролам Баевым і глінкаўскім Іванам Сусаніным, ці, дакладней, развіцці тэмы высякароднасці ўчынкаў людзей з народа, якія гатовы на ўсё ў імя справядлівасці.

З любоўю выпісаны лібрэтыстамі маладыя героі Наташа і Лёнька. Іх паводзіны на сцэне не надуманыя, а поўныя жыцця і верагоднасці.

Сцэна са спектакля.

Фотэ Ул. РПУКА.

ВЫЙШАУ з друку першы том зборніка дакументаў і матэрыялаў, якія паказваюць асноўныя моманты развіцця беларускага савецкага мастацтва ў даваенны час. Рыхтуецца да друку другі том. Выданне мае назву — «Мастацтва Савецкай Беларусі». Выўленнем і сістэматызацыяй дакументаў займалася агульная група навуковых супрацоўнікаў Галоўнага архіўнага ўпраўлення пры Савецкім Міністраў БССР, Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР і Цэнтральнага дзяржаўнага архіва Нацыянальна-рэвалюцыйна і сацыялістычнага будаўніцтва БССР.

Раней архіўныя ўстановы выдавалі дакументальныя публікацыі па гісторыі Беларусі, дзе такія матэрыялы таксама мелі месца. Але да гэтага часу спецыяльнага выдання дакументаў і матэрыялаў па беларускаму савецкаму мастацтву яшчэ не было.

Складальнікі і выдавецтва

Мастацтва Савецкай Беларусі. Зборнік дакументаў і матэрыялаў. Т. 1. 1917—1941 гг. Мінск, «Навука і тэхніка», 1976.

«Навука і тэхніка», якое выпускае гэтыя томы, у прамоему слухна сцвярджаюць, што матэрыялы кнігі «Мастацтва Савецкай Беларусі» даюць магчымыя маскі чытачу на канкрэтных асобнаўчых і іншых дзяржаўных актах прасачыць працэс

ганізацыі, і артыкулы, якія абгульваюць творчыя працэсы ў пэўных відах мастацтва, і дакладныя запісы, і паланжнікі аб функцыянаванні, напрыклад, мастацкіх саветаў, праграмы фестывалю... і чытаюцца яны, нібы жывыя старонкі летапісу

ФАКТЫ І АТМАСФЕРА ЧАСУ

ажыццўлення ленінскай нацыянальнай палітыкі, этапы станаўлення метаду сацыялістычнага рэалізму ва ўсіх відах мастацтва.

Сапраўды, за кожным дакументам — факт, які цяпер, праз дзесяцігоддзі, стаў хваляючай падзеяй: пачатак дзейнасці творчай установы, яе праграма, арганізацыя выстаўкі, адкрыццё тэатра, кінастудыі, справядзачы аб вернісажах, гастролях пазедак, падрыхтоўцы ансамбляў да паказу мастацтва ў Маскве і г. д. Умоўна кануны, жанры дакументаў самыя разнастайныя — гэта і паставы ўрадавых органаў, і звароты партыйных і прафсаюзных ар-

нядаўняй гісторыі, якая з'яўляецца і крыніцай многіх сучасных працэсаў і з'яў у музыцы, тэатры, жывапісу, кінематаграфіі і г. д.

Тэкст дакументаў мае свае стылістычныя асаблівасці. Скажам, праз сіцісны радкі пісьма ад 8 настрычніка 1923 года тагачаснага старшыні ЦВК ССРСР М. І. Калініна Гомельскаму губвыканкаму ў сувязі з адкрыццём у Гомелі кінастудыі імя М. І. Калініна адчуваецца палітычную ацэнку хваляючай і асабіста для «ўсесаюзнага старасты» падзеі. «...Жадаю, каб гэта была толькі першая ступень поспеху рабочых і сялян на культурным фронце», — ся-

зана ў дакументе, які вызнавае ўпаўнёнасць у далейшым развіцці культуры на Палесці.

Вось фармулёўка заслуг, за якія У. Крыловічу надавалася званне заслужанага артыста БССР. Чытаем: «За адданую і каштоўна-мастацкую 10-гадовую

халі і білі ў ладошы, а бабы трохі шумелі, але сядзелі... Пакольні, з аднаго боку, сільна ідуць у царкву, пастольні задумваюцца над тым, ці ёсць бог, калі пабываюць у тэатры і паслухаюць прамоўцу, які даводзіць, што няма бога. Сяляне ахвотна ідуць у тэатр і вераць таму, што ім там кажуць. Тэатр для іх — усё... Лягчы ўсяго можна асвятліць мозг селяніна добрым тэатрам. ...Вось дзеля чаго, адчуваючы такую вострую патрэбу, трупам, не панідаючы рук, працавала ў Мазырскай акрузе 45 дзён, даўшы 40 спектакляў».

Прачытаем рапарт кіраўніка тэатральнай трупы У. Галубна ЦВК БССР аб гастролях у Мазырскай акрузе (чэрвень 1925 г.). «У Тураве больш як дзе влася антырэлігійная праца, праз усе дні... пушчалі сялян у тэатр. У надзёлю, на тройцу, удзень на дармовы спектакль зараз жа з царквы ўсіх баб і сялян упусцілі ў тэатр і пачалі ім казаць прамовы, а затым ставілі п'есу. Дзядзінны слу-

Побач з такім сваёасаблівым абразом тагачаснага жыцця ў кнізе ёсць лічбы, імёны, назвы устаноў, музею, дзе на т. зв. Дзелавай мове раскрываецца штодзённая клопат партыі і дзяржавы аб развіцці мастацтва ў рэспубліцы. Дастаткова, напрыклад, пагартыць тыя старонкі, што паказаныя ў 1939 годзе: у гарадах і вёсках былой Заходняй Беларусі адразу ж пасля верасня разгортвалася інтэнсіўная дзейнасць мастацкіх калектываў і устаноў. Баранавічы, Беласток, Слонім, Пінск, Брэст перажывалі ўздым ва ўсіх галінах творчасці — самадзейнай і прафесіянальнай.

І НАШ АГУЛЬНЫ КЛОПАТ

— Мы ваявалі ў Варонежскай, Пензенскай, Саратаўскай і Тамбоўскай губернях.

— Значыць, табе даводзілася ваяваць супраць бандытаў Антонова?

— Яшчэ і які! Пры падтрымцы кулакоў і шляхам прымушовай мабілізацыі Антонаў здолеў стварыць дзве арміі, агульнай колькасцю каля пяцідзясяці тысяч штыкоў і ў нас з Імн былі даволі цяжкія баі! Прышлось ваяваць амаль два гады, пакуль чырвонаармейская куля ў чэрвені 1922 года не скасіла бандыта Антонова.

— Так, што падзеі, апісаныя ў оперы, табе добра знаёмы?

— Калі я слухаў яе на прэм'еры, то нібы перанісеся ў сваю маладосць. Перада мной, як жывыя, паўсталі постаці таварышаў, нашых камандзіраў, цяжкія баі з ворагам. Прыпомніліся і тамбоўскія партызаны, якія памагалі нам і праваднікам, і разведкай, і сваім удзелам у баіх. Успомніліся слёзы радасці і словы гарачай удзячнасці простых сялян у вызваленых намі вёсках.

Антонана мне бачыць не давалася, але, думаецца, у оперы вобраз гэтага вылюдка вельмі падобны да яго самога. Сустрэкаў я ў той час нямала людзей, што спачатку вагаліся, а потым безагаворачна станавіліся на наш бок. З такіх людзей літаральна спісаны Фрол Баеў. Траплялі ў нашы рукі і заўзятыя ворагі Савецкай улады, накішталт опернага Сторакава. Былі выпадкі, калі разам з намі ваяваў сын, а бацька ці брат знаходзіліся ў Антонова. Так што драма Аксіні таксама — з жыцця.

Я вельмі задаволены, што наш тэатр паставіў гэту оперу, якая ўзнаўляе адзін з незабытых эпизодаў грамадзянскай вайны. Мяне, як былога музыканта, надзвычай усхвалявала цудоўная музыка спектакля, выдатнае лібрэта і галоўнае — яго праўдзівасць, бо іменна ў ёй глыбока і поўна адлюстроўваецца праўда народнага жыцця тых навальнічных гадоў...

Што можна вывесці з трох гэтых размоў? Успомнім, што на словах Г. Цітовіча, опера — сапраўдная народная драма з цудоўнай музыкай, прасякнутая народным духам; А. Бачыла гаварыў, што яна глыбока раскрывае ўнутраны свет чалавека і таму надзвычай гуманістычная; Д. Кузаўлеў першай якасцю спектакля лічыць яго жыццёвую праўдзівасць. Думаецца, што ў трох гэтых вызначэннях і заключэннях «сакрэт» таго глыбокага ўздзеяння, якое аказвае на слухачоў новы спектакль беларускай оперы.

Д. ЖУРАЎЛЕУ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

Дарэчы, раздзел аб самадзейным мастацтве надзвычай багаты і цікавы. Які значны факт, да прыкладу, пастановкі п'есы драматурга-ардэнаносца Э. Самуйлёна «Пагібель воіна» калектывамі клуба імя Леніна станцыі Гомель Беларускай чыгуны ў «азнаменаванне дэкады беларускага мастацтва ў Маскве» ў 1940 г. У спектаклі, — гаворыцца ў п'есме Упраўлення Беларускай чыгуны ў ЦК КПБ, — «занята 150 стаханавцаў, ударнікаў і работнікаў Гомельскага вузла з ліку лепшых удзельнікаў калектываў мастацкай самадзейнасці клуба».

Пераказу большасць дакументаў не паддаецца. Іх варта чытаць усім, хто цікавіцца гісторыяй Савецкай Беларусі і развіццём яе мастацтва. І гэта адбываецца: у кнігарнях павышаны попыт на выданне.

Б. БУР'ЯН.

Агульняваючы, што ў ідэйна-мастацкім і эстэтычным выхаванні школьнікаў вялікая роля належыць кіно. Мастацкія, дакументальныя, навукова-папулярныя, тэлевізійныя і вучэбныя фільмы займаюць трывалае месца ў рэпертуары школьных кінатэатраў — спадарожнікаў, у якіх дэманстрацыя стужкі абавязкова суправаджаецца лекцыяй вопытнага педагога, мастацтвазнаўцы, пісьменніка і г. д. Апрача агульных праглядаў карцін, увесь час пашыраецца курс на дыферэнцыраванае выкарыстанне кіно ў навучальным працэсе, калі педагог імкнецца паліць паказ фільма асобна для свайго класа па кожнаму прадмету, скажам, гісторыі, літаратуры, географіі, біялогіі... Гэта, павінна сказаць, даволі эфектыўная форма замацавання пройдзенага матэрыялу, служыць вобразнай ілюстрацыяй тэарэтычнай часткі, з якой пастаўнік папярэдне пазнаёміў сваіх вучняў у класе.

Аб выкарыстанні кіно не толькі ў школе, але і ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі нашай краіны, неаднаразова пісалі газеты, часопісы. Таму я не маю на мэта спыніцца на гэтым пытанні асобна, хоць да яго звярталіся і будуць звяртацца прадстаўнікі розных прафесій. Мне хочацца закрануць пытанне экранізацыі літаратурных твораў на студыі «Беларусьфільм». У сувязі з гэтым мне прыгадалася выступленне штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» 19 сакавіка 1976 г. пад назвай «Калі фільм выклікае спрэчку». З цікавасцю працягала змешчаныя ў ім артыкулы крытыка В. Небышыца, педагога Дамацэвіцкай СШ Ільцэвіцкага раёна В. Мароза і студэнта БДУ імя У. І. Леніна М. Байрана. Выказаныя ім на старонках газеты думкі розныя, а сутнасць адна: глядач чакае ад кінематаграфістаў больш глыбокіх, больш хвалюючых экранізацый твораў беларускіх пісьменнікаў.

І тут хацелася б дадаць, што абмяжоўваць гаворку (калі не сказаць дыскусію) адной «Воўчай зграяй» было б няправільна. Пытанне трэба разглядаць шырэй.

Гаворачы канкрэтна пра здабыткі і пралікі рэжысёра Б. Сцяпанавы, адзначу: ён пра-

цаваў над фільмам-экранізацыяй (таксама паводле аповесці В. Быкава) «Альпійская балада». А зазірнуўшы яшчэ глыбей, звярнуўшыся да стужкі «Трэцяя ракета» (рэжысёр Р. Віктараў), убачым яшчэ больш прыкрыя няўдачы.

Попыт майстроў экрана на прозу В. Быкава надзвычай вялікі. Тут я ніякага сакрэта не адкрыю. Часта здараецца так, што яго чарговую аповесць друкуюць яшчэ не «апрудулі» ў вокладкі, як кінематаграфісты падхапілі яе і пачалі надаваць ёй іншую форму, іншае аблічча. Як правіла, пісьменнік сам жа і з'яўляецца аўтарам сцэнарыя. Адным словам, сувязь літаратара надзейна замацавалася з многімі студыямі краіны.

Але пра тое, што пакуль знаходзіцца на вытворчым этапе, гаварыць немагчыма. Глядач заўсёды скажа сваё слова, даць сваю ацэнку, калі убачыць твор на экране.

Нядаўна мне давялося глядзець тэлевізійную стужку (і зноў жа па сцэнарыю В. Быкава) «Доўгія вёрсты вайны». Літаральна з першых хвілін дэманстрацыі яна прыкоўвае нашу ўвагу. Вастрыя сюжэта, глыбокі псіхалагізм характараў — усё тут, як кажуць, на сваім месцы. Фільм складаецца з трох частак: «Жураўліны крык», «Атака з ходу» (апаўднёны) і «На ўзыходзе сонца» (арыгінальны сцэнарыі). Апаўднёны былі напісаны раней, чым аповесці «Трэцяя ракета» і «Альпійская балада». А вось глядзіш фільм і адчуваеш, нібы яны выйшлі з-пад пера аўтара ўчора ці заўчора. Храпалагічна паслядоўнасць ў экранізацыі прозы В. Быкава, выдзеленай у розныя гады, не парушыла ўспрыняцця намі ладу падзей, што адбываліся ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны.

Хоць я і не прафесіянальны крытык, аднак лічу неабходным заўважыць, што трылогія «Доўгія вёрсты вайны» па сваёму майстэрству застаецца на сярэднім узроўні. З «тройкі» лепшымі сваімі якасцямі вылучаецца, мабыць, толькі першая частка. За другую я б паставіла аўтарам здавальняючую адзнаку і «чацвёрку» за трэцюю частку. Галоўная прычына няўдачы заключана ў тым, што рэжысёр А. Карпаў не знайшоў лакальнага эквіваленту,

які б адпавядаў духу непаўторнай быкаўскай прозы.

У другой серыі, напрыклад, за «бatalіямі» знікаюць многія індывідуальныя рысы герояў. У аповесці ж яны такія запамінальныя.

У трэцяй серыі рэжысёр не скарыстаў багатай выяўленчых сродкаў, якія мае ў сваім распараджэнні кіно, для раскрыцця подзвігу савецкага воіна. Глядзіш на экран і прыгадваеш, што васьм гэта, і яшчэ гэта вельмі ж нагадвае раней бачанае, бачанае ў другім фільме, другога рэжысёра...

Беларускія літаратары шмат напісалі аб вайне, з дакладнай, аб тых, хто непасрэдна вырашаў лёс нашай перамогі над ворагам. Апаўднёны, аповесці, раманы, п'есы — М. Лынькова, К. Крапівы, І. Шамякіна, І. Мележа, І. Новікава, Ул. Карпава, І. Чыгрынава, Б. Сачанкі, І. Пташнікова, А. Макаёнка... Сярод твораў аб ваенных выправажэннях — раманы «Векапомныя дні» М. Лынькова і «Пляч перапёлкі» І. Чыгрынава, «Мінскі напрамак» І. Мележа, п'есы «Людзі і д'яблы» К. Крапівы і «Трыбунал» А. Макаёнка... Выдатнае адлюстраванне гераічнага подзвігу ў гады Вялікай Айчыннай вайны Канстанціна Заслонава знайшло ў многіх праявіх і драматычных творах. Вялікую папулярнасць набыў спектакль, пастаўлены па п'есе А. Маўзона, а затым і яе экранізацыя на студыі «Беларусьфільм».

Заўважаеш, што кінематаграфісты часам трацяць сваю ўвагу на дробязі і не прыкмятаюць галоўных, так званых генеральных тэм, праходзяць міма цікавых літаратурных з'яў. Калі ў тэатры імя Я. Купалы быў пастаўлен спектакль паводле рамана І. Мележа «Людзі на балоце», то усім незразумела, чаму не ўзяліся экранізаваць яго майстры экрана? Гэта ж недаравальна! Або прывядзем тамаман І. Шамякіна «Атланты і карытіды». У 1974 годзе ён выйшаў у выданстве «Мастацкая літаратура». Да гэтага друкаваўся ў «Полімі» і іншых выданнях. Твор, напісаны на гарачых слядах падзей, яркае

слова пра сучаснасць. Але я не чула, каб хтосьці з кінематаграфістаў узяўся за экранізацыю гэтай цікавай кнігі.

А які здабытак для экрана можна знайсці ў перыядычных выданнях — часопісах «Полімя», «Неман», «Маладосць»? Я гавару пра ўсё гэта з пазіцыі савецкага настаўніка, пазіцыі выхавацеля падрастаючага пакалення, якому не абякава, што будучы не толькі чытаць, але і глядзець у кінатэатрах вучні, тэа, хто выбірае дарогу ў вялікае жыццё. Яны, вучні, між іншым, вылучаюцца нястрымнай дапытлівасцю, цікавіцца літаратурай, тэатрам, кіно, жыванісам, музыкай... Ды не знойдзеш, бадай, такога мастацтва, якое б не вабіла іх.

На ўроках літаратуры часта заходзіць гаворка пра тое, што менавіта экран у свой час пазнаёміў мільёны глядачоў з фільмамі-спектаклямі «Гора ад розуму» А. Грыбаедава, пры бліскучым выкананні М. Царовым ролі Чацкага, «Праўда добра, а шчасце — лепш» А. Астроўскага... З беларускай спадчыны дзякуючы кінакамеры глядачы, што жылі далёка ад беларускай сталіцы, пазнаёміліся з дасягненнямі вядучых тэатраў рэспублікі — імя Я. Купалы і імя Я. Коласа — пастановкамі «Паўлінка», «Хто смеяцца апошнім», «Пяць жаўранкі», «Несцерка» і іншымі інсцэніроўкамі. А яшчэ глядачы ўдзячы кінематаграфістам за тое, што яны стварылі экранныя творчыя партрэты такіх выдатных майстроў сцэны, як Г. Глебаў, Ул. Уладзімірскі, Б. Платонаў, А. Ільінскі... Знялі іх на плёнку ў час непаўторнай ігры ў спектаклях. Вось што такое спалучэнне экрана і сцэны. Вось што такое экранізацыя!

Цяпер, вядома, пры наяўнасці такога магутнага сродка інфармацыі, якім з'яўляецца тэлебачанне, зрабіць гэта было б многа прасцей і хутчэй. А ў канцы 50-х і пачатку 60-х гадоў гэту задачу мог выканаць толькі кінаэкран.

Дык хацелася б пажадаць студыі «Беларусьфільм», каб яна не толькі ніколі не забывала пра гэта, каб слова «экранізацыя» заўсёды знаходзілася на парадку дня. Гэта надзённая патрэба нашага часу.

Л. КАСЬЯНАВА,
настаўніца СШ № 20.

Мінск.

БЕЗ ПЭЎНЫХ ПАЗІЦЫЙ

Нас, чытачоў «ЛіМа», радуе, што на яго старонках адбылася, па маю думку, цікавая размова пра беларускія фільмы, у прыватнасці, пра экранізацыі літаратурных твораў. Мне таксама хацелася б падзяліцца некаторымі думкамі, выказаць свае заўвагі і пажаданні адносна фільма «Воўчая зграя».

19 сакавіка г. г., як вядома, у штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» было змешчана тры матэрыялы аб ім — настаўніка В. Мароза, кінакрытыка В. Небышыца і студэнта БДУ імя У. І. Леніна М. Байрана. Мне падалося, што В. Небышынец празмерна захвальвае карціну, пастаўленую рэжысёрам Б. Сцяпанавым паводле аповесці В. Быкава. Ён імкнецца даказаць, што на экране мы бачым паўнацэнны мастацкі твор. Але ў фільме многа адчувальных недахопаў, такіх, на якія

звяртае ўвагу і радавы глядач, не толькі прафесіянальная крытыка.

Калі глядзіш «Воўчыю зграю», ловіш сабе на думцы, што аповесць В. Быкава значна цікавейшая за фільм. Яе чытаеш, можна сказаць, на адным дыханні, ад яе немагчыма адарвацца — так па-мастацку маляўніча і па-жыццёваму праўдзіва яна напісана. Лірычныя адступленні, аўтарскія слова, раскрыццё псіхалагічнага стану герояў захапляюць чытача. У фільме, па маю думку, усё гэта збеднена. Не знойдзена кінематаграфічная форма падачы літаратурнага матэрыялу. А там, дзе рэжысёр паспрабаваў прыўнесці нешта сваё, спецыфічна экраннае, то ўсё роўна не атрымалася жаданага эфекту. Асобныя кінематаграфічныя знаходкі, удала зробленыя

здымкі, музычныя фрагменты не выратоўваюць стужку. Я згодны з тымі, хто лічыць, што сапраўдны дынамізм падзей на самым пачатку стужкі наступова знікае і нават затарможваецца. Фільм пачынаецца з таго, што бягуць ваўкі... імчыцца поезд... У яго купэ — засяроджаны, увесь адданы ўспамінам Ляўчук. Чакаеш, што і далей такое напружанне захавецца. Ды раптам гэты рытм запавольваецца, траціць сваю экспрэсіўнасць. Толькі дзе-нідзе ўзнікаюць дынамічныя эпизоды (пераважна тады, калі робяцца экскурсы ў мінулае, у ваенныя часы, у перажытае некалі галоўным героем). І усім інфармацыйна гучаць эпизоды з сённяшнімі падзеямі, з паводзінамі Леўчука ў часе пошукаў Платонава, якога ён калісьці выратаваў ад смерці, хоча паз-

наць цяпер, дарослым чалавечкам.

Фільм пастаўлены па вядомай аповесці. І ўчарашні чытач гэтага твора, а сённяшні кінагледца чакае, што убачыць на экране менавіта тое, з чым ён пазнаёміўся ў літаратурным творы. Глядачу непатрэбны штучныя эксперыменты ў мантажы і дэманстрацыя экраннага прафесіяналізму, розныя выкрутасы (хоць і нехта не прызнае таленту апэратара А. Аўдзеева), бо перні за ўсё нас цікавіць праўда жыцця, верагоднасць падзей, адпаведнасць экрана рэчаіснасці і прататыпам рэальным.

Паогул, мне здаецца, што экранізацыя прозы можа быць эфектыўнай тады, калі кінематаграфісты глыбока адчуваюць у літаратурным слове патэнцыял мовы свайго мастацтва.

М. ДУБОЎСКІ,
старшы інструктар
па рэкламе Упраўлення
па раснаўсюджванню друку
Міністэрства сувязі БССР.

НЕЛЬГА ўявіць салдацкае жыццё без бадзёрай песні, залівацкага танца, без музыкі і паэзіі.

Асабліва ўздым армейскага мастацкага самадзейнасці перажывае сёння — у дні I Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Наш рэказ пра флагамана армейскай са-

кай, песняў і кіраўнік ансамбля радавы Р. Люлькін, і салісты — радавыя М. Фарбераў, А. Урублеўскі, сержант М. Разін, жонка афіцэра А. Воранава, музыканты радавы В. Васільеў (гітара-сола), Г. Гуляноў (гітара-бас), С. Калеснікаў (ударнік), К. Худзяк (аператар).

«Пунсовыя пагоны» — калектыў, які мае трывалую

бля «Песняры» В. Мулявін, малады беларускі кампазітар Э. Зарыцкі і іншыя.

Сюды прыходзяць звычайныя хлопцы, якія да самазбаўцы любяць музыку. У кожным маладым папайненні ёсць такія. У працэсе рэпетыцый высвятляецца, хто на што здольны, адсейваюцца выпадковыя людзі, адбываецца прафесіянальны і маральны рост выканаўцаў.

Саліст Марат Фарбераў, калі прыйшоў у «Пунсовыя пагоны», напачатку і не падраваў, што ў яго адкрыецца талент спевака. З кожнай рэпетыцыі яго голас мацнеў, рабіўся багацейшым, звячэйшым. Таварышы дапамагалі яму, як маглі. Асабліва шмат працаваў з пачынаючым салістам кіраўнік калектыву радавы Барыс Басок.

Напружаныя рэпетыцыі не былі марнымі. У мінулым годзе калектыў і яго саліст Марат Фарбераў перажылі радасць вялікай творчай удачы. На рэспубліканскім конкурсе ваенна-патрыятычнай песні, прысвечаным 30-годдзю Перамогі, «Пунсовыя пагоны» занялі першае месца.

У поўнай меры асобу творчага калектыву раскрывае яго рэпертуар. На гэтым творчым спаборніцтве ансамбль быў прадстаўлены трыма песнямі: «Балада аб салдацкіх зорках» Ю. Чычыкава, «Самавары-самалы» А. Новікава, «Жураўлі на Палессе ляцяць» І. Лучанка.

Для воінаў удзел у ансамблі — гэта не толькі школа прафесіянальнага ўдасканалення ў галіне музыкі, але і своеасаблівая школа грамадзянскай сталасці. Мастацтва выпрацоўвае ў салдат і адказнасць за сваё высокае прызначэнне — абаронца любімай Радзімы. Званне ўдзельніка ансамбля «Пунсовыя пагоны» абавязвае быць прыкладам ва ўсім. Нездарма амаль усе яны — выдатнікі баявой і палітычнай падрыхтоўкі.

Цяпер «Пунсовыя пагоны» ўдзельнічаюць у I Усесаюзным фестывалі самадзейнай творчасці працоўных. На конкурсе вакальна-інструментальных ансамбляў калектыў заняў першае месца.

Кіраўнік — ключавая фігура ў кожным творчым калектыве. Ён павінен аб'яднаць у адзін ансамбль розныя выканаўчыя індывідуальнасці, знайсці новы цікавы рэпертуар, вучыць людзей і самому вучыцца, натхняць іх на творчыя пошукі. На шчасце, радавы Р. Люлькін аказаўся менавіта такім чалавекам. Ён увёў у вакальна-інструментальны ансамбль духавую групу.

Ураджэнец Гомеля Люлькін прынёс у рэпертуар новыя руекі і беларускія песні. Дарэчы, многія песні са свайго рэпертуару ансамбль выконвае ў аранжыроўках кіраўніка. Між іншым, яны атрымалі высокую ацэнку журы.

Цяпер «Пунсовыя пагоны» рыхтуюцца да новага этапу Усесаюзнага фестывалю — рэспубліканскага конкурсу вакальна-інструментальных ансамбляў, які адбудзецца восенню гэтага года. Клопатаў у музыкантаў хапае. Развучваюцца новыя песні «Праз дзве зімы, праз дзве вясны» В. Шаінскага, «Балада пра попел» А. Фельцмана, беларуская народная песня «Там, каля млына...»

«Пунсовыя пагоны» — гэта не толькі музыканты. Гэта яшчэ і танцавальны калектыў, якім кіруе прапаршчык Н. Голубаў, і аркестр народнага інструментаў (кіраўнік — радавы В. Прасалупаў). Аргісты ў пунсовых пагонах мараць, каб у іх з'явіўся добры канферансье, нумары арыгінальнага жанру.

Надаўна ансамблю было прысвоена высокае званне народнага. Гэта да многага абавязвае.

І. ЕСАКОЎ.

АГІТБРИГАДА ў ПОЛІ

Звонкай песняй, дасціпным жартам, вясёлым танцам радуюць хлебарабаў, жывёлаводаў, механізатараў члены агітбрыгады, якая створана ў калгасе «Запаветы Ільіча» Крычаўскага раёна. Праграма агітбрыгады самая разнастайная — рускія і беларускія танцы, эстрадныя мелодыі, байкі, жарты.

Большасць нумароў прысвечаны лепшым людзям гаспадаркі. Самадзейныя артыстаў цяпер сустранеш і ў полі, і на ферме. І ўсюды яны жадаюць гасці. Асабліва падабаюцца калгаснікам выступленні загадчыцы клуба Галі Чарняковай, вучняў старэйшых класаў мясцовай Сакольніцкай школы Лены Попель, Люды Салаўёвай, Веры Ільянковай, Наталы Попель і іншых.

І. СЦЯПУРА.

АРТЫСТЫ ў ПУНСОВЫХ ПАГОНАХ

мадзейнасці — вакальна-інструментальны ансамбль «Пунсовыя пагоны».

У гэтага калектыву шчаслівы лёс. Вось ужо каля паўтара дзесятка гадоў радуе ён сваёй іграй, жыццядараснымі салдацкімі песнямі. Сама назва «Пунсовыя пагоны» гаворыць пра тое, што яго ўдзельнікі — мотастралкі, або, як раней называлі, матушна-пахота.

Моцна пасябравалі з музы-

рэпутацыю ў акрузе. Ён не раз быў пераможцам акруговых аглядаў мастацкай самадзейнасці. Вядомы калектыў і ў рэспубліцы. Яго выступленні трансліраваліся па Беларускаму тэлебачанню і радыё. У саставе ансамбля ў розныя гады выступалі воіны, якія пасля сталі вядомымі дзеячамі культуры і мастацтва — цяпер заслужаныя артысты БССР слявак А. Сухін, мастацкі кіраўнік ансам-

Гэтыя самадзейныя артысты працуюць у Крычаўскім раённым аб'яднанні «Сельгастэхнік». Сваё мастацтва яны не раз дэманстравалі ў Магілёве і Мінску. Фота В. БЫСАВА.

ВЕСТКІ З ГОМЕЛЬШЧЫНЫ

УЛЮБЭНЫЯ У ПЕСНЮ

У Светлагорскім раёне добрая слава ідзе пра самадзейных артыстаў Коўчыцкага сельскага клуба. Дваццацігадовы юбілей адзначыў яго харавы калектыў, у складзе якога 30 чалавек. Яны розныя па ўзросту і прафесіі, але ўсіх іх аб'ядноўвае адно: любоў да песні.

Толькі ў гэтым годзе, — расказвае мастацкі кіраўнік Леанід Юльянавіч Жыдзецкі, — мы далі больш за 40 канцэртаў. Выступалі на раённай сцэне, у суседніх калгасах імя Калініна, «Сцяг намунізму», у саўгасе «Перамога», «Залесце» і іншых. У рэпертуары ў асноўным беларускія і рускія народныя песні.

Удзельнікі самадзейнасці — жывёлаводы, механізатары, палітоў саўгаса «Коўчыцы», настаўнікі мясцовай школы. Памайстарку выконваюць самадзейныя артысты песні «Купа-

лінна», «А ў полі вярба», «Пракаці нас, Пятруша, на трактары», «Салодкая ягада» і іншыя.

На раённым і абласным аглядах коўчыцкія артысты не раз выходзілі пераможцамі.

М. ЖУРА.

ТЭМАТЫЧНЫЯ КАНЦЭРТЫ

«Служба быту — справа дзяржаўная» — так называюцца тэматычныя канцэрты, арганізаваныя гомельскім Палацам культуры ўпраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва. Удзельнікі агітбрыгады і гуртоў мастацкай самадзейнасці выступілі ўжо ў цэхах Гомельскай фабрыкі індпашыву адзення, а таксама аб'яднанні «Пушынка», фабрыкі «Чырвоная зорка», дзе сустрэлі вельмі цёплы прыём. Такія канцэрты неўзабаве адбудуцца і ў цэхах іншых прадпрыемстваў Гомельскага ўпраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва.

А. АЛЯКСАНДРАЎ.

ЭКСПЕДЫЦЫЯ ЗА ТВОРАМІ МАСТАЦТВА

Дзяржаўны мастацкі музей БССР штогод праводзіць навуковыя экспедыцыі, мэтай якіх з'яўляецца выяўленне, рэгістрацыя і збіранне помнікаў выяўленчага і прыкладнога мастацтва, створаных беларускімі майстрамі ў XV—XIX стагоддзях. На працягу жніўня працавала чарговая навуковая экспедыцыя ў Мінскай і Гродзенскай абласцях. У яе складзе былі мастак-рэстаўратар Дзяржаўнага рускага музея А. Ц. Дзедзінаў, мастак-рэстаўратар, старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага мастацкага музея БССР У. С. Харанека, Н. Ф. Высоцкая.

У час экспедыцыі было абследавана каля 100 аб'ектаў, шмат помнікаў узятая на ўлік. Навуковыя работнікі даставілі ў музей манускрыпты, старадрукарскія кнігі, творы станковага жывапісу, скульптуру, разьбу, ткацтва. Прывезеныя экспанаты пасля рэстаўрацыі будуць паказаны аматарам мастацтва.

Н. ТУПЧЫ.

ПРЭМ'ЕРЫ НАРОДНЫХ ТЭАТРАЎ

Народны тэатр Дома культуры імя Кірава станцыі Орша, які нарыстаецца папулярнасцю ў глядачоў, зрабіў пастаноўку п'есы Ус. Бішчэўскага «Аптымістычная трагедыя». У ролі жанчыны-камісара выступіла кісёр аршанскага вайцала Т. Шаматульска. У спектаклі прынялі ўдзел тансмаа стаяр В. Туміскі, слесар М. Мартусевіч, брыгадзір вагонага дэпо І. Смірнов і інш.

Спектакль «Васіль Цёрнін», які паставіў народны тэатр Брэсцкага Дома культуры чыгуначнікаў, цёпла прынялі глядачкі калгаса «Пагранічнік».

Р. СЫРКІН.

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

А НА ВЯСЕЛЛІ ВЕСЕЛА?

— Учора гуляў на вяселлі. Бацяхны, чалавек сто сабралася...
— Гэта што, вось я аднойчы быў запрошаны, дык гасцей было ажно сто пяцьдзесят. Сапраўдны кірмаш. Ды толькі сумна вельмі...

З размовы, пачутай у тралейбусе.

Я ТАКСАМА быў на вяселлі, куды, як мне потым з гонарам казалі бацькі маладой, прыйшло акурат 152 чалавекі. Гасці адзін аднаго амаль не ведалі, і пакуль селі за стол, хадзілі па калідоры сталаўкі з разгубленымі тварамі. Але найбольш разгубленымі ў гэтым натоўпе былі маладыя. Яны стаялі на лясвічнай пляцоўцы ля ўваходу ў залу — яна ў факце і падвянечнай сукенцы, ён у строгім чорным гарнітуры — і сустракалі гасцей. Гасці віншавалі маладых і з ніякаватымі ўсмішкамі хуценька ўсоўвалі ў далонь жаніха канверты з грашыма.

Але вось, здаецца, усе сабраліся ўжо, аркестр з пяці малайцоў ударыў (я не агарварыўся, менавіта — не зайграў, а ударыў, ды так, што зазвінелі шыбы ў вокнах) марш Мендэльсона і маладыя па калідоры, утвораным гасцямі, прайшлі да пачэсных месцаў за сталом.

Нарэшце ўсе расселіся, і пасля некаторай мітусні, якая бывае ў такіх момантах, на-

ступіла цішыня. І тут, узмоцнены магутнімі дынамікамі, пад сляпеннямі залы раздаўся голас аднаго з музыкантаў. Трымаючы ў адной руцэ мікрафон, а ў другой — паперку, падскокваючы ад імпагу, ён закрычаў, глытаючы словы: «Дар-рагія гасці, дазвольце пачаць гэты ўр-рачысты вечар, прысвечаны...»

Карацей кажучы, аркестр забяспечваў не толькі, так сказаць, музычнае афармленне вяселля, але і (за асобую плату) браў на сябе ролю тамады.

Не будзем падрабязна пераказваць, як усё гэта рабілася, скажам толькі, што шмат-шмат гадзін запар на маладых і гасцей абрушваліся каскады пошласці, двухсэнсоўных жартаў і анекдотаў, ад якіх, здавалася, чырванеець сурвэткі на сталах.

І грывеў, грывеў амаль без перапынку аркестр. Не трэба было мець вытанчаны музычны слых і густ, каб зразумець, што іграюць фальшыва. Іграюць абы-што. Ад куплетаў і купецкіх ча-

соў «Ох, водочка, водочка, што же мы без водочки...» да блатных, так званых, адсініх прыпевак.

Відаць, той-сёй з чытачоў скажа ў гэтым месцы: «Ну, што ж, не пашанцавала вяселлю з аркестрам. Ці варта з-за гэтага так абурчацца?»

Але выпадак гэты — не выключэнне з правіла. Перад тым, як сесці за нарыс, аўтару давялося сустрэцца не з адной ахвярай такога музычнага пірацтва. (Не лішне будзе заўважыць, што дамарослыя служыцелі муз дзяржтвы скуры — меней 120—150 рублёў за вечар не бяруць). Усе гаварылі амаль пра адно і тое ж: вясельныя аркестранты, за рэдкім выключэннем — халтуршчыкі, людзі з нізкай культуры, не толькі музычнай, але і агульнай.

Усё гэта не так бяскрыўдна, як можа каму падацца. Мы ўзялі даведку ў аддзеле ЗАГСаў Мінгарвыканкома. У Мінску ў сярэднім штомесяц рэгіструецца каля тысячы шлюбаў. Ну няхай не ўсе запрашаюць на вяселле музыкантаў. Няхай палова — пяцьсот. Памножце гэтую лічбу на сярэдняю колькасць гасцей — 70—80 чалавек. Значыць, недзе 35—40 тысяч чалавек аддадзены на 8-10 гадзін ва ўладу ітэкапроб-

У мінулым канцэртным сезоне Беларуска дзяржаўная філармонія дасягнула значнага плёну ў сваёй дзейнасці. Неаднаразова гэты плён адзначаўся загадамі Міністэрства культуры СССР і БССР, грашовымі прэміямі калектыву філармоніі, іншымі сведчаньнямі творчых перамог рэспубліканскай канцэртнай арганізацыі. Філармонія не толькі павялічыла колькасць канцэртаў для гарадскога і сельскага насельніцтва і паспяхова выканала фінансавы план, а і палепшыла якасць канцэртных праграм, творчую кваліфікацыю многіх выканаўцаў, значна ўзбагаціла рэпертуар сваіх буйных творчых ансамбляў і салістаў.

Чым парадуе Беларуска філармонія нашых слухачоў у наступным канцэртным сезоне? Карэспандэнту штотыднёвіка «ЛіМ» адказвае Георгій Мікалаевіч Загародні — дырэктар буйнейшай канцэртнай установы рэспублікі.

— Калі я не магу адказаць на тое, ці будзем мы ў наступным сезоне таксама сярод пераможцаў Усесаюзнага спаборніцтва канцэртных устаноў краіны, дык пра тое, што мы прыкладзем усе намаганні, каб працаваць лепш, чым у 38 сезоне, я магу ад імя калектыву філарманістаў запэўніць усіх чытачоў штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», усіх наведвальнікаў нашых канцэртаў.

Расказаць пра ўсю дзейнасць філармоніі ў наступным сезоне, бадай, немагчыма. У нашым калектыве сотні выканаўцаў: артыстаў, аркестраў, розных мастацкіх ансамбляў, салістаў, дырыжораў, рэжысёраў, лектараў і г. д. І кожны з іх працуе па пэўнай праграме, па нормах

тацтва», усіх наведвальнікаў нашых канцэртаў.

Г. ЗАГАРОДНІ, дырэктар Беларускай дзяржаўнай філармоніі

МУЗЫЧНЫЯ ДАЛЯГЛЯДЫ БЕЛАРУСІ

канцэртных выступленняў і гастрольных падарожжаў. І ўсе яны робяць агульную, вельмі пачэсную справу — выхоўваюць музыкай і мастацкім словам працоўных Беларусі, прапагандаюць мастацтва ва ўсіх братніх савецкіх рэспубліках.

Разам з тым, у дзейнасці філармоніі ёсць два раздзелы, якія патрабуюць асаблівай увагі, маюць асаблівую вартасць у справе музыкальнай прапаганды. Гаворка ідзе пра абанементаў канцэртны і канцэртны-лекцыі.

У канцэртным сезоне 1976/77 гадоў выпускаецца 23 абанементаў, у якіх прадастаўлены сімфанічны, камерная, арганная, харавая музыка, літаратурныя канцэртны. Мы помнім указанне парты аб тым, што трэба і надалей далучаць многамільённыя масы працоўных да каштоўнасцей культуры. Вось чаму пераважная колькасць абанементаў створана для рабочых і служачых заводаў імя С. Вавілава, імя С. Арджанікідзе, імя В. Казлова, імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, матацыклістна-веласіпедыста, шарыкападшынікавага, вытворчых аб'яднанняў імя У. І. Леніна, імя Н. Крупскай, «Інтэграл». Гэта з'яўляецца адной з форм умацавання саюзу працы і мастацтва. Спецыяльныя абанементаў выпускаюцца таксама для настаўнікаў Мінска, для школьнікаў, для моладзі («Маладзёжны музычны клуб») і г. д.

У абанементаў канцэртаў праграмы прысвячаюцца 70-годдзю з дня нараджэння геналянага савецкага кампазітара Д. Шостакавіча, два — арганнай музыцы І. Баха, чатыры — фартэп'янальнай творчасці, пяць — вакальнай музыцы, тры — скрыпачнай, чатыры — мастацкім калектывам Дзяржаўных Варонежскага народнага хору і

Духавога аркестра РСФСР, ансамбляў песні і танца — Гудульскага і Дагестанскага. У сімфанічных абанементах прагучаць творы П. Чайкоўскага і С. Пракоф'ева, М. Мусаргскага і А. Брукнера, Л. Бетховена і М. Равеля, будуць выкананы араторыі «Хатынь» К. Цесакова, «Памяці паэта» С. Картэса, пэмы «Героям Брэста» Г. Вагнера, «Памяці герояў» Г. Суруса і «Эскізі» У. Алоўнікава, Дзесятая сімфонія М. Аладава і Трэцяя Ф. Пяталева, фартэп'янальны канцэрт № 4 Д. Камінскага і канцэрт № 2 для цымбалаў з сімфанічным аркестрам Д. Смольскага... Мінскі камерны аркестр у сваіх праграмах упершыню будзе выконваць «Сюіту» В. Іванова, «Канцэрт» Э. Зарыцкага — маладых беларускіх кампазітараў, а таксама араторыю для двух камерных хораў і аркестраў А. Вівальды, канцэрт для трох скрыпак з аркестрам Г. Тэлемана, танцавальную сюіту з опер Г. Персела, творы для духавых інструментаў з аркестрам В. Моцарта, Л. Карэлі і іншых аўтараў.

Сярод салістаў і дырыжораў, што будуць прымаць удзел у абанементаў канцэртаў, — імяны піяністаў М. Васкрасенскага, В. Віярдо, А. Слабадзяніка, С. Навасардзяна, Е. Навіцкай, Б. Флавініні, скрыпачоў — В. Трацякова, В. Клімава, Л. Дуброўскай, Л. Дворжак; віялічэлісткі — К. Георгіян; спевакоў — М. Бішу, Ю. Гуляева, В. Ляўко; арганістаў — А. Янчані, С. Дзідзеня, А. Фейскага, Л. Дзігрыса, Р. Цусьям, С. Дайча; дырыжораў — В. Дуброўскага, Ю. Яфімава, Д. Хандзяна, І. Алеска. Літаратурныя канцэртны філармоніі ўпрыгожаць выступленні У. Ларыёнава, Д. Жураўлёва, Я. Сма-

ленскага, В. Токарава, Г. Шмялёва, Л. Гарагаш.

Нават па гэтаму (далёка не поўнаму) пераліку твораў і ўдзельнікаў абанементаў канцэртаў можна меркаваць, што новы сезон павінен быць змястоўным і цікавым.

Наш музычны лектарый, як і раней, будзе працаваць у школах, рабочых і студэнцкіх інтэрнатах, ВНУ і тэхнікумах, гарадскіх і сельскіх вытворчых-тэхнічных вучылішчах, у палацах культуры, гарадскіх, раённых і сельскіх дамах культуры, дамах адпачынку і санаторыях Беларусі. Таматыка лекцыя-канцэртаў значна паглыблена і пашырана. Мы імкнемся звязаць яе з гістарычнымі рашэннямі XXV з'езда КПСС, з патрабаваннямі часу, з ленынскім вучэннем аб партыйнасці і народнасці мастацтва Цыклы «Будзем сябраваць з музыкай», «Літаратура і музыка» ахоплваюць такія адказныя тэмы, як «Роля музыкі ў камуністычным выхаванні працоўных», «Шэсцьдзесят гадоў савецкай музыкі», «Выбраныя старонкі класічнага музычнага мастацтва», «Уладзімір Ільіч Ленін і музыка», «Сузор'е музыкі братніх савецкіх рэспублік», «Мы ўслаўляем працу» і шмат іншых. Прадугледжана навялічыць колькасць энцаклапедычных лекцыя-канцэртаў, прысвечаных знамянальным датам у жыцці краіны, у гісторыі культуры і мастацтва Беларусі. Мы шырэй будзем прыцягваць да лекцыянальнай прапаганды кампазітараў і музыкантаў, артыстаў і іншых дзеячаў мастацтва, каб зрабіць работу нашага канцэртна-лекцыянага бюро больш цікавай і змястоўнай.

39 канцэртны сезон філармоніі павінен стаць сведчаннем новых поспехаў у справе прапаганды музыкі сярод шырокіх мас працоўных.

Споўніўся год з дня арганізацыі ў складзе Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя Іосіфа Жыновіча квартэта дудароў. Спеў беларускіх дудан цёпла віталі ў Маскве і Гомелі, у Літве і на Украіне. Спецыяльна для гэтага маленькага калектыву музыкантаў ішчуць творы Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані.

На здымку — дудары С. Урбановіч, М. Рубінштэйн, Ул. Пузыня і П. Шадзюн.

Фота М. АСОЎСКАГА.

най музыкальнай халтуры. Я б хацеў ведаць, які тэатр, Палац культуры мог бы нават марыць аб такой аўдыторыі — а гэта ж толькі за адзін месяц.

АЛЕ тут ужо да месца спытаць, адкуль бяруцца вясельныя музыканты? Аказваецца, шматлікія калектывычкі, якія хаваюцца за гучнымі назвамі «Радасць», «Вясёлыя рабаты», нават «Самацветы», — чыстай вадзі саматужніцтва.

Ніхто не ведае, колькі іх (мяркуецца, што толькі ў Мінску — 40—50), з каго яны складаюцца, што і як выконваюць. Адным словам падпольны музычны бізнес.

Мы ўзялі некалькі кароткіх інтэрв'ю ў асоб, якія па сваіх службовых абавязках, здаецца, павінны былі быць у курсе справы.

В. Агапав, намеснік начальніка Упраўлення культуры Мінгарвыканкома: — Праблема вельмі сур'ёзная, але як яе вырашыць — не дамо рады. Эстрадныя калектывы ў горадзе падначалены розным ведамствам. Скажам, тыя, што іграюць у парках, — нашы, у заводскіх палацах культуры і клубах — прафсаюзныя, у рэстаранах — філарманічныя, на вясельях — Упраўлення бытавога абслугоўвання... Усё гэта стварае перабарышчу. Ну, а як змагацца з халтуршчыкамі, я не ведаю.

Л. Бароўскі, мастацкі кіраўнік Белдзяржфілармоніі па эстраднай дзейнасці: — Мы ў асноўным займаемся

аркестрам, якія іграюць у рэстаранах. Тут таксама проціма праблем. Што датычыць так званых вясельных музыкантаў, дык імі, на маю думку, павінны займацца мясцовыя аддзелы культуры. Браць на ўлік, кантраляваць іх дзейнасць, дапамагаць...

Браць на ўлік... Гм. А ці заховаюць яны яшчэ стаць на той улкі?

Ул. Лагута, старшы рэвізор гарадскога фінансавага аддзела: — Згодна з законам, заробтак усіх гэтых вясельных аркестрантаў павінен абкладацца падаткам. Але яны хаваюцца ад нас. Проста вейкія няўлоўныя...

Няўлоўныя? Неўзабаве я завітаў у рэстаран «Патэстам», якому належыць кафэ «Адпачынак» па Інтэрнацыянальнай вуліцы. Грошны, я прадставіўся намесніку дырэктара рэстарана А. Шчорсу проста заказчыкам, маўляў, хачу ў кафэ заказаць вясельны стол.

— Калі ласка, — адказаў А. Шчорс, — а як наковт музыкі? Магу прапанаваць цікавы калектыв. — Ён выняў з кішэні візітную картку, аддрукаваную друкарскім спосабам. Там было прозвішча кіраўніка аркестра, хатні адрас, тэлефон.

Для паўнаты малюнка дадамо, што вечарам таго ж дня я пазваніў чалавеку, чыё прозвішча было на візітнай картцы...

— Можце мне паверыць, — запэўніў ён правініна, — нац ансамбль — лепшы ў горадзе. Нам даводзілася

іграць нават перад настаўнікамі, і ўсе былі вельмі задаволены. Да таго ж, мы не толькі іграем, а наогул вядзем увесь рытуал вясельня.

Вы чуеце, таварышы з Рэспубліканскага Дома народнай творчасці? Аказваецца, вась хто распрацоўвае рытуал «сучаснага» вясельнага абраду. Ды не толькі распрацоўвае, але актыўна ўкараняе. Мне давялося пагутарыць з намеснікам дырэктара Дома А. Бальдзічам. Ён абнадзеіў: вучоныя з Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР распрацавалі рытуал правядзення вясельных урачыстасцей. Цяпер ён вывучаецца, удакладняецца, утрасаецца і г. д.

У сувязі з гэтым мне прыгадалася і размова з начальнікам Упраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва Мінгарвыканкома В. Зеньчыкам. Ён, аказваецца, таксама звяртаўся ў вышэйназваны інстытут з аналагічнай просьбай. Там адказалі, што згодна з планам, распрацоўка такога рытуалу намечана на 1977 год.

— Дык мы самі ўзяліся за гэтую справу, — не без гонару сказаў Віктар Пракопавіч. — На свой страх і рызыку склаў рытуал і прытрымліваўся яго на вясельях, якія дапамагае праводзіць наша фірма «Адпачынак».

Дарэчы, пры той фірме працуе 6 эстрадных калектываў, ды пры бюро бытавых паслуг — два Усяго васьм на 500 вясельляў, якія адбываюцца ў

Мінску на працягу аднаго месца. Кропля ў моры.

Я сказаў яму, што мабыць, мэтазгодней было б мець у сістэме бытабслугі ў 4-5 разоў больш аркестраў. Хаця б за кошт тых жа «дзікуноў». Прыцягнуць, стварыць умовы, заахвоціць. Гэта б, натуральна, дало б магчымасць і кантраляваць іх.

— Дзіўна, але я маю звесткі, што менавіта нашы аркестры слаба загрузаны, — адказаў ён.

Была размова і з кіраўніком аднаго з такіх эстрадных калектываў. Называецца ён «Экспромт» і працуе пры бюро бытавых паслуг. Кіраўнік — сімпатычны хлопец, інжынер Цэнтральнага тэлеграфу. Прозвішча яго Сергіевіч. На якіх умовах іграюць? Бюро бярэ ад заказчыка 10 рублёў за гадзіну, ім плацяць 80 працэнтаў мінус падатак. Чаму дрэнны попыт на аркестр? Па-першае, слабая рэклама (вось яна: «Бюро бытавых паслуг выконвае наступныя віды работ: аб'юка дзвярэй і ўрэзка замкоў, ігра музыкальнага ансамбля і г. д.»), па-другое, вельмі моцная канкурэнцыя з боку «вольных стралкоў», як ён іх называе.

— А хто ж стварае ім рэкламу? — пацікавіўся я.

— О-о, — працягнуў Сергіевіч, — яны трымаюць моцны кантакт з кафэ і сталючкамі, дзе адбываюцца вясельлі. Зайдуць у любое кафэ дамовіцца аб вясельлі і першае, што вам прапануе дырэктар, гэта адрасы двух-трох

аркестраў. Ды яшчэ будзе угаворваць, хваліць.

— А якая яму з гэтага выгада?

— Відаць, ёсць, — усмінуўся мой субяседнік.

Мы шмат гаворым (і справядліва) пра павышэнне выканаўчага майстэрства нашых прафесіянальных і самадзейных мастацкіх калектываў, паліпшэнне іх рэпертуару, крытыкуем хібы ў арганізацыі прапаганды музыкальнай культуры. Усё гэта робіцца дзеля выкаароднай мэты — выхавання народа на сапраўдных мастацкіх каштоўнасцях, роса культурынага ўзроўню.

У гэтай справе няма дробязей. Сапраўднае мастацтва або наступае, або наступаюць на яго. І калі на вясельлі, пра якое расказвалася вышэй, некалькі падвышаных юнцаў з ліку гасцей разам з аркестрам гарлапанілі «Гоп са смякам», можна было з упэўненасцю сказаць — бяследна для іх гэта не пройдзе.

У той маёй ананімнай тэлефоннай размове з кіраўніком вясельнага аркестра, прапанаваўнага рэстаранам, была такая канцоўка.

— Прыходзьце ў бліжэйшую суботу ў рэстаран на Прывакзальнай плошчы і паслухайце, як мы іграем на вясельлі, — сказаў кіраўнік, — думаю, вам вельмі спадабаецца...

Упэўненасць, якая жывіцца патураннем.

М. ЗАМСКІ.

Тадэвуш РУЖЭВІЧ

«ПРАХОДЗІЦЬ ПРАЗ СЭРЦА МАЁ...»

золата
у сезоне агурковым
на старонках каляровага друку
побач з марскою змяй
з'яўляўся
часта
Набла Пікасо.

Дзівак
з прадгісторыі
мастацтва

жыў журбаваў жартаваў
у чэраве свету

Вядомы польскі пісьменнік Тадэвуш Ружэвіч нарадзіўся 9 кастрычніка 1921 года. Аўтар паэтычных кніг «Неспакой», «Чырвоная рукавічка», «Размова з князем», «Раўніна», «Голле ананіма», «Зялёная рука», «Нішто ў плашчы Пратэра», «Твар», «Рэгіо», «Трэцяя асоба», шматлікіх праязных і драматычных твораў.

ЗАЛАТЫЯ ГОРЫ

Упершыню
я ўбачыў горы
дваццацішасцігадовым
хлопцам.

Не крычаў
і не смяўся,
шэптам гаварыў
прад імі.

А пасля звароту дамоў
хацеў я
маме раскажаць
пра горы.

Цяжка раскажаць было:
ноччу
усё не такое —
словы і горы.

Маці маўчала,
мо нат і заснула,
стаміўшыся за дзень.

У хмарах
ужо нараджалася поўня —
гара залатая
бедных.

БАЧЫЎ ЦУДОЎНАГА ДЗІВАКА

Мёртвы жывы
вечна стварае

на кірмах

Чвэрць стагоддзі назад
з'явіўся ў Кракаве
на вуліцы Кармеліцкай
у самы полудзень

вялікая лысая галава
у галаве чорныя гарачыя вочы
на плячах — сердак¹ гуральскі
у руцэ чупага²

акружалі яго праходжыя
разывы што збіраюцца
вакол катастрофы
ці ля бочкі з півам

з яго пацяпелых ад сонца
рук вылецеў белы голуб
неверагодна чысты
і празрысты

фокуснік
жыў у многіх дамах замка
акружаны мёртвымі жывымі
жонкамі

маляваў дзецям карціны
сто
дзвесце
трыста
мільён долараў
у Пыскавіцах і Глівіцах
маляры пачалі размалёўваць
кватэры пад Пікасо
замест «не будзь такі Тыцыян»
гавораць «не будзь такі Пікасо»

¹ Сердак — расшытая камі-
зэлька.
² Чупага — кіеў у выглядзе
сінергіі.

затым прыйшла вестка
што памёр што ідуць і ідуць
нейкія аб спадчыне працэсы
нябожчык паварушыўся
са сцен прыватных галерэй
салопаў мастацтва музеяў

капліц абсыпаюцца карціны
малюнкі
растуць у цане.

Ен набрынялы,
некропаль мастацтва
ружа вятроў
робіць залатыя дукаты
усміхаецца мне
іранічна і знікае
за рогам вуліцы ў космасе

І я маладзейшы за сябе
на дваццаць сем гадоў
іду
на вуліцу Крупніную
на дарозе купляю
чай цукар
булкі і сардэлькі

дома чакае мяне
заданне:
Напісаць вершы пра Асвенцім.

БАЦЬКА

Праходзіць праз сэрца маё
стары бацька.

Ен не быў скарарай,
не складаў
бубачку да бубачкі,
не купіў сабе хаты
і гадзінічка залатога,
нічога не назанасіў.

Жыў, як птушка,
што спявае кожны дзень,
ды скажыце,
ці ж можа многа пражыць
гэтак
сціплы чыноўнік?

Ен праходзіць праз сэрца маё,
мой бацька
ў старэнькім капелюшы,
і вясёлы матуўчык
навіствае.
Ен упэўнены,
што яму забяспечаны рай.

ПЕРШАЕ КАХАННЕ

І
Тады мне было шаснаццаць
стаяў я ў зялёным парку
шчакой прыхінуўся да дрэва
і плакаў.

Ніхто мяне не пакрыўдзіў
у парку было так ціха
адкуль жа ўзяліся слёзы?

Ніхто не спытаў што са мною
нікому я не адказаў.

Кінуўся бегчы дадому
крычаў
я галодны галодны
а я закаханы быў.

Дом я напоўніў смехам
ніхто не смяўся што са мною
чаго так смяюся я.

Я ўсюды бачыў Марыю
бачыў сваю Марыю.
Бачу Марыю я.

Вунь яна крочыць у школу
у плашчыку цёмна-сінім
з блакітным канюшонам.

Крочыць пад майскім сонцам
у промнях залевы
прасвечваецца скрозь памяць
нібыта праз рэчку смугі
выразней усё
з кожным годам
пакуль не знікне зусім.

І
Было мне тады васемнаццаць
бег я трушком цераз поле
у жоўтым святле
вераснёвага сонца
калі самалёт стаў зніжацца
упаў я на дол.

Жахлівы малюнак
жалезнае неба
я вуснамі прыпаў да зямлі.

Было мне тады васемнаццаць
калі ўпершыню я ўбачыў
голую Марыю.
Апісаць не змагу я ніколі
яе страху
апошняга ўздыху
застылага ў клетцы грудной
не змагу апісаць трапятання
і плачу жыцця маладога
уздыгу дзявочага цела
калі да яго набліжалася
не каханне,
а смерць.

Военны вецер сарваў
яе плацце

ляжала на полі
голая
ў крыві і дыме
і рукі мае павіслі
рукі, якія не дакрануліся
да не жывога цела
і вочы мае глядзелі ў неба.

Забойца ўжо аддаляўся
сярэбраны і бліскучы
як іголка што неба прашыла
зусім пераальны.

Яна ляжала голая
раздзетая агнём і ветрам.

Ляжала яна пад вячэрнім
жаўцеючым сонцам
пасярод далагляду дымнага
пасярод першага дня вайны
выпрастаныя ногі
усцяж бясконых барознаў
як мёртвыя белыя ягняты.

ІІІ
Зямля
лягчайшая на адно дыханне
стада мёртвай і пустынай.

ІV
Сляза васемнаццацігадовага
на зямлі
пад небам
сляза што падала ў той дзень
скрозь усё эпохі
скрозь планеты і зоркі
сляза што прабіла зямлю
і неба

падала
на сталіцы імперый
на вуліцы вечнага Рыма
сляза што ляцела
скрозь цемру ночы
скрозь гай апельсінавыя
сляза што падала
на валасы закаханых
калі ўспрыяўся
як воды назведаных рэк.

Забойца ўжо аддаляўся
сярэбраны і бліскучы
без імя
без твару
без сэрца.

І ўсё ж я на век запаміну
тых што яго паслаў
забіць Марыю.

Пераклаў Хв. ЖЫЧКА.

Чаловек і природа

Не злічыць усяго карыснага,
што канкрэтна зрабілі аматары
прыроды па ахове і памнажэн-
ню яе багаццяў.

Але ў сваёй рабоце яны
усё яшчэ сутыкаюцца з нега-
тыўнымі з'явамі. Есць яшчэ
кіраўнікі, якія няправільна ста-
вяцца да выкарыстання пры-
родных рэсурсаў, падыходзяць
да важнага пытання як дрэн-
ныя спажывы: сёння ўзяў, а
там... хоць трапа не расці. Да-
водзіцца праўдліва настойлі-
ваць, каб устанавіць справяд-
лівасць. Рэспубліканская сек-
цыя аховы нетраў правярыла,
як на Клімавіцкім камбінаце
будаўнічых матэрыялаў здабы-
ваюцца карысныя выкапні.
Аказалася, што страты сілікат-
нага пяску дасягалі палавіны,
мелу — пятай часткі.

Секцыя па ахове водных рэ-
сурсаў Віцебскага абласнога
Савета дапамагла прадпрыем-
ствам і арганізацыям заладзіць
ахову вадаёмаў ад забруджван-
ня, вывучыла яго прычыны, рас-
працавала рэкамендацыі. Яна
ажыццяўляе кантроль за экс-
плуатацыйнай ачышчальнай збуд-
ваннем, выкарыстаннем пад-
земнай вады, дабіваецца вы-
праўлення становішча. Па пра-
панове секцыі пытанне аб вы-
карыстанні артэзіянскіх ішчэлін
у Аршанскім раёне абмеркава-
на на пасаджэнні пастаяннай

БЕРАГЧЫ ПРЫГАЖОСЦЬ ЗЯМЛІ

камісіі аблвыканкома па ахове
прыроды.

Як паказваў вопыт, падраздзя-
ленні таварыства дзейнічаюць
больш вынікова, калі адчува-
юць дапамогу партыйных, са-
вешчкіх арганізацый, працуюць у
кантакце з грамадскімі аргані-
зацыямі. Тады і справа спорыц-
ца. Арганізацыі таварыства
плануюць сваю работу ў свят-
ле тых задач, якія вырашаюцца
ў рэспубліцы, вобласці, калгасе,
на прадпрыемстве. Яны выно-
сяць на абмеркаванне партый-
ных бюро, Саветаў дэпутатаў
працоўных надзеяў пытанні,
а затым дапамагаюць ажыц-
цяўляць намечанае.

Асобнае месца ў таварыстве
займае работа з юнацтвам. І
гэта натуральна. Цяперашняе
накаленне савецкіх людзей па-
вінна пакінуць наступным не
толькі прыгожую зямлю, але і
палымяную любоў да яе.

У таварыстве налічваецца
6.130 юнацкіх груп, у якіх аб-
'яднаны амаль 1,4 мільёна хлоп-
чыкаў і дзяўчынак. Яны заня-
ты той жа работай, што і дарос-
лыя, але з некаторай спецыфі-
кай. Так, у распіўсуджанні ве-
даў аб прыродзе і яе ахове
значнае месца надаецца зай-
мальнасці. Таму праводзіцца
шмат віктарын, вечаў п'ятан-
няў і адказаў, паказ кінафіль-
маў, наладжваюцца тэматыч-
ныя вечаы з дэманстрацыяй
доследаў і г. д.

Вучні ахвотна выконваюць

розныя работы. Яны працуюць
у полі, у садзе, у агародзе,
удзельнічаюць у асяляенні га-
радоў і вёсак. Такая работа
фарміруе ў падлеткаў павягу да
прыроды, правільныя адносіны
да яе. Клопаты дзяцей пра лес,
звяроў, птушак часта кранаюць
сваёй сур'езнасцю і пяшчотай.

І хая за апошнія гады зро-
блена вельмі шмат, а Беларус-
кае таварыства аховы прыроды
стала перадавым у краіне, у яго
дзейнасці ёсць істотныя неда-
хопы. Галоўны з іх — найў-
насць адсталых арганізацый.
Гомельская абласная, Красна-
польская, Хоцімскай, Лунін-
скай, Брагінскай і іншых раён-
ныя, многія пярвічныя не вы-
значаюцца актыўнасцю, баяві-
тасцю. Тут слаба наладжана
прапагандысцкая і арганізатар-
ская работа, марудна перай-
маецца вопыт лепшых аргані-
зацый рэспублікі. Дрэнна, што
планы не заўсёды адпавядаюць
спецыфіцы работы арганіза-
цый, адсутнічае комплекснасць
у планаванні мерапрыемстваў.
Часам гэтыя планы не ўзгоднен-
ы з мерапрыемствамі па ахове
прыроды, якія вызначаюць
прадпрыемствы, калгасы, саўга-
сы.

Слаба працуюць некаторыя
галоўныя секцыі і метадычныя
саветы. Заняты ж ім ёсць чым.
Яшчэ далёка не ўсе прадпры-
емствы па-сапраўдному тур-
буюцца пра чысціню вадаёмаў і
атмасфернага паветра, лясных

масіваў, прыгарадных зон. У
радзе месц дрэнна ахоўваюцца
зялёныя пасаджэнні. Масавай
стала няправільная абрэзка
дрэў на вуліцах, асабліва ў
Мінску.

Не з усімі кіраўнікамі ўста-
поўлены таварыскія ўзаема-
вязі. Ды некаторыя з іх і не
хочуць гэтага. Работнікі Бел-
каапсаюза, напрыклад, пры-
выклі браць ад прыроды. На
парытоўчых пунктах і прадпры-
емствах кааператыву наступае
штогод пямала ягад, грыбоў,
лекарных траў, іншых дароў ле-
су. А што дзясца ўзамен, што
робіцца, каб памножыць пры-
родныя багацці? Большасць вы-
творчых адзінак Белкаапсаюза
нават не з'яўляюцца калектыў-
нымі членамі таварыства. Калі
ў старшынні праўлення Т. М.
Стрыжак папрасілі звярнуць
на гэта ўвагу, ён прыслаў у прэ-
зідыум таварыства фактычна
адпіску, у якой, між іншым,
ёсць і зусім катэгарычная пазі-
цыя: «...праўленне Белкаап-
саюза не можа рэкамендаваць
кааператывным арганізацыям
уступаць у калектыўныя члены
Беларускага таварыства аховы
прыроды».

Абурае і такі факт. Штогод
работнікі лясной гаспадаркі са-
дзяць ахоўныя палосы, якія
спрыяюць і павышэнню ўрадлі-
васці палёў, і зямлю ўпрыгож-
ваюць. Здавалася б, кіраўнікі
калгасаў і саўгасаў павінны
быць удзячны за гэта і бераг-

чы пасаджэнні. Але, на жаль, у
многіх месцах назіраюцца дзіў-
ныя праявы. Так, у Брэсцкай
вобласці з 1.280 гектараў ахоў-
ных палос, пасаджаных за пя-
цігодку, з-за безгаспадарчасці,
няўвагі кіраўнікоў і спецыялі-
стаў гаспадаркаў загінула дзяс-
тая іх частка.

Патрабуе ўмацавання матэ-
рыяльная база таварыства.
Цяпер штатныя кіраўнікі мно-
гіх арганізацый размяшчаюцца
ў цесных памяшканнях. Яны не
заўсёды могуць знайсці месца
для правядзення семінара, па-
рады, арганізацыйна-выстаўкі,
іншага мерапрыемства. Не вы-
рашана кадравая праблема. На
штатную работу ў таварыства
падбіраць кваліфікаваных лю-
дзей не лёгка з-за слабай матэ-
рыяльнай зацікаўленасці.

На нядаўнім пленуме саве-
та нашага таварыства за-
цверджаны мерапрыемствы на
новую пяцігодку. Імі прадугле-
джана зрабіць яшчэ больш,
чым у папярэдняй. Так, коль-
касць клубаў аматараў пры-
роды, народных універсітэтаў і
школ, лекторыяў павялічыцца
ў тры-чатыры разы. На столь-
кі ж больш намечана право-
дзіць розных мерапрыемстваў.

Члены таварыства будуць бе-
рагчы зямлю і нетры, атмасфе-
ру і ваду. Яны пасадзяць міль-
ёны дрэў, кустоў, кветак.

Наша зямля стане яшчэ
больш прыгожай.

С. КАНСТАНЦІНОВІЧ,
намеснік старшыні прэзі-
дыума Беларускага тавары-
ства аховы прыроды.

М. ДЗЕЛЯНКОўСКІ,
журналіст.

носіць глядачам цікавыя сус-трэчы з вядомымі актёрамі, рэжысёрамі, спевакамі, музыкантамі.

Сёлета праграма фестывалю як ніколі багатая і разнастайная. Яго цэнтрам стаў зялёны тэатр на востраве Маргіт. Для ўдзелу ў фестывалі запрошаны салісты буйнейшых оперных тэ-

песні і танца, гасцямі фестыва-лю будуць народны ансамбль з Перу, танцы з Румыніі.

Будапешт — не адзіны го-рад, дзе з вялікім поспехам праходзіць фестываль мастацтваў. На канцэрты, спектаклі клічуць афішы жыхароў Дзебрэцэна, Шапрона, Сентэндра і іншых гарадоў рэспублікі.

выстаўкі твораў сучасных венгерскіх мастакоў і скульптараў. Са сваімі новымі работамі знаёмяць гасцей фестывалю народныя ўмельцы краіны.

Пастаяннымі ўдзельнікамі фестывалю мастацтваў з'яўляюцца і савецкія спевакі, музыканты, артысты балета. Да гэтага часу будапешцы з любоўю ўспамінаюць пра цудоўныя выступленні саліста Вялікага тэатра Е. Несцярэнікі, які выканаў у мінулым годзе цэнтральную партыю ў оперы А. Байто «Мерфітофель». Прэм'ера гэтай оперы адбылася на сцэне зялёнага тэатра на востраве Маргіт. У Будапешце, Сегедзе, Дзебрэцэне, Секешфехервары глядачы цёпла віталі салістаў Беларускага тэатра оперы і балета, ансамблі народнага танца шэрагу савецкіх рэспублік. Гэтыя выступленні яшчэ бліжэй пазнаёмілі венгерскіх глядачоў са шматгранным мастацтвам народаў СССР, паслужылі ўмацаванню творчых кантактаў паміж дзеячамі мастацтваў абедзвюх краін.

А. КУЗЬМІН,
кар. ТАСС.

Будапешт.

**НА ДРУКАВАНА
Ў «НАСТАЎНІЦКАЙ
ГАЗЕЦЕ»**

Нумар газеты за 28 жніўня пачынаецца перадавым артыкулам «Школа — цэнтр выхаваўчай работы». На гэтай жа старонцы змешчаны матэрыялы «Жнівеньскія падсаветы», «Важная кампанія прафсаюзаў», «Педагагічная служба заводу», «Сто радкоў мінскіх навін».

На другой старонцы пад рубрыкай «Рашэнні XXV з'езда КПСС — у жыццё» з артыкулам «Грамадска-палітычная практыка» выступае кандыдат гістарычных навук П. Дронь. Са жнівеньскіх навін на настаўніцкай надрукавана карэспандэнцыя Я. Івановіча «З глыбокай зацікаўленасцю». З публіцыстычным артыкулам «Учыняк — прычынка — характар — лёс» выступае А. Шаўня.

Трэцяя старонка — тэматычная: «Сельская школа: новыя дасягненні». З артыкулам «Ні дня без справы», «Узбагаціцца ты — узбагаціцца вучы!» «Важнае гучыць», «Пры роўных магчымасцях» на старонцы выступаюць інспектар школ Міністэрства асветы БССР І. Гінтаўт, загадчык Капыльскага райметкабінета Н. Яхант, метадыст Рэспубліканскага метадычнага кабінета Міністэрства асветы БССР В. Мянжэвіч, спекарэспандэнт газеты В. Мельнікаса.

Навінам навукі і тэхнікі, літаратуры і мастацтва прысвечана апошняя старонка «Далгляд».

«З новым навучальным годам!» — пад такім аншлагам выйшаў нумар «Настаўніцкай газеты» за 1 верасня. Газета друкуе артыкулы міністра асветы БССР М. Мінкевіча «Дарогай росту», загадчыка Мінскага абл. Валністага «За высокай патэнцыял ведаў», сакратара Магілёўскага абл. ЛКСМБ Н. Кузьмінковай «Заўтра пачынаецца сёння», сакратара Жлобінскага РК КПБ М. Хобатава «З партыйным клопатам», дырэктара сярэдняй школы № 5 г. Магілёва М. Мяснікова «Дружба — аснова поспеху», дырэктара Брэсцкага вучэбна-вытворчага камбіната працоўнага навучання і прафарыянтацыі І. Салавейкі «Знайдзі сваё прызначэнне».

У зямцы А. Сачанкі «У мую пісьменніцу» расказваецца аб новых матэрыялах. Літаратурнага музея Я. Коласа. Надрукавана верш М. Шаховіча «Ляці, малая песня».

На чацвёртай старонцы пад рубрыкай «Асвета ў прыцемках» змешчаны матэрыялы, у якіх расказваецца аб становішчы школ, аб жыцці настаўнікаў у капіталістычных краінах.

**ТЭАТРАЛЬНАЕ СВЯТА
Ў БУДАПЕШЦЕ**

атраў свету, якія выступаюць у цэнтральных партыях опер «Кармэн» Ж. Бізэ і «Чыо-Чыо-сан» Д. Пучыні ў пастаноўцы вядомага венгерскага рэжысёра Андраша Міко.

Вялікую праграму падрыхтавалі арганізатары будапешцкага фестывалю для аматараў харэаграфічнага мастацтва. На сцэне тэатра сваё майстэрства прадэманструе балетная труппа Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета Латвійскай ССР; імклівыя танцы выканае Венгерскі дзяржаўны ансамбль

Старажытны паўднёвы горад Сегед таксама стаў адным з цэнтраў свята мастацтваў.

У велізарны тэатр пад адкрытым небам ператварылася Саборная плошча — гістарычнае месца гэтага горада. На адкрытай сцэне глядачы сустрэліся з героямі оперы Ф. Эркеля «Банк Бан», опер Дж. Вердзі «Аіда» і «Набука». Не забылі арганізатары сегодскага фестывалю і аматараў выяўленчага мастацтва. У цэнтральных выставачных залах горада адкрыліся цікавыя

НАСАДЖЭННЕ АПАЛІТЫЧНАСЦІ

Мала каму вядома, што пры Федэральным аб'яднанні заходнегерманскіх прамыслоўцаў воль ужо 25 гадоў існуе так званы «сектар культуры», дзейнасці якога заправілы эканамікі надаюць вялікае значэнне. Сектар знаходзіцца пад прамым і пільным кантролем такіх магнатаў фінансаво-прамысловага капітала ФРГ, як Герман-Іозеф Аўс, Герман Ройш і Петэр фон Сіменс.

Аб'яднанце прамыслоўцаў выдзяляе мільёны сумы на арганізацыю выставак, сімпозіумаў, устапаўленне спецыяльных фондаў і стыпендыяў. «Сектар культуры» выпускае шматлікія друкаваныя матэрыялы. У яго задачы ўваходзіць ідэалагічная апрацоўка насельніцтва ў духу «ідэалаў» буржуазіі. Як адзначае ў гэтай сувязі прафсаюзная газета «Вэльт дэр Арбайт», «культурны сектар» займаецца «папулярызаваннем» таго мастацтва, якое свабодна ад сацыяльна-палітычных праблем і пытанняў, якія выстаўляюцца рабочым і прафсаюзным

рукам». Таму не дзіўна, што сектар выдзяляе буйныя сродкі на заахвочванне так званых «абстрактнага мастацтва», якое адводзіць людзей ад вострых палітычных і сацыяльных праблем.

На выстаўках, арганізаваных «культурным сектарам», пераважаюць творы, якія дэманструюць «загадкавую сілу» тэхнікі, перад якой чалавек павінен адлучыць сваю «поўную бездапаможнасць і безагаворачна адступіць». Аналізуючы гэты падобнага роду «мастацтва», вядомы заходнегерманскі сацыёлаг і мастацтвазнаўца Арнольд Гелен адзначае, што буйны капітал і органы друку, якія знаходзяцца пад яго кантролем, спрабуюць «спрадставіць у выглядзе прадметаў мастацтва рэчы, якія першапачаткова не мелі да яго ніякіх адносін». А Гелен не без сарказму каэстатуе, што «на мастацкіх выстаўках экспануюцца апаленыя дзерзавыкі, пакачаныя пластыкавыя каробкі, ракавіны ад умывальнікаў, булькаючыя пры ўключэнні электраматора. І дзіўна тое, што іх ахвотна купляюць мецэнаты». Але падобныя «шэ-дэўры» не карыстаюцца поштанам у насельніцтва. І таму «сектар культуры» заклікае мастакоў, «не адмаўляючыся ад прычынаў чыстага мастацтва», прыстасоўвацца да прычылаў «чыстага мастацтва», прыстасоўвацца да запатрабаванняў «простых людзей».

Па задуме заходнегерманскіх прамыслоўцаў, «культурны сектар» павінен стаць сваясаблівым штабам па распрацоўцы галоўных напрамкаў палітыкі ў галіне культуры. У ім дзейнічаюць мастацтвазнаўцы, крытыкі, музейныя эксперты. Пра тое, што гэта за людзі, можна меркаваць па паведамленню «Вэльт дэр Арбайт». Як указвае гэтая газета, «мастацтвазнаўца», нейкі Вернер Хафтман, у гады нацызму шырока прапагандаваў мастацтва, якое праслаўляла Гітлера і яго злычынствы. Другі дзеяч сектара — скульптар Арнольд Брэккер у перыяд нацыз-

му быў удастоены «залатога знака» гітлераўскай партыі і з'яўляўся прэзідэнтам акадэміі скульптуры. Такім чынам, любімы скульптар Гітлера знайшоў прыхільнікаў і пасля вайны. Ён атрымлівае цяпер заказы ад уладароў канцэрнаў і страхавых кампаній, у прыватнасці «Сіменса» і хімічнага тэатра «Баер». У будынку праўлення канцэрна «Сіменс» у Дзюсельдорфе адкрыта пастаянная выстаўка «абстрактных твораў» Брэккера. Ён зусім не выключыў з сярэд прадстаўнікоў мастацтва, да паслуг якіх прыбягае цяпер буйны капітал.

Як указвае тая ж газета «Вэльт дэр Арбайт», нямала людзей, якія дзейнічалі ў перыяд нацызму на арэне мастацтва, знайшлі цяпер прыхільнікаў у асобе спрытных прамыслоўцаў, задаволеных тым, што гэтыя «мастакі» ствараюць «гарманічныя» творы, свабодныя ад якіх-небудзь палітычных праблем.

В. ВІНАГРАДАУ,
кар. ТАСС.

Бон.

Арнская
ЛАЗУ
Васіль НАЙДЗІН

ПАЦАЛУНАК
ГУМАРЭСКА
Праз яго і разгарэлася спрэчка. А спачатку усё ішло лепш не прыдумаеш. І тое добра, і гэта правільна. Усё цінава і захалююча. Але як толькі Сцяпан цмокнуў Насцю ў ау-

тобусе, тут і пайшло:
— Першы раз? Не паверу! У гарадскім транспарце, на людзях...

— Прабачце, — стаў апраўдвацца л. — Сцяпан яшчэ на прыпынку сказаў: «Насця! Я жыць без цябе не магу. Я кахаю цябе...» Насця ж яму: «Не веру!». Дык што было рабіць Сцяпану?

— Не ведаю, — чуў ў адказ. І з апошніх сіл трымаюся, каб не ўзарвацца. Але працягну даказаць сваё. — Дзе сапраўды нахання, там нельга прагледзець ход падзей. Іншы раз закаханы можа выкінуць такога коніка, што вочы заплюшчыш, вушы заціснеш, уцячэш з таго месца... Ці ж вы не чулі пра выпадкі, калі кідаліся з моста, ці крутога берага ў рэчку. У новым адзенні і пры гальштунку. Калі выплывалі, пападалі прама ў абдымкі той, якая толькі што назвала: «Не, ты мяне не кахаш. А калі нахаш — дакажы!» Сцяпан жа зрабіў што? Нічога. Па парэчках моста не хадзіў, з разбегу ў рэчку пры гальштунку не скакаў, на ўвесь квартал не крычаў: «Насця, я кахаю цябе!» Сцяпан проста шмыгнуў за сваёй абранніцай у аўтобус марні «ЗІЛ» і толькі тады цмокнуў... Мабыць, першы раз у жыцці. Пры людзях. Каб ніхто нічога не падумаў, можна дадаць — ён перад гэтым закам-пачыраваў два білеты...

Тут кулак і грывнуў па стала. Я зразумеў — не дакажаш Ніколі ў жыцці яго ніхто не пераканае ні ў чым. Такія самі сабе не дазваляюць цалаваць жонкаў дома, не гавораць праз розныя віды транспарту. Змажнушы з імба пот, я папрасіў шклянку вады. Некалькі глытоў яе, празрыстай і халоднай, патушылі дзесяць ўнутры пажар. А-а, думаю, буду яшчэ спрачацца з-за аднаго пацалунака.

— Добра! — згаджаюся. — Зраблю так, каб Сцяпана сціснулі ў аўтобусе пасажыры, і яго губы самі наблізіліся да вуха наханняй. Тады ён паўторыць словы...

— Ні ў якім разе! Няхай пацалуе. Толькі яшчэ на прыпынку. І каб ліхтары не гарэлі. І каб ніводнага разлвані.

— Згодзені! — поўнасьцю здаўся і памінуўся ўзяць са стала рукапіс.
— А наогул гумарэска мне спадабалася, — усміхнуўся рэдантар і дадаў на развітанне, — у наступны нумар абавязова пойдзе! Зрабіце толькі адпаведную праўку.

**33 АЎТАРЫ
І АДЗІН...
ШАРЖЫСТ**

Выйшла чарговая ініцыя з серыі «Бібліянка «Вольныя». Трэцяя сёлета, 117-я з часу свайго заснавання. — «Сатырычная паверка». 33 аўтары прадстаўлены ў ёй. Разам са сваімі творамі, разам з «сб-роўнімі шаржамі на іх. Цікава, вясёлая ініцыя атрымалася. А ўсё таму, што ў ёй

прадстаўлены вялікі атрад беларускіх сатырыкаў і гумарыстаў — ад старэйшыны гэтага гарахага цеха ў літаратуры К. Крапіны і да падмайстраў — Д. Міхайлоўскай, В. Найдзіна і іншых.

Праўда, творы творамі, а і малюні шмат значаць. Тут малюды мастак К. Кукса да большасці аўтараў сапраўды падшоў па-сб-роўску. Да большасці, аднак не да ўсіх... Таму і хочацца сказаць: малюваць ды не перамалюваць! Сibra лёгка страціць.

І. ПАУЛЮКОУСКІ.

ЗАЙДРОСНІК
Падоран талент не яму,
ён быў зайздросны
летуценнік,
А ўзяўся за пяро таму,
што ў яго сусед пісьменнік.

Георгій ЛАДОНШЧЫКАЎ
свежым,
Сюжэт яго прадуманы душой,
А ўсё-ткі без прыпрэжкі
галоўрэжа
Сцэнарый бы ніколі не пайшоў.
АБ КРЫТЫКУ
Да пахвалы ніколі не імкнуся,
Я пахвалы саромлюся, боюся.

Калі хваляць мяне, заўважаю:
Гэта многіх людзей засмучае.
Крытыкуюць — я рады. Чаму!
Засмучацца лягчэй аднаму.
А другія цвітуць і святкуюць...
Я за радасць!
Няхай крытыкуюць.
Пераклаў з рускай
Ю. СВІРКА.

Без слоў.

Малюнак Э. ЯЗНІВІЧА.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

ПАЧАТАК ВЯЛІКАГА ШЛЯХУ

ГІСТОРЫЯ — У ЭКСПАНАТАХ

«ГВАРДЗЕЙСКАЯ ВІЦЕБСКАЯ...»

ТАК ПАЧЫНАЎ КОЛАС

Спаўняецца 70 гадоў з дня першага выступлення ў друку класіка беларускай літаратуры Януба Коласа. У сваёй аўтабіяграфіі ён пісаў: «Пасля рэвалюцыі 1905 года пачала выдавацца першая газета на беларускай мове «Наша доля». У нумары 1 за 1906 год надрукаваны верш «Наш родны край» — першы мой апублікаваны твор. Праз паўмесяца (15 верасня) у нумары 2 той жа газеты змешчана першае маё апавяданне «Слабода» пад псеўданімам «Дзядзька Карусь». У ім пісьменнік раскрываў сапраўдную сутнасць «свабод», абяцаных царскім урадам у «маніфесте» ад 17 лістапада 1905 года. У гэты час Я. Колас быў звольнены з працы і знаходзіўся пад наглядам паліцыі. Трэці нумар газеты, у якім змешчаны верш «Беларусам», быў канфіс-

каваны, а пэрт тутна трапіў за турэмныя кратаў.

З 1908 па 1911 год ён знаходзіўся ў мінскай турме. У 1910 годзе выйшаў яго першы зборнік вершаў «Песні жалыбы».

У дакастрычніцкіх вершах і апавяданнях Я. Колас рэалістычна паказаў рост свядомасці шырокіх сялянскіх мас пад удзелам рэвалюцыйных пачынаў. Са старонак яго твораў загаварыў вякамі прыгнечаны мужык, які ўсвядоміў сваю сілу і грамадзянскую годнасць.

У Літаратурным музеі Я. Коласа працуе выстаўка, прысвечаная пачатку творчай дзейнасці народнага песняра. На ёй экспануюцца копіі газеты «Наша доля», творы беларускіх даследчыкаў аб жыцці і творчасці паэта, яго кнігі, выдадзеныя на мовах народаў СССР і замежных мовах.

М. ЖЫГОЦКІ.

ВОГНЕННЫЯ ВЁРСТЫ

Пра справы 31-й Віцебскай гвардзейскай стралковай ордэнаў Леніна, Чырвонага Сцяга і Суворова дывізіі, якая была сфарміравана на тэрыторыі Яраслаўскай вобласці і праішла баявы шлях ад Падмаскоўя да Кенігсберга, расказваецца ў кнізе «Гвардзейская Віцебская...» што выйшла ў Верхня-Вольскае выдавецтва.

Дывізія прыняла актыўны ўдзел у барацьбе з гітлераўска-фашысцкімі захопнікамі на Аршанска-Віцебскім напрамку, вызваліла сотні населеных пунктаў Дубровенскага, Аршанскага, Лёзненскага і іншых раё-

наў нашай рэспублікі, за што загадам Вярхоўнага Галоўнакамандуючага ёй і была прысвоена назва Віцебскай.

Аўтары кнігі — былы начальнік артылерыі дывізіі генерал-маёр у адстаўцы А. Палянцаў і былы намеснік камандзіра 97 гвардзейскага стралковага палка В. Туткус.

Літаратурны запіс — былой медсястры медсанбата дывізіі, цяпер супрацоўніцы газеты «Сельская жызнь» Т. Трафіменка.

І. КОГАН,
супрацоўнік дубровенскай
раённай газеты
«Дняпроўская праўда».

АТЛАС БЕЛАРУСКАЙ ЛЕКСІКІ

Колькі імёнаў у бручкі? Дакладны адказ на гэта пытанне могуць даць вучоныя інстытута мовазнаўства Акадэміі навук БССР. Аказваецца, у розных месцовасцях рэспублікі гэты караняплод называюць па-рознаму: брушка, брынса, брынва, брынуха і іншыя, усяго 25 назваў.

Усё багацце роднай мовы, яе разнастайнасць знойдуць адлюстраванне ў лексічным атласе беларускіх народных гаворак. Складанне яго пачаў сэнтар дыялекталогіі Інстытута мовазнаўства пад кіраўніцтвам члена-карэспандэнта АН БССР Ю. Ф. Мацкевіч.

Папярэдне было праведзена некалькі соцень мовазнаўчых экспедыцый. Даследчыні запісалі ад жыхароў вёсак і пасёлкаў прайшоўшы праз дзесяткі пакаленняў, адшліфаваныя стагоддзямі і народжаныя нашым імклівым часам самыя розныя назвы рэчэй і з'яў. У картатэку занесена наля 300 тысяч слоў, сабраных ва ўсіх абласцях рэспублікі.

Уся работа разлічана на пяць вялікіх выпускаў. Яна будзе складацца з 1700 карт, на якія нанясуць усе існуючыя ў беларускай мове тэрміны, у тым ліку і тыя, што сустракаюцца ў адзінакавым варыянце.

(БЕЛТА).

ЁСЦЬ МУЗЕЙ У БЯРОЗЕ...

У кнізе, якая была выпушчана выдавецтвам «Беларусь» у 1966 годзе, «Яны не сталі на калені», ёсць адымак, дзе адлюстраваны момант адкрыцця Вярозаўскага гісторыка-рэвалюцыйнага музея. Было гэта ў лістападзе 1965 года. У музеі сабраны матэрыялы, якія расказваюць пра барацьбу працоўных былой Заходняй Беларусі за вызваленне з-пад прыгнёту буржуазна-памешчыцкай Польшчы.

У першай зале музея наведвальнікі могуць азнаёміцца з гістарычным мінулым горада, якому ў 1977 годзе споўніцца 500 гадоў.

Асноўнай тэматыкай экспазіцыі другой залы — Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя і грамадзянская вайна. Тут значнае месца займаюць фотаздымкі, асабістыя рэчы, дакументы ўдзельнікаў рэвалюцыі і барацьбы за Саветскую ўладу ў першыя гады яе існавання. У ліку іх — фотаздымак былога матроса лінкора «Імператар Павел I», удзельніка Кастрычніцкага ўзброенага паўстання ў Петраградзе Івана Аляксандравіча Піцкоўскага, які тагачасна ўдзельнічаў у пад'ёме мейсціжы Керанскага — Краснова ў 1917 годзе.

Са зброяй у руках адстойваў заваёвы Вялікага Кастрычніка

на франтах грамадзянскай вайны Фадзей Фадзеевіч Галоўка. У сувязі з 50-годдзем Саветскай улады Радзіма адзначыла яго і Піцкоўскага найвышэйшай узнагародай — ордэнам Леніна.

Шырока прадстаўлены ў музеі матэрыялы аб ролі КПЗБ і КСМЗБ у барацьбе працоўных заходніх абласцей супраць нацыянальнага і сацыяльнага прыгнёту. Тут расказваецца пра рэвалюцыйную дзейнасць вядомых дзеячаў Кампартыі і камсамола Заходняй Беларусі Сяргея Осіпавіча Прытыцкага, Захара Пільпавіча Паўлаўскага, Веры Захараўны Харужай, Васіля Захаравіча Каржа, Кірылы Пракопавіча Арлоўскага і іншых. Актыўны ўдзел у барацьбе за народную волю прымаў і жыхар Бярозы, член ЦК КСМЗБ Анатоль Адамавіч Альшэўскі, чыё імя цяпер носіць адна з вуліц горада.

Доўга затрымліваюцца наведвальнікі ля вітрыны, дзе знаходзіцца кніжка вядомага Украінскага паэта і грамадска-палітычнага дзеяча Аляксандра Будаўніча Гаўрылюка, у якой змешчана паэма «Песня з Бярозы», якую пэрт напісаў у канцлагеры ў 1937 годзе. У вершы «Бяроза», які А. Е. Гаўрылюк напісаў у тым жа годзе, ёсць радкі:

Ты, новая Бастиль, не в силе
Укрытыся от суда среди
глухих болот.
Подступит и сюда
разгневанный народ.
И славен будет час, когда тебя
разбили.
У невялікай па памеры пятай зале работнікі музея пры дапамозе брацкага мастака І. Я. Фяцкіна стварылі выразную экспазіцыю, якая расказвае пра барацьбу жыхароў Бярозаўшчыны з гітлераўскімі захопнікамі, пра шырокі размах партызанскага руху, пра вядомыя лясныя школы. Здымаюць абарону, аб вызваленні горада Бярозы і раёна Саветскай Арміяй у ліпені 1944 года.

Завяршаецца экспазіцыя стаячая выстаўка «Вярозаўшчына сацыялістычная», матэрыялы якой вобраза расказваюць пра тую змену, што адбылася ў раёне з 1939 года па сённяшні дзень.

Заглянем у кнігу водгукаў наведвальнікаў музея. У ёй пачынаюць свае запісы людзі з розных куткоў нашай краіны: Польшчы, Балгарыі, В'етнама. У кожным з іх — высокая адзнака выхаваўчому значэнню музея, словы ўдзячнасці ў адрас яго стваральнікаў і супрацоўнікаў.

Я. СЯЛЕНЯ.

КАРЦІННАЯ ГАЛЕРЭЯ Ў ВЁСЦЫ

Пядаўна адкрылася карцінная галерэя ў вёсцы Гурны Мазырскага раёна. У трох залах размешчана 50 жывапісных палотнаў беларускіх мастакоў. Творы перададзены Дзяржаўным мастацкім музеем БССР.

Сярод іх карціны А. Забарова — «Перад бурай», «Яны сталі пасмерць», П. Крахалева — «Праводзілі на фронт», «Вяртанне», В. Кубарава — «Платы на Прыпяці» і іншыя.

На ўрачыстасцях з выпадку адкрыцця галерэі выступілі загадчык аддзела прапаганды і

агітацыі Мазырскага РК КПБ С. Касцін, загадчык раённага аддзела народнай асветы Л. Зайчык, загадчык мясцовай мастацкай майстэрні Мастацкага фонду БССР П. Захараў. Яны расказалі аб ролі выяўленчага мастацтва ў эстэтычным выхаванні працоўных, аб тым, што робіцца ў рэспубліцы па набліжэнню мастацкіх скарбаў да народа. Адзін з такіх практычных крокаў — адкрыццё раённай карціннай галерэі. Першымі наведвальнікамі яе былі рабочыя

і служачыя эксперыментальнай базы «Крынічная» і саўтаса «Мазырскі», супрацоўнікі доследнай сельскагаспадарчай станцыі, вучні і настаўнікі Крынічанскай і Міхалкаўскай сярэдніх школ.

У бліжэйшы час Дзяржаўны мастацкі музей БССР перададзены раённай карціннай галерэі яшчэ 15 карцін і 12 скульптур.

Г. ШАРАЙ,
супрацоўнік мазырскай
аб'яднанай газеты «Камуніст
Палесся».

ГОСЦЬ ШКОЛЫ

Па запрашэнню музеяў У. І. Леніна і «Героі і подзвігі» траці сярэдняй школы ў Мар'інай горцы пабылі вядомы саветскі мастак, выдатны майстар палітычнай сатыры, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Мікалай Андрэевіч Даўгарукаў.

У дзень прыезду мастака ў музеях школы адкрыліся яго аўтарскія выстаўкі: «Францыя. Там, дзе быў Ленін», «Плакаты часоў Вялікай Айчыннай вай-

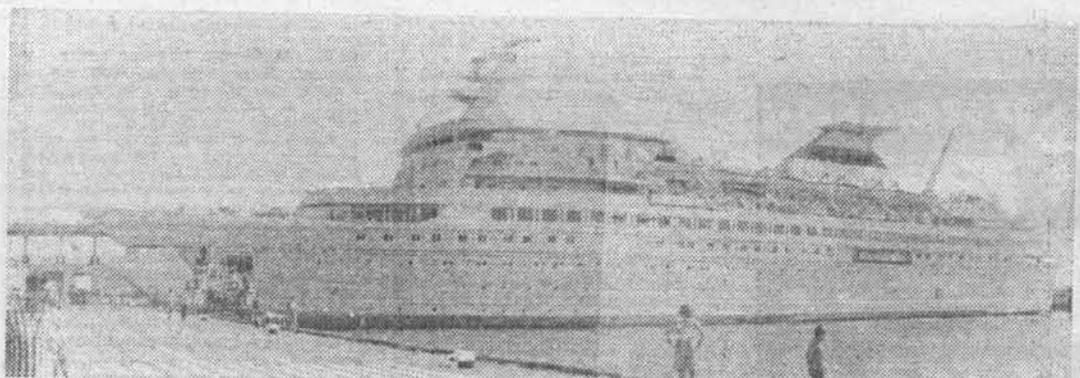
ны». У час знаходжання ў школе мастак прачытаў для настаўнікаў і школьнікаў шэраг лекцый: «Па ленынскіх месцах Парыжа», «Саветская палітычная сатыра», «Работа над плакатам у гады Вялікай Айчыннай вайны», «Саветскія мастакі ў барацьбе за мір», «Работа над альбомам «СССР — Францыя».

За шматгадовую плённую дружбу са школьнымі музеямі,

актыўную работу па патрыятычнаму выхаванню школьнікаў маскоўскаму госцю ва ўрачыстай абстаноўцы былі ўручаны пасведчанні аб прысваенні яму звання ганаровага члена Савета школьных музеяў і ганаровага піянера школьнай дружыны.

В. АРЛОУ,
заслужаны настаўнік
БССР.

ПА МАРАХ І АКІЯНАХ

Тысячы міль праплыў дызель-электраход «Беларусь». Шматлікія турысты з усіх саюзных рэспублік, а тансама зарубезных госці на ім пабылі на чарнаморскіх курортах Каўказа і Крыма, а тансама ў Атлантыцы і Міжземным моры. Да паслуг пасажыраў — камфартабельныя каюты, тры музычныя сароны, вялікая бібліятэка, дзе на кніжных паліцах не залежаюцца і кнігі беларускіх саветскіх пісьменнікаў.

Нядаўна ў круізе па Міжземным моры прымаў удзел эстрадны ансамбль Беларускай дзяржаўнай ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармоніі, які выступаў перад замежнымі турыстамі.

На здымку — дызель-электраход «Беларусь» у Сочынскім марскім порце.

Фота М. РУВІНШТЭЙНА.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
Выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 01402

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Руканісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,
Анатоль ГРАЧАНИКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,
Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,
Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],
Уладзімір НЯФЭД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,
Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,
Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар],
Рыгор ШЫРМА.